

APOSTROF

revistă a uniunii scriitorilor

APARE
LUNAR

APOSTROF

Dosare:

Românii Contra Anei Blandiana

de Ruxandra Cesereanu

si Farime dintr-o corespondență

J. Negoitescu - Mater Calinescu

Caragiale

colaboreaza:

Gabriela Adamesteanu, Dumitru Cerna,

Dumitru Chioaru, Mariana Codrut,

Elisabeta Pop, Gheorghe Schwartz,

Liviu Ioan Stoiciu, Maria Voda Capusan

O femeie de Peter Esterhazy

traducere de Anamaria Pop

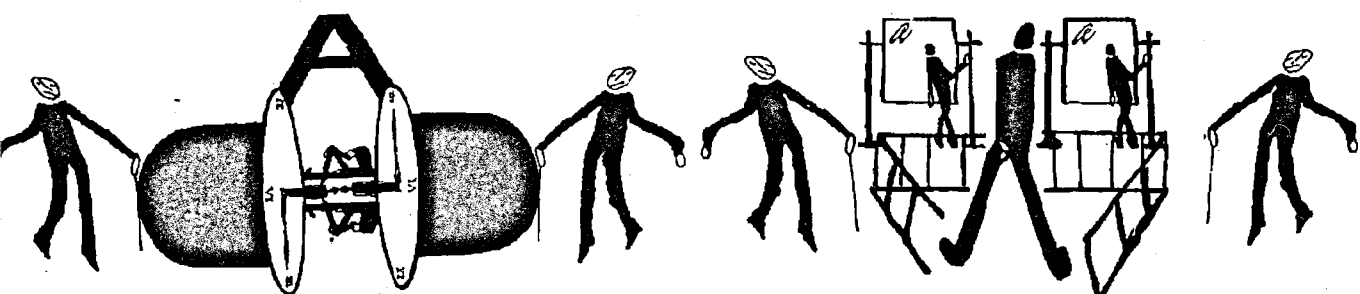
Poeme de Janos Pilinszky

traducere de Paul Drumaru

Ion Vartic:

Eliade, Zăciu și cumnata

anul XII bis nr. 4
(143)
2002

Revistă editată cu sprijinul financiar al MINISTERULUI CULTURII ȘI CULTELOR,
PRIMĂRIEI ȘI CONSILIULUI LOCAL CLUJ-NAPOCA
și al FUND FOR CENTRAL AND EAST EUROPEAN BOOK PROJECTS

Revista Revistelor

• *Vatra* propune, în ultimul său număr pe anul trecut, un amplu grupaj cu și despre Nicolae Manolescu. Comentarii discută opera critică a acestuia, inclusiv recent apăruta sa antologie, „Lista lui Manolescu”. Cel mai viu rămîne, firește, interviul pe care Mihai Vakulovski i-l ia criticului; aici Manolescu își arată fața sa de fermecător.

• *Adevărul literar și artistic* (nr. 610, 26 martie 2002) dedică o pagină întreagă lansării volumului *Concert de deschidere* de Daniel Cristea-Enache, volum editat de Fundația Culturală Română și prezentat de Ileana Mălăncioiu, Cristian Tudor Popescu, Eugen Simion și Augustin Buzura. Transcriem din prezentarea Ileanei Mălăncioiu: „Daniel Cristea-Enache este, după părerea mea, debutul cel mai serios sau poate singurul debut mare în critică după '90. Cartea lui poate să stea alături de a oricărui critic bun din literatură la ora actuală. [...] Cred că e un merit foarte mare, atît al revistei *Adevărul literar și artistic*, care l-a publicat de cele mai multe ori, cît și al editurii care îl publică, al profesorilor lîngă care s-a format și care au ținut să fie cu el astăzi. [...] Daniel Cristea-Enache, spre deosebire de foarte mulți colegi ai lui de generație, are marele merit de a se fi format în cultură și de a crede că nu începe totul cu generația sa. E un păcat foarte mare să crezi că mereu începe de la zero, cultura nu se face cu generații spontanee”.

• Ce bine că apar revistele literare, mi-am zis citind numărul 3 al *Ramurilor*: așa mai afli ce cărți au apărut în alte părți ale țării. Căci difuzarea de carte e atît de proastă, încît putem crede că ne aflăm înainte de Unirea de la 1918! Numărul de martie al *Ramurilor* cuprinde aproape numai comentarii critice. Bună proză de Gao Xing, tradusă de Nora Zainea.

• *Dacia literară* (nr. 1/2002) marchează „Anul Caragiale” prin textele lui

Constantin Ciopraga, Elvira Sorohan și Lăcrămioara Petrescu. Gao Xing, pe care tocmai îl citisem în *Ramuri*, colaborează cu o delicată proză scurtă despre lebedele din rada portului Constanța.

• În *Ziarul de duminică* din 15 martie, o pagină mare, realizată de Radu Constantinăscu, despre *Casele memoriale clujene*. Case care – cu excepția aceleia a lui Sigismund Toduță – nu există. Blaga, Agârbiceanu, Zaharia Bărsan, Radu Stanca, Romul Ladea – „Cu toții au fost copii ai Clujului, iar acesta, ingrat, îi îngroapă acum cu nepăsare”. Reportajul și ancheta pun în evidență absența pîrghiilor juridice și financiare prin care ar putea fi salvate, amenajate și conservate casele în care au trăit mari personalități ale culturii române și maghiare din Cluj.

• Fragmente ample dintr-un studiu despre violențele de limbaj, dintr-o perioadă istorică foarte largă – de la începutul anilor '30 pînă azi – publică Ruxandra Cesereanu, aproape simultan, în revistele: „22”, *Observatorul cultural* și, pare-mi-se, *România literară*. Poporul român – blînd și bun și duios – se dovedește, și în urma acestui studiu de expresivitate lingvistică, deloc blînd, deloc bun, deloc duios. Ceea ce știam de multă vreme. Acum vom ști cu patalama la mînă. Tot în *Observatorul cultural*, două numere la rînd (108 și 109), un excelent interviu cu Petru Romoșan.

• În numărul 12 al *României literare* am citit, cu o anume surpriză, textul lui Ion Simuș despre premiile Uniunii Scriitorilor. Ion Simuș e de părere că în 1999 și 2000 poezii au fost favorizați în detrimentul prozatorilor. Ba, mai mult, că „Într-un mod sinucigaș, premii insistente și sfidătoare dimensiunea minoră a culturii române, un adevărat handicap în circulația europeană a valorilor, partea de literatură care și-a pierdut, din păcate, publicul”. Poezia românească e, deci, după Ion Simuș, „dimensiunea minoră a culturii române” și „handicapul” ei în circulația europeană. Mă rog! Să nu fi aflăt încă Ion Simuș că literatura română e valoroasă prin poezie și critică-eseistică? Și că e fragilă exact în domeniul prozei? Po-

1 martie, Sala Mușlea a Bibliotecii Universitare. Lansare de carte organizată de editor – Dacia – și de Centrul Cultural Francez: Nicolae Balotă, *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre*. Dna directoare Christiane Botbol e maestru de ceremonii. Ion Pop și Corin Braga prezintă cartea. Autorul dă autografe. Bianca Balotă întreține vizitatorii. Extraordinar ce public credincios are Nicolae Balotă. Nu degeaba este, alături de Nego, unul din cei doi mari scriitori pe care i-a dat Clujul.

8 martie, Asociația Scriitorilor. Decernarea premiilor Asociației pe 2001. Aglomerație. Scriitori din Satu Mare. Liviu Bleoca a venit tocmai de la București să-și ia premiul pentru romanul lui apărut la noi, la „Biblioteca Apostrof”. Irina Petraș conduce ceremonia și se răsfață cît încap. Dna Christiane Botbol a pregătit un mic discurs pentru a inaugura *Premiul Henri Jacquier* dat de Centrul Cultural Francez – dar organizatorii uită să-i dea cuvîntul. Avem și public. Mă gîndesc, cam absurd, că sala, arhiplină, ar avea mare nevoie de-o mochetă nouă și de mese noi... mese de brad. Unde-am putea găsi niște sponsori?

Prima decadă a lunii. Ruxandra Cesereanu își lansează *Veneția cu vene violete*. Încă înaintea lansării umblă zvonul prin tîrg că, drept dovadă a culorii venețiene, va da un gin cu viorele.

14 martie, sala mare a Teatrului Național. Repetiție generală cu public la *Scaunele* lui Ionesco. Deoarece Clujul universitar și cultural actual are o foarte puternică școală de ionescologie (Maria Vodă Căpușan, Ion Pop, Ion

Vartic, Mihai Măniușiu, Laura Pavel, Tompa Gábor, Doina Modola, Anca Măniușiu, Marta Petreu ș.a.), repetiția generală cu public e asistată și de un număr mare de ionescologi. După repetiția-spectacol, o foarte delicată discuție a acestora cu regizorul Andrei Mihalache. Așteptăm cu interes premiera, căci ionescologii au avut destule obiecții la ce-au văzut pe scenă. Talentul celor doi actori promite mai mult decît proiectează viziunea regizorală.

15 martie, Librăria „Dacia”. Editura Dacia organizează o așa-numită „lansare aperitiv” la *Voința de putere* a lui Nicolae Breban. Prezintă Irina Petraș și Laura Pavel. Cristina Breban face fotografiile. Ion Simuș și fiul domină, de la înălțime, asistența. Ada Benea, ca directoare a Editurii Dacia, stă cuminte într-un colț, costumată în spiriduş.

Cîndva în martie. Sosește o comandă de carte la *Apostrof* – un act ratat splendid: cineva ne cere „Ionescu în țara teatrului”... Sîntem triști că n-o avem.

Tot în martie. Vasile Igna, prietenul nostru, căruia îi datorăm scrisorile despre Cioran-diplomat, ne-a călcat pragul, aducîndu-ne antologia sa *Subteranele memoriei. Pagini din rezistența culturii în România 1944-1954*. Întrebă cît timp a lucrat la carte, Vasile Igna ne-a răspuns simplu: „Vreo 30 de ani. De-atunci mă gîndesc la ea”.

La sfîrșit de martie a apărut de la Ierusalim, cu ultimul număr – 5, 2001-2002 – al *Caietelor Fondane*, Leon Volovici. Aducîndu-ne știri – ba din Israel, ba din București, ba din... Cluj.

zia românească este tradusă în Occident și publicată în reviste prestigioase; Ion Simuș se poate documenta asupra acestei probleme de la dl Dumitru Țepeneag, cu care oricum face un amplu interviu și pe probleme literare. Cu proza, însă, mai avem de așteptat pînă să intrăm în Europa... Tot dl Țepeneag îi va putea spune lui Ion Simuș de ce romanele și nuvelele românești sînt cel mai adesea respinse de editurile occidentale. Unul din argumentele criticului e acela că volumele de poeme nu se vînd. Dar: criteriul vandabilității cărților nu este, iar Ion Simuș știe asta prea bine, un criteriu estetic. Dacă e să dăm premiile după vandabilitatea cărților, sugerez prietenului meu Simuș o culegere de manele... Succesul de casă va fi fulgerător. Argumentul lui Ion Simuș are, de altfel, o ascendență caragialiană și apoi cioraniană; dar nu e la fel de bine susținut. Și, încă ceva: toți am vrea să avem, în literatura română, proză bună, la fel de bună ca poezia bună din România. Dar de unde nu e, nici juriile literare nu o pot cere.

• Pentru România, *Calende* arată aproape ca o revistă de lux. În nr. 1/2002, citim editorialul lui Nicolae

Oprea despre criza de receptare a cărții, interviul pe care Nicolae Breban i-l acordă lui Nicolae Oprea, poeme de Ioan Moldovan, cronici, recenzii, fișe de dicționar etc. Am citit cu plăcere „Cronica limbii” a lui Ștefan Găitnescu, despre *torna, torna, fratree!*

• În *Familia* nr. 2/2002 citim *Nordul caragialian*, un eseu de Ioan Derșidan, apoi încercăm să ne dumirim ce e cu „cultura de divertisment”, temă a colocviului „Familiei”; și citind, îmi vine-n minte o parabolă a lui Borges: la un popor care nu vorbește, cel ce rostește două cuvinte e poet... Apoi îmi vine-n minte Aristotel, care zicea că arta e pentru plăcuta petrecere a timpului liber... Cum ar arăta o țară în care toți locuitorii ar citi numai Goethe, Homer, Dante și Shakespeare, ar asculta numai muzică gregoriană, Bach și Mozart?... Elitismul estetic e, și el, o boală grea, îmi spun, și abandonez tema și revista.

PRAETEXTATUS

Unica responsabilitate a revistei *Apostrof* este de a găzdui opiniile, oricît de diverse, ale colaboratorilor noștri. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține, în exclusivitate, autorului.

Apostrof

Eliade, Zaciu și cumnata

„De nu mă ghilotinezi, te rog să nu mă mai citești, că te faci dușman cu mine; ai înțeles?”

(frază citată de Mircea Zaciu dintr-o scrisoare a lui Stere către Ibrăileanu)

Ion Vartic

În anii '70, Mircea Zaciu ținea, în revista *Manuscriptum*, cea mai teribilă *Cronică a edițiilor* făcută vreodată la noi. Scrisă nu numai cu cruzime filologică, ci și cu imaginație epică, pulverizând tot felul de bazaconii, mistificări, amatorisme în domeniul editării și al istoriei literare. Era chiar în perioada în care, împreună cu Marian Papahagi și Ion Pop, mergeam în casa profesorului de pe Bisericii Ortodoxe măcar o dată pe săptămână. Rămăneam, ca niște complotiști, pînă noaptea târziu în biroul în formă de L al profesorului, căci ne distrăm copios împreună, luînd în rîs personaje și episoade din viața literară și universitară; depășeam însă acest stadiu: căci din materia dată construiam scenarii, proiectam farse, jucam personajele, lăsîndu-ne prinși într-un teatru absurd cathartic. Profesorul avea, bineînțeles, o autoritate parentală asupra noastră, dar, deși era mereu pătimaș, nu devenea tiranic și nu încerca să ne impună părerea sa: dimpotrivă, suporta firesc obiecțiile și protestele noastre – „teatrul” nostru, cu reducerea lucrurilor la absurd – în cazurile de dezacord. Or, tocmai de atmosfera ludică a acelor ani și de acel „teatru” fantasmagoric aș fi avut nevoie acum, cînd vreau să evoc o „istorie” rizibilă pe care, imprudent ca un ucenic vrăjitor, chiar profesorul a declanșat-o, căzîndu-i, pînă la urmă, și victimă. Da, tocmai el, filologul de obicei sever și sceptic. Iată despre ce este vorba:

Secvența 1. Mircea Zaciu revine din Germania în țară înarmat cu o informație senzațională cu care, în maniera lui predilect epică, împinzeste Clujul și Bucureștiul. Încă înainte de a-l vedea, aflasem deja de la alții de conținutul istoriei și de violența cu care profesorul îi prezenta pe protagoniști. În fine, într-un târziu, am și eu ocazia să-i ascult povestea. Iată-o pe scurt: în 1998, în vreme ce Christinel Eliade agoniza, în fața casei lui Mircea Eliade din Chicago aveau loc manifestații anti-eliadești, dirijate, la propriu!, de Norman Manea și Andrei Codrescu. Și, spre a preîntîmpina orice obiecție, profesorul se grăbea să adauge: știa asta dintr-o sursă indiscutabilă, sigură, de la fața locului: cumnata lui americană! Am pufnit în rîs. Nu știam cum arată și ce temperament are Andrei Codrescu. În schimb, mi-l și închipuiam pe Norman Manea – agorafob și introvertit! – ieșindu-și din fire și zburînd, nerăbdător, cu avionul de la

New York la Chicago, urcîndu-se, în fața casei lui Eliade, pe mormanele de cadavre de antisemiți și încurajîndu-și, cu un gest larg, poporul de manifestați: curat Delacroix, curat Rosenthal, în variante americane. Mircea Zaciu a rîs și el scurt de el și a spus: „Cumnata”

schimbat vorba.

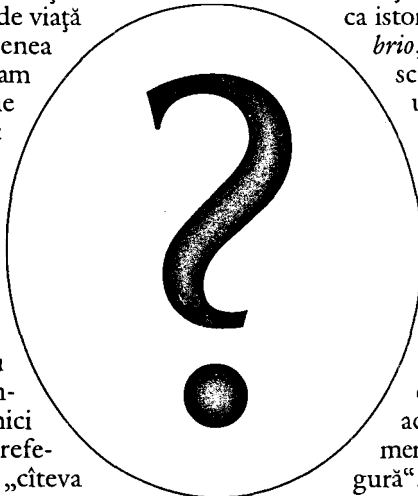
Secvența 2. În octombrie '99, Mircea Zaciu a fost el însuși la Chicago. Se reîntoarce entuziasmat de peisajul american și de ideea post-industrială a refugiumului uman fericit în miezul naturii, într-o atmosferă cvasi-bucolică. Ne mărturisește că ar vrea să-și petreacă ultimii ani de viață în Statele Unite, într-o asemenea așezare umană. Pentru că ne-am arătat neîncredători, nu ne mai spune, însă, nimic despre povestea din fața casei lui Eliade. În schimb, în 9 noiembrie '99, într-un interviu dat unui post de radio clujean, reia istoria, dar, precaut, din teamă de ridicol, nu precizează nici sursa informațiilor („cumnata”), nici numele protagoniștilor (preferînd aluzivul și generalitatea: „cîteva persoane originare din România”): „După moartea lui [Eliade] s-au înregistrat manifestații agresive în fața casei lui, în timp ce soția zăcea pe pat, bolnavă de moarte”. Imagine melodramatică, preromantică, de roman de secol XVIII! Apoi adaugă o nouă informație, și ea senzațională: „A fost chiar reacția succesoarei lui [Eliade] la catedră, care a declarat public că-i este rușine că ilustrează o catedră care poartă numele unui fost nazist”.

Secvența 3. Interviul respectiv, cu aceste informații insolite, apare postum în revista *Tribuna* (nr. 13-16, aprilie 2000) și este luat în serios de monograful american al lui Eliade, Mac Linscott Ricketts, care, tenace, face investigațiile de rigoare în mediul Catedrei Eliade de la Universitatea din Chicago. Rezultatul cercetărilor (de altfel scontat de orice persoană rațională și cu

bun simț): *nimeni nu știe despre ce este vorba în fanteziile lansate – cu imprudență de ucenic vrăjitor – de către Mircea Zaciu. Și, ca să risipească orice dubii, Mac Linscott Ricketts face publice concluziile sale în *Jurnalul literar* (nr. 5-10, martie-aprilie-mai 2001).*

Informată de monograful american al lui Eliade, profesoara Wendy Doniger, șefa Catedrei de Istoria Religiei de la Chicago, dă o declarație publică fără echivoc: „Am fost supărată să aud că cineva a relatat despre mine (nu cu numele, ci ca cineva care ocupă catedra ce poartă numele lui Mircea Eliade) că aș fi spus că eu cred că Eliade a fost nazist. [...] În orice caz, eu nu cred că Eliade a fost nazist și nu am afirmat niciodată asta nimănui, nici în public, nici în particular. Sînt mîndră că dețin catedra ce poartă numele lui; mi-a fost un prieten apropiat și un mare om de știință”. În fine, profesoara Wendy Doniger declară că nu știe nimic despre feroasele mișcări de trupe de sub ferestrele casei lui Eliade și că „singurele manifestații de care îmi amintesc au avut loc cînd el însuși era foarte bolnav...”, dar s-au întîmplat cu mult, mult timp în urmă” și nu erau împotriva lui Eliade, „ci doar împotriva vrăjitoriei”.

Secvența 4. Fantasmagorică istorie își trăiește, *con brio*, viața proprie, scăpată din mîinile ucenicului vrăjitor și întorcîndu-se împotriva lui. Acum intră în scenă însuși Aristarc, purtătorul de cuvînt al *Jurnalului literar*, decis să descopere cine animă, de fapt, „realitatea acestui agresiv demers purtat din gură-n gură”. Căci: „Discret, cum nu-i stătea în fire, Mircea Zaciu nu lasă să treacă în declarațiile sale publicate numele celui care își asumase pentru el și pentru deplina cunoaștere a faptelor rolul de *informator român* pe pămînt american”. Și nu pentru că „ne-am fi îndoit de buna-credință a răposatului Mircea Zaciu, ci pentru că de la moartea lui Mircea Eliade cineva, cîteva, un cerc uman care-și descoperă din ce în ce mai mult și mai exact proveniența, și aspirațiile, urmărește să definească un «caz» politic cu repercusiuni și ricoșeuri vizibile asupra neamului românesc în însăși structura tipologiei sale”. Or, „aspectul de gogoasă umflată” al istoriei cu pricina denunță, „în mentalitatea bolnăvicioasă a «informatorului» lui Mircea Zaciu, dorita desfășurare a unei

(continuare în pagina 13)

Ancheta Apostrof

PUNCTE DE REPER

1. Cum vă explicați faptul că, în timp ce Eminescu are statut de mit național, Caragiale a fost și este autorul „repudiat”, de care mediul cultural românesc își amintește mai degrabă cu neplăcere?

2. În ce măsură vă recunoașteți:

- în I.L. Caragiale omul;
- în personajele lui Caragiale?

Gabriela Adameșteanu

1. Trebuie să vă contrazic.

a. După părerea mea și Caragiale a primit un statut similar – deși cu semn opus – de mit național. Poate e mai exact să spun de „anti-mit național”. Nici Caragiale nu mai beneficiază de o lectură ingenuă, din păcate, și în el este căutată și proclamată o identitate națională. Noi suntem personajele din Caragiale, așa am fost și așa vom fi, ce a scris Caragiale este ceea ce s-a petrecut și se va petrece în această țară, iată un alt clișeu tot atât de utilizat ca și cel despre Eminescu, o oglindă la fel de tocită. Unul din promotorii săi a fost cred Paul Georgescu și mulți dintre colegii mei care au trecut prin acel „cenaclu liber” au preluat ideea ori s-au identificat cu ea. Chiar și admirabila carte a lui Mircea Iorgulescu, „Marea trâncăneală”, e mai degrabă o carte despre români, așa cum îi vede el, prin intermediul lui Caragiale. Ca orice imens creator, Caragiale este așezat pe un pat al lui Procust prin lectura făcută sub o grilă ori alta; identificările de acest fel îl mutilează. I.b. Nu cred că putem vorbi despre Caragiale ca despre un autor repudiat ci de cel mai viu și cel mai citit și utilizat autor român. 2. Nu mă recunosc nici în Caragiale omul (mi-e necunoscut) nici în personajele sale. Dar sigur că datorez ce e mai bun din ce am scris și lui Caragiale, pe care îl admir foarte mult. Mă recunosc (uneori) doar ca autor în efortul de a da o pagină perfectă.

Dumitru Cerna

Dragă Marta Petreu,

Îți mărturisesc faptul că m-ai pus în mare încurcătură trimițându-mi chestionarul cu *Caragiale*. Dincoace de zidul care ne desparte, eu trăiesc de-adevăratelea în lumea lui Caragiale. Nu mă plîng, în schimb. Am destul timp să și rîz. Într-un astfel de moment de respiro, adică eliberat de calitatea de martor și asumându-mi-o pe aceea de mărturisitor, oarecum senin, dar nu dezgîndurat, am încercat să răspund întrebărilor *apostrofice*!

1. Eminescu și Caragiale sînt două imagini tragice, dar diferite, ale românului. Pe Eminescu îl mitizează cei ce nu-l citesc/înțeleg, adică profesorii de română

și politicienii. Cei din urmă (și nevestele lor) au spumegat de turbare atunci cînd, la un 15 iunie, am încercat să-l omagiem pe poet, printr-un recital al poezilor clujeni și o expoziție de carte *Eminescu*, sub genericul „Atît de palid, de adînc, de mîndru”. Versul, dintr-un poem eminescian din lotul celor inedite și publicate de Petru Creția în *Manuscriptum*, în 1989, chiar pus în ghilimele să se înțeleagă că este un citat, a stîrnit atîta pasiune încît, urlînd, aceștia mi-au imputat: „Cum ți-ai permis, domnule, să-l faci palid pe Eminescu al nostru, jigîndu-ne pe toți românii de bună-credință?”. Ei bine, da, pentru aceștia, Eminescu este un „mit”. Pentru cei ce-l citesc și-l străbat, Eminescu este un mare poet, cel mai mare al românilor. Pe Caragiale îl repudiază tot politicienii. Pentru că personajele operei sale le arată, din cînd în cînd, oglinda, iar ei, politicienii, refuză să se recunoască privindu-se. Și-l mai repudiază cineva. Scriitorii cu slăbiciune la lingureaua politică. Cei mai mulți îl iubesc pentru că el reprezintă partea trează din noi. În timp ce Eminescu ne propune visul, Caragiale ne propune veghea. Dar amîndoi ne țin treji. Doar din cînd în cînd, unii dintre noi mai picotesc.

2. a) N-am sedus niciodată, din păcate, iubita vreunui prieten sau amic. Dar să mă mai și laud cu o astfel de ispravă! Sînt, în schimb, cînd vreau, balcanic, adică foarte prietenos, volubil, chiar lăudăros, oarecum imprevizibil, oscilînd între candoare, bunătate și orgoliu. Scînteiază în mine sînge de meglan din partea mamei, sîngele acelor revoltați plini de pasiune care sînt meglenoromânii. Sînt țațoș și port mustață, dau impresia că n-am nevoie de nimeni, dar sufăr, fără să arăt, de singurătate. Uneori, cînd îmi ajunge cuțitul la os, îmi vine să sar în căruța vreunui partid, dar mă dezmeticesc repede, îmi revin, cum se spune, din rîvna scîrbavnică și mă întorc la exilul meu de pe strada Călan (partea dreaptă, căci partea stîngă a străzii se numește Cepei!), la cărțile mele, la familia mea, la nopțile pierzaniei ce-mi străbat trupul și sufletul. Adesea îmi place să observ spectacolul străzii, gesturile oamenilor, să-i aud cum își vorbesc și un rîs vînat mă zgîlție și mă ia cu „slăbiciune la lingurea”.

b) Într-o oarecare măsură, în Lefter Po-

pescu din *Două loturi*. Funcționarul perdant. Cel ce ride pesimist: „Ți-ai găsit! Eu și noroc!”. Funcționarul de „canțilerie”. Cel „canonit” pînă la miezul nopții (a se citi vieții) de „turbatul”, la „serviciu extraordinar”. Și simt că după atîta „canonit” aș putea și eu repeta pînă la nebunie „Viceversa!... da, viceversa!...”. După marea leșuială, însă, nu mai am vlagă nici să înnebunesc, și-atuncea, singuratic și aproape nătîng, strig și eu, da’ de m-a auzi cineva: „Rușine pentru acest început de secol! De trei ori rușine”. Numai că, ceea ce mă desparte de Lefter este faptul că nu voi avea curajul, poate, niciodată să fac gestul (atît de bine „tradus” de Birlic!) pe care-l face Lefter Popescu către „turbatul” atunci cînd își prezintă demisia... Mă aflu ca-n transă. E ca și cum o cobră m-ar privi drept în ochi, ca o tîrfă cu puteri magice. N-am voință să mă opun, n-am putere să mă revolt, n-am forță să-mi îmbrîncesc destinul greoi. Politica, „bătrîna apilpisită”, îmi dă frisoane; pînă-n țesutul adipos al ficatului simt scîrba și mirosul amar de prune sfarojite de tot. Da, într-o oarecare măsură, în Lefter Popescu mă recunosc. Mărturisesc, „rînjind sardonice”.

Dumitru Chioaru

Eminescu și Caragiale, am mai scris-o tot în *Apostrof*, sunt polii spiritualității românești, adică idealul intangibil și realul degradat pînă la absurd. Da, așa e, visăm la Eminescu și trăim în Caragiale. Eminescu are, în ochii românilor, imaginea unui martir al credinței noastre într-un destin care transcende istoria. În schimb, Caragiale reprezintă Demiurgul cel rău, repudiat pentru că se substituie cotidian Creatorului eminescian, făcînd lumea românească în negativ, ca o batjocură a Creației. Lumea lui Caragiale este, într-adevăr, o lume pe dos, în care totul devine derizoriu. Eminescu reprezintă polul *tare*, Nordul absolut al spiritualității noastre, iar Caragiale, polul ei *slab*, Sudul unde totul este relativ, continuă farsă. În vreme ce Nordul fascinează prin înghețarea în principii metafizice, Sudul farmecă prin pitorescul fluid al vieții. Cei doi poli nu se exclud, ci, așa cum plusul și minusul se atrag magnetic, alcă-

tuiască substanța pestrăși lumi românești. Numai fanaticii lui Eminescu îl resping pe Caragiale, situându-se în afara spiritualității noastre bipolare. Pasiunea pentru Eminescu, neconfruntată cu oglinda lui Caragiale, poate genera reacții de intoleranță, chiar de fanaticism. Eminescu a fost și este invocat ca argument de toți fanaticii *gîndirii tari* care, vai, nu-și dau seama cît de repede devin niște ridicole personaje caragieliene!... Caragiale, în schimb, a început să fie apreciat în ultima vreme, tocmai pentru umanitatea *gîndirii slabe*, care-l încadrează între precursorii postmodernismului balcanic. Numai postmoderniștii fanatici îl resping pe Eminescu, situându-se și ei în afara spiritualității noastre bipolare. Cred însă că, între polii numiți Eminescu și Caragiale, există un ecuator marcat de spiritul lui Creangă, vorba lui Ion Barbu, „la mijloc de Rău și Bun“. Prin umorul său tonic, Creangă îmblinzește atât idealismul romantic eminescian, cît și realismul cinic caragialian. Spre binele nostru, trebuie să-l citim – și mai ales să-l trăim – pe Creangă, nu numai în copilărie, ci și la maturitate. Mai ales în vremi de tranziție...

Mariana Codruț

Eminescu are, într-adevăr, statut de „mit național“, dar nu spre norocul lui, pentru că asta implică aproape numai rele: tabuizare – să ne amintim de scandalul din jurul unui număr mai vechi al *Dilemei* –, gloriificare la zile festive și, mai rău, tot felul de naționaliști ordinari își trag interesat pulpana lui peste mizeria lor ideologică, se revendică din el, mergînd pînă la a-i distorsiona complet gîndirea.... Însă, deși e un mit (sau tocmai pentru că este!), Eminescu se citește, din păcate, din ce în ce mai puțin...

În replică, deși Caragiale pare a nu avea acest statut de mit, e foarte cultivat. Deci nu sînt de acord cu ideea că ar fi repudiat, și mai ales de mediul cultural românesc. E subiect de cărți, studii, lucrări de licență, doctorate etc. Dar nu doar atât, că de atât are parte și Eminescu. I.L. Caragiale e prezent, zilnic, pe toate buzele. Ca dovadă: dacă ieși o revistă oarecare sau un ziar, e imposibil să nu-l găsești citat sau parafrazat sau folosit ca motto sau imitat sau pastșat sau înțepat sau lăudat sau sacrificat sau invocat ca însuși Țepeș sau... sau... Și asta pentru că noi trăim într-o „realitate Caragiale“: realitatea românească pare a se suprapune aproape perfect peste aceea descrisă de autorul „Scrisorii pierdute“...

Paradoxul e altul: că, deși e citat, răscolit, imitat etc., el nu e „metabolizat“ nici chiar de mediul cultural românesc. Dacă e adevărat, după vorba nu știu cărui filosof, că „boala și moartea nu sînt pentru noi, ci pentru alții“, la fel de adevărat mi se pare și că „tarele descrise de Caragiale nu sînt ale mele, ci ale altora“. Mai precis, nu cred că vreun pedagog a încetat să-i mai facă dobitoci pe elevii lui după ce l-a citit pe nenea Iancu; sau că vreun „eminent om de cultură“ (care, de altminteri, îl citează masiv) a încetat să mai practice traficul de influență după ce l-a „frecventat“; sau că vreun jurnalist s-a sfiit să mai behăie patriotard după ce a aflat de Cașavencu; sau că vreo damă bine plasată s-a rușinat să mai

tuiască abuzul de putere și/sau triunghiul conjugal după ce a făcut cunoștință cu Zoe etc. etc. Și asta e o dovadă în plus că „realitatea Caragiale“ e atât de a noastră, încît nu ne putem elibera de ea, cum nu ne putem elibera de propria fire...

Însă Caragiale e, într-adevăr, repudiat, dar de politrucci și administratori, copii la indigo ale personajelor acestuia. Politrucci și administratori care simt în spatele gesturilor și al vorbelor lor sforile marelui păpușar, rîzînd în hohote pe sub mustața-i bogată. Și nu se simt la largul lor, dar asta nu-i schimbă nici pe ei cu nimic. Rămîn, parcă în veci de veci, niște fanteșe, niște caricaturi fără coerență și consistență umană.

2. În Caragiale-omul mă recunosc în „ochiul rău“ – adică în dorința și tentația de a lovi în hoție, demagogie, frivolitate etc. (Unii au spus că, de fapt, el, ce mai!, lăcrima de tandrețe pentru creaturile sale. Eu mă îndoiesc. Dacă era așa, ar fi rămas printre prototipurile lor; dar a șters-o imediat ce banii i-au permis-o, lăsîndu-ne să ne spălăm noi pe cap cu cașavencii, dandanachii, tipăteștii, zoițele și trahanachii de ieri, de azi și de mîine ai neamului nostru. Corect!)

Dacă mă recunosc în personajele lui?

Personajele caragieliști *emblematic*e sînt fie cinice, fie imbecile. Din aceste două atribute – un veritabil pat de gunoi de grajd – cresc demagogia, nesimțirea, lichilismul, descurcăreala etc.

Nu, nu mă recunosc, în datele mele fundamentale, în asemenea tipuri umane, care nici nu-mi plac; adică n-aș accepta printre cei apropiați persoane care să le semene. Însă, firește, le găsesc perfecte ca artă scriitoricească și înspăimîntător de reale...

Dincolo de asta, cred că am și eu ceva caragieliști: îmi place și mie taclaua tihnită cu amicii în fața unui pahar de bere vara sau vin fierț iarna; am și eu fandacșii, ipohondrii și parapoane de care rîd după ce mi le conștientizez; am și eu bovarisme și plăcerea calamburului...

De ce totuși îl mitizăm noi, românii, pe Eminescu, și nu pe Caragiale? Cine știe, poate din nostalgia unei consistențe umane pe care, dacă am avut-o, am pierdut-o de mult. Sau poate pentru că, după ce ne scaldăm zilnic într-o „realitate Caragiale“ grotescă și sordidă, simțim nevoia de puțină... metafizică, puțină „suprarealitate Eminescu“.

Elisabeta Pop

1. Nu cred că, virgulă, Caragiale este autorul repudiat, de care mediul cultural românesc își amintește cu neplăcere, mă rog, mai degrabă cu..., cum spuneți Dv.

Da, Eminescu este mitul nostru național. Dacă ni l-ar lua cineva, Doamne ferește, ne-am simți nefericiți și săraci. El este pentru noi Himalaia, este certitudinea, este CEL MAI, Superlativul, TOTUL. Nu comentez, n-are rost, toată lumea știe acest lucru. Eu una îmi imaginez ceva de genul: Eminescu e Regele, iar Caragiale e Bufonul. Nu poate unul fără altul. Nimeni nu contestă rangul Regelui (mă rog...), dar nimeni nu se îndoiește de inteligența și de franchețea bufonului. De bufon s-au temut mereu cei de la Curte, de gura lui spurca-

tă, care rostea, în glumă, adevăruri usturătoare. Așa și Caragiale. Românii îl iubesc cu un fel de frică, de teamă, de spaimă. În fond, despre ce citim în Caragiale? Despre mahalale desfundate, despre țate năbădăioase, despre frizeri cu vino-ncoa, despre polițai hoți, despre politicieni șmecheri, demagogi, corupți, despre lingușitori și oportuniști, despre neveste infidele, despre copii răsfățați, despre lichele puse pe căpătuială, despre elevi leneși ce-și caută pile peste tot, despre duduie isterice, despre abuz și moft, despre marii patrioți rromâni, despre nepăsare și abuz, despre șantaj, despre prostie, despre lașitate, despre profitori și păcăliți... Și despre multe, multe altele...

S-au terminat ele la noi? Dacă ne întîlnim la tot pasul, din Ferentari pînă în Parlament cu ele, o fi Caragiale de vină? Sau suntem noi, românii, care ne tot recunoaștem în spațiul caragieliști de peste o sută de ani? Că nu ne place să recunoaștem că și noi suntem pe-acolo, ah, asta-i altă poveste. Dar cu siguranță, ne recunoaștem toți, fără excepție.

N-avem decît să spargem oglinda pe care, hohotînd, ne-o ține în față Domnul Caragiale, dar noi n-o să devenim subit mai frumoși. Suntem cînd Tipătescu, cînd coana Joița, cînd Pristanda, cînd Crăcanel, Mița Baston sau Didina Mazu, vom fi plîns ca biata Veta sau ne vom fi temut ca nenea Anghelache. Unii vor fi fost și vor mai fi Cașavenci sau măcar Cetățeni turmentați. Da' cîți Mariu Chicoș Rostoganu or mai fi prin uitatele sate ardelene? Dar cîți Farfuridi nu zac în Camerele parlamentare, dormind pe milioane de lei pe lună?

Acum, cînd se „umbă“ la Constituție, ce parcă-i și auzi pe unii cum propun, uitînd c-a făcut-o Farfuridi înaintea lor „Ori să se revizuiască, primesc, dar să nu se schimbe nimic, ori să nu se revizuiască, primesc, dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, în punctele esențiale“. Din această dilemă, e clar că nu putem ieși...

Obsesia cu Europa o fi un lucru nou? Ași! Ia uite ce zice nenea Iancu prin gura unui personaj: „Europa... cu ochii ațintiți asupra noastră... România, probe de tact... să dea exemplu surorilor de ginte latine...“.

Îmi amintesc perfect de fraza unei fete amărîte care povestea în ianuarie '90 cum s-a îmbrăcat ea frumos și a fugit „cître centru, la revoluție“. Păi replica lui Conu Leonida cum sună: „Mișule, hai și noi pe la revoluție“.

Înainte cu nici două luni de luna decembrie '89, o sală întreagă a înlemnit, auzind replicile „subversive“ din Caragiale. Adresa părea – și era, culmea, chiar era! – precisă: „D'apoi bine, frate, pînă cînd tot rabdă azi, rabdă mîine, că nu mai merge,

domnule, s-a săturat poporul de tiranie... Națiune, fii deșteaptă! Și noi dormim, domnule!“

Dar parcă nu ne vine îndată numele ultrapatriotic al unei gazete în minte când citim ce spune un personaj caragialean? „Sunt sigur că ne-am făcut o situație. «Națiunea română» are să fie o moșioară pentru noi...“ Sau „Românul începe să scrie și să primească scrisori anonime din cea mai crudă vîrstă“. Sau de cine și de ce ne amintesc cuvintele „Inamicul comun [al românilor, n.n.] este străinul. Jos Străinismul – Sus Rromânismul“?

Un compliment autentic ne-a făcut odată un ungar care nu l-a prea citit, ce-i drept, pe Caragiale. La un spectacol în care se citea din... a întrebat încet „Dar bine l-ați mai adus din condei, l-ați adus la zi“. „N-am adăugat un cuvînt – i-am spus. Cum ne-am fi permis?“ „NU SE POATE! – a exclamat. Păi a fost un geniu... Și ce bine și-a cunoscut compatrioții...“ Vorbele lui nu mi s-au părut chiar un compliment, dar ce puteam să zic? Bine-ar fi ca, peste cincizeci, o sută de ani, dacă un tînr va citi sau va vedea spectacole cu piesele lui Caragiale să întrebe pe bunici cînd a fost așa în România, cînd au fost astfel românii?

2. Da, mă recunosc adesea. Mai ales cînd e cald afară și eu stau la un ghișeu, la coadă, să-mi plătesc te miri ce dări către stat. Și nimeni nu-mi dă și mie un pahar cu apă rece. Și nu știu dacă sunt pe strada Pacienței sau Sapienței...

Și mă mai recunosc în călătorul amărit care stă într-un cupeu CFR, murdar, iar în fața mea stă o duduie cu degetele pline de inele și mîncîcă de zor semințe, aruncînd cojile pe jos și are o pisicuță într-un coș pe care – pisicuța, nu coșul – o giugiulește, apoi explică la toată lumea din compartiment că ea nu mai merge de mult cu trenul, numai cu mașina, dar amantul ei italian tocmai a plecat puțin la Madrid, adică, sau de unde o fi el, că nu prea știe. „Da? stai că Madridul parcă nu-i în Italia...“ Ea e Mița? Sau Protopopeasca? Sau Didina? Atunci eu cine oi fi? A, da, noi suntem Boborul...

Oradea, 16 martie 2002

Gheorghe Schwartz

1. Nu simt deloc în Caragiale un „autor repudiat“. Chiar dimpotrivă, poporul român trăiește o plăcere masochistă în a se recunoaște în lumea celor mai caricaturale personaje ale lui Caragiale. Acesta nu se bucură de soțul lui Eminescu, întrucît mesajul lui nu e resimțit ca un ideal, ci drept față nemachiată, perenă, a ființei

naționale. Ne place Caragiale, așa cum ne place propriul nostru miros.

2. Nu mă recunosc în Caragiale omul, care nici nu mă interesează în mod deosebit. (Aici da, aici e marea deosebire dintre Caragiale și Eminescu: pot să declar liniștit dacă mă interesează ori nu Caragiale omul, însă aș fi considerat cel puțin iconoclast, dacă nu chiar mult mai rău, dacă aș afirma că nu mă interesează Eminescu omul.)

Personajele lui Caragiale reprezintă pentru mine Caragiale. Dacă mă recunosc în ele? Tendința este să ne recunoaștem în situații (care ne înconjoară, asemenea unui dat), situații cărora trebuie să le facem față. Eu (noi) mă consider (ne considerăm) mult superior(i) acelor indivizi, dar – ce să-i faci? – soarta ne-a hărăzit să trăim printre ele. Încă o dată, dacă poporul român vede în Eminescu idealul, în lumea lui Caragiale vede destinul. De care, în funcție de firea fiecăruia, rîdem, ne cîinăm ori îl suportăm cu stoicism. De luptat, nu prea luptăm cu el. Parol!

Liviu Ioan Stoiciu

1. Este Caragiale „repudiat“ azi? Vorbiți serios? De către cine, domnilor, că eu n-am cunoștință. Din contră, eu am impresia că „repudiatul“ dumneavoastră Caragiale e ridicat pe umerii contemporanilor (de către noii interpreți sensibili ai operei sale, nu puțini; unii, puși în genunchi, drept scară) pe cai mari, în timp ce „mitul național“ Eminescu (care vă enervează atât, dar... care „mit“?) e coborât, de fapt – din spirit autocritic neapărat colectiv „corrrrrrect“ românesc-european... E chiar culmea să aflu că i se plînge de milă lui Caragiale, în genul „mediul cultural românesc își amintește mai degrabă cu neplăcere“ de el? Poate nu înțeleg eu subtilitatea observației întrebării „Apostrofului“. Regret, în plin „An Caragiale“, toate sunt lacrimi de crocodil: nu numai că nu e repudiat Caragiale, dar Caragiale-omul (las la o parte personajele sale, ipostazele în care s-a autoreprezentat) a fost, este și va fi atotprezent, „atoatețiitor“, inclusiv în fruntea României! Fie și ca premier nerepudiat – critic al altora, nu și al său, neînstare să-și descopere propriile limite. O Românie în care nu „mitul Eminescu“, ci „Mitică și Nenea Iancu“ sunt în veci și la Putere... Sigur, sunt nedrept: mă refer doar la „mof-tangul“ Caragiale, la „miștocarul“ de suprafăț (care i-a dat identitate publică, perceput ca „satiric“, umorist ironic și sarcastic), nu la nuvelele și povestirile lui de profunzime, tragice (neignorate și de comentarii lui de ultimă oră). Vedeți, fiind anchetat aici cu atîta cerbicie: dacă nu l-ați fi pus împotriva lui Eminescu, v-aș fi mărturisit iubirea mea pentru Caragiale...

Simpaticul Caragiale și antipaticul Eminescu (puși cap în cap, dar complementari): plusul și minusul lor produc energia autohtonă care ține în funcțiune motorul critic și autocritic în evoluția și involuția „societății românești“ și a literaturii române? E o sursă de energie convențională: să avem grijă cum o drămuim, cum o redescoperim „în mediul ei natural“ la adevărata valoare, nu după interesele omenești conjuncturale, exclusiviste.

Total se poate reduce și la o chestiune de destin. Că în timp ce Eminescu a avut parte doar de vreo 15 ani de creație, Caragiale a avut parte de cel puțin 35 de ani (de 20 de ani în plus!) la dispoziție să devină... Caragiale! Că veni vorba... Cine a fost mai câștigat? Eminescu, că a plecat defintiv de pe lumea asta la 33 (mă rog, 39) de ani, nefericit, sau Caragiale, care a trăit 60 de ani și s-a bucurat de viață? Vorba vine... Zilele trecute am făcut un drum la Buzău și, pierzând o oră vremea în așteptarea unui tren-de-inimă, am descoperit o plăcuță de marmură pe o clădire de lângă gară pe care scria că pentru un an, din noiembrie 1894 și până în noiembrie 1895, I.L. Caragiale ar fi locuit aici! Am făcut ochii mari, habar nu aveam că I.L. Caragiale a locuit și la Buzău! Buzăul avea pe atunci fiz 19.427 de locuitori, mi-a spus poetul Marin Ifrim, bibliotecar, cu care eram, dându-mi să consult o cărțuie a lui Emil Niculescu (apărută în 1995 la Buzău), din care am aflat că la 15 ianuarie 1894 Caragiale a luat în antrepriză restaurantul din gara Buzău (în asociație cu cumnatul său, poligraful Teodor Duțescu-Duțu, căsătorit cu Eugenia Burelly; că ați ghicit, în anul morții lui Eminescu și al sinuciderii Veronicăi Micle, Caragiale s-a căsătorit, la 7 ianuarie 1889, cu fiica arhitectului Gaetano Burelly, Alexandrina; pe cînd Caragiale era director al Teatrului Național din București). Restaurant din gara Buzău unde, țineți-vă bine, avea în subordine un fost bucătar la marele harem din Constantinopol – luat în antrepriză la o lună și ceva după ce Caragiale a devenit membru al Societății Internaționale a Chelnerilor din București (din care avea să fie exclus la 24 ianuarie 1895, pentru neplata cotizațiilor) și după ce i s-a născut și fiica Ecaterina! Preocupări înalte, oricum: auziți, Caragiale membru al Societății Internaționale a Chelnerilor, avea haz... În 1893, știți, Caragiale a falimentat în București o berărie pe Gabroveni, după ce i se născuse fiul Luca (Luky) și, un an mai târziu o alta, Berăria Academică „Bene Bibenti“ (unde îl avea ca subdirector pe poetul fizic Ion Păun-Pincio)... Plin de datorii (insolvabilă cică), în noiembrie 1895 Caragiale abandonează concesiunea restaurantului gării din Buzău, plătind cu un pian, o bibliotecă și un șifonier scoase la licitație „în grădina publică“ pe creditorul lui (I. Goldfeld), după ce se înscrișese în Partidul Democrat Radical al lui George Panu... Toate acestea s-au întîmplat după moartea „adversarului“ său Eminescu: „picat de fazan“, că „așa a fost să fie“, de bine, de rău.

2. Eu nu mă recunosc aproape deloc în Caragiale: nici în omul-Caragiale („spirit practic“, afacerist, descurcăreț, oportunist, uns cu toate alifiile; a avut parte de onoruri, după cum a avut parte de o moștenire care i-a permis să trăiască în Germania, cînd n-a mai suportat viața literară balcanică degradată de la noi), nici în personajele lui simpliste, în alb și negru, „nedezvoltat-realiste“, optimist-imoreale „și nepedepsite“, „fără tată, fără mamă, general-valabile“ (Mircea Iorgulescu, în autoexil la Paris, atrăgea atenția că și francezii adevărați se recunosc în personajele „pline de caracter“ ale lui Caragiale), mereu derizorii din opera lui „pusă în scenă“! Și cu atît mai puțin nu mă recunosc în modelul „optze-

cist-caragealean“ (din același secol trecut), al celui Caragiale superironic pus la București drept blazon, la vreo 70 de ani după dispariția lui. În fluxul și refluxul vremii, eu mă recunosc „emoțional“ mai degrabă în Eminescu cel nepragmatic, visător, idealist, naiv, sceptic-negativist (sunt, totuși, moldovean prăpăstios la origine). Că e și mentalitatea de dramaturg și prozator la mijloc (observator prozaic-pasiv al prezentului, imuabil), opusă acelea de poet și publicist (observator activ, inventiv, experimental, în căutare de construcții metafizice, care își regăsesc în trecut rădăcinile viitorului și în viitor rădăcinile trecutului)? La un secol distanță, „în plin postmodernism“, eu mă simt undeva la mijloc. „Permanent în așteptare“, eu amestec genurile literare și ideologiile, intuitiv, îmi place să stau „deasupra“ provocărilor cotidiene, să mă implic principal în „treburile publice“, neangajat politic, și să fiu totodată și critic și exaltat, ținând cont de realitățile mele interioare. Că la nivel literar contează numai conștiința estetică – și Eminescu și Caragiale (ca rezultat al istoriei limbii române) au impus o asemenea conștiință, fiecare cu neajunsurile și măririle lui? Lipsit de posibilități native de adevărate la „mediul înconjurător“, dacă eu îl prefer pe Eminescu – e treaba mea –, având această opțiune „sentimental-intelectuală“, înseamnă că-l „repudiez“ pe Caragiale?

18 martie 2002. București

Maria Vodă Căpușan

I. În *Apocalipsă* se spune că cei din urmă vor fi cei dintâi, dar se pare că e adevărat doar pentru cer, nu și pentru pământ. Alfabetul mi-a jucat întotdeauna feste. Iată, răspund la această anchetă atât de incitantă lansată de *Apostrof* în anul Caragiale printre ultimii, acolo unde mi-e de fapt locul. Și atunci trebuie să adaug la citatul biblic un adagio profan care spune că totul a fost spus și vin prea târziu. Într-adevăr, aproape totul a fost rostit de mari prezențe ale criticii noastre care au și șansa ca numele să-i situeze mai la începutul alfabetului. Dar tot Caragiale îmi dă curaj. Spunea el, completând o vorbă înțeleaptă, că „românul e născut poet și biciclist“, adică are în firea lui haruri foarte felurite ce-l fac să se descurce și în situații-limită, cum e cea de față. Îmi asum deci temerar acea minimă zonă ce a mai rămas neacoperită de cei de până acum – voi încerca să răspund nu cu erudiție, cu spirit critic, cu intuiție, cu har al sintezei, așa cum s-a făcut până azi la Ancheta Caragiale, ci pur și simplu cu naivitate. Adică voi lua întrebările în sensul lor foarte propriu și voi răspunde nu altminteri.

Mai întâi nu o să răspund ci o să mă întreb despre întrebarea întâi. Oare de ce *Apostrof* a pus în ghilimele „repudiat“ vorbind de Caragiale și n-a pus în ghilimele „mit național“ cu referire la Eminescu. Nu pot deci să răspund până ce nu voi cugeta mai înainte la sensul întrebării. Ghilimelele sunt înșelătoare – o știm prea bine de la Caragiale. Dar aici marchează ele de fapt vorbele altcuiva,

sau doar puse pe seama sa, ori propriile noastre cuvinte puse în valoare... Despre „repudiat“ nu mă pot pronunța – nu știu cine a spus așa ceva despre Caragiale. În schimb pot garanta că despre Eminescu s-a spus de nenumărate ori că este un „mit național“ și tocmai aici nu apar ghilimelele. Ce sugerează oare această opțiune? Că ceea ce se afirmă despre Eminescu este asumat în așa măsură încât nu mai apare ca aparținând altcuiva, ci tuturor și nouă înșine. Pe când „repudiat“ presupune o înrudire mai apoi refuzată. Dar ca om pricepător oarecum în ale teatrului, nu pot să nu citesc întrebările *Apostrofului* cu glas tare ca să văd ce vor de fapt. Totul mă îndeamnă atunci să trec cu oarecare ușurință, neutru, peste primele rânduri și să modulez glasul doar spre sfârșit, încercând să accentuez vorba din ghilimele, „repudiat“. Dar oare cum s-o fac? Cu dispreț, pentru un termen marcând lipsa noastră de înțelegere pentru Caragiale, doar întrebător, sau pur și simplu cu neîncredere... Dar să nu mă las târâtă de pasiunea monologului, atât de caragialiană și să încerc să intru în dialog, să răspund la întrebare. Nu cred că românii fac excepție în Europa – în acea „Europă“ care, după Caragiale, ar sta cu ochii ațintiți asupra noastră ca să-i dăm exemplu – atunci când se vor eminescieni și nu caragialieni.

În anul de grație 2002 ne dăm seama că nu suntem deloc originali în alegerea noastră. Dintre autorii pe care azi ne place să-i numim „canonici“, mai toate națiile îi aleg pe cei în care sunt flatați să se recunoască. Așa o fac acum francezii, celebrându-l pe Victor Hugo într-un bicentenar mondializat, mult dincolo de spațiul francofon. Îl propun ca emblemă lumii întregi – nu pe Molière, deși mult mai jucat pe scene pretutindeni decât Hugo, nici pe Baudelaire, deși aflat la rădăcina spiritualității moderne. Fiindcă romanticul Hugo, precum Eminescu în ceea ce are el romantic, întoarce în oglindă chipul geniului, la distanță de statuarea mulțimii, ce crede în cuvântul său fascinant. Ne place să ne recunoaștem în Eminescu sau Hugo – nu eu, neapărat, dar cei ce creează „miturile naționale“, literații și „ideologii“ în sensul de obârșie al termenului.

Cât despre „repudierea“ lui Caragiale, cred că afirmația se cere nuanțată. Mizăm totuși pe el adesea – e adevărat, din pricini adesea neesențiale, deturnate înspre politic. „Satiricul“ Caragiale era mult invocat cu ani în urmă, iar acum un deceniu se născuse sloganul „Caragiale e cu noi“. A urmat eclipsa, ni se părea că ne derajează în „eruopenitatea“ noastră – „eclipsă de minte“, ar spune el. Acum, iată-l, revine spectaculos în „anul Caragiale“. Oricum e mai degrabă un pulsar decât un luceafăr. Sper ca cele 365 de zile consacrate lui să-i facă pe istoricii și criticii literari să reflecteze mai profund la el, la acea stranie simbioză de tragic și comic ce face din el cu adevărat strămoșul lui Eugen Ionescu.

2. Răspunsul la această întrebare nu poate începe decât cu un șir de alte întrebări – pun doar prima din ele: care Caragiale?

Cât știm despre cine era el? Îl putem reconstrui oare cu adevărat din corespondență și mărturiile contemporanilor, oricum încă prea puțin scoase la lumină și studiate...

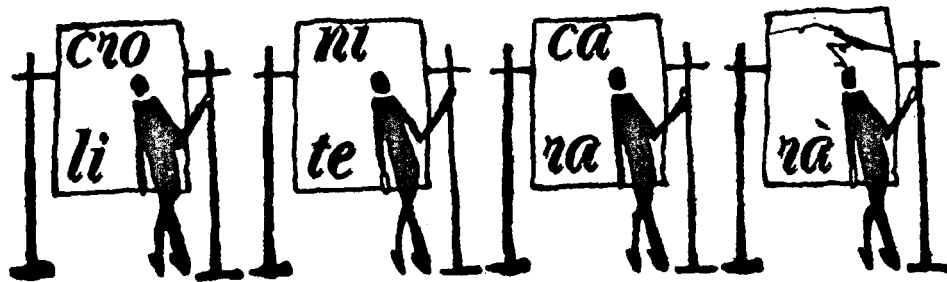
Ne lăsăm prinși de rolurile pe care le joacă în operă, ipostaze de „autor în fabula“, de cele transpuse din scris în propria sa existență și „vice-versa“. Îi juca, se pare, pe Rică Venturiano și Caracudi, dar ce era mai întâi, biografia sau rolul... „Nenea Iancu“, bonom, simpatic, pus pe șotii; este oare acesta Caragiale-omul? Sau cel ce „simte enorm și vede monstruos“ atât de des exploatat... Și, de ce nu, acele glasuri ale nebulunii, la limita ființei...

Evident, nu voi rezolva eu, aici și acum, enigma. De-ar fi să numesc între atâtea chipuri, personajul care mă cheamă să mă recunosc în el, nu poate fi decât *Amicul X*. Acea conștiință a neînsemnării ce nu se sfiește să-și rostească nimicnicia. Rol de actualitate, de altfel, fiindcă tocmai ne aflăm în recensământ și tocmai la asta meditează amicul X.

Nu mă văd defel drept Coană Zoițică, geniu al manipulării... dascăliță transilvană ce sunt, nu-mi dă mâna să fiu nici măcar Vetă ori Ziță. Cât despre Moftangoaică, aici da, îmi văd înrudirea, chiar dacă știu mai bine franțuzește. Lumea unde trăim ne obligă la comedie socială și nu numai, la ruptura dintre ființă și aparență, în care Eminescu vedea esența comicului moftologic. E un joc când te simți tot timpul în carnaval, printre atâtea măști ce te inconjoară, și „catindezi“ nesfârșit la câte ceva.

Din când în când, într-o zi foarte plină, mă identific, vai, în ciuda diferenței cer-pământ, cu dr. Leyden din *Articol de reportaj*. Totul mă desparte de ilustrul specialist în maladii, neamț vorbind puțin franțuzește și românește, dar uneori simțim la fel lumea. Și pentru mine, în România, „armonia de elemente... uruie, fără o clipă de repaus“ prin felurite vehicule de la biciclete la tramvaie în acompaniament de flănete, într-o apoteoză a larmei. Subscriu la părerea lui: „Îmi fac impresia unei butii pe care o spală cu lanțuri, rostogolind-o într-un gang bolit unde arhitectul a reușit să obție mai multă rezonanță decât izbutesc în genere arhitecții în sălile de concert...“.

Dar, revin, mă simt în primul rând *Amica X*. Și, în această calitate, mă întreb în final – există, totuși, un avantaj al celor ce vorbesc ultimii – ce s-ar fi întâmplat dacă media de vârstă a celor ce au răspuns la ancheta *Apostrof* ar fi fost jumătate din ceea ce este acum. Cum ar fi sunat răspunsurile? N-o s-o știu niciodată.

Ca o paranteză dezolată

Irina Petraș

Cipriana Petre debutează la Idea Design & Print cu *Didascaliala în opera lui Camil Petrescu (ca o paranteză dezolată)* – Cluj, 2001, 184 pag., cartea fiind însoțită de un cuvânt înainte al Sandei Golopenția. Aceasta din urmă schițează, sobru și dens, o istorie a didascaliei, reține palierele pe care se „joacă” studiul cercetătoarei debutante și se desparte discret, dar net de câteva dintre încheierile acestuia (despărțiri la care voi reveni). De la o observație exactă, motivând subtitlul cărții – „parantezele didascalice” din piesele lui Camil Petrescu stau sub semnul dezolării: „Dezolarea neconștientizată a unei voci auctoriale emnamente narative, care, deși încearcă prin toate mijloacele să-și facă simțită prezența dramatică, rămîne «condamnată» la un statut marginal, parantetic, căci i se impun limitele unui gen prea puțin epic pentru gustul ei, în locul largilor desfășurări narative de care ar avea nevoie. Rezultatul îl constituie o specie mixtă, epico-dramatico-lirică, un hibrid purtând amprenta stilului camilpetrescian: didascaliala lui Camil Petrescu.” – Cipriana Petre trece cu dezinvoltură, deloc inhibată și cu o doză simpatică de oralitate și „impertinență” (în sensul eliberării demonstrative de idoli clasicizați), la inventarierea lor, în încercarea obstinată și nedispusă să-și nuanțeze prima impresie de a demonstra ipoteza lansatoare: „narativizarea textului dramatic prin didascalii”. Lucrarea e una „tabelică” – numără, calculează proporții, ponderi, locuri, suprafețe, experimentează clasificări și „căprării” ingenioase, reușind să atragă atenția asupra unui corpus de texte în stare și de existență autonomă. Senzația este aceea de dereticare febrilă și prea calculată, septică (ocolind – anume – sugestii, nuanțe, adâncimi inefabile), a unui teritoriu în-corporat prin definiție și de obicei imposibil de descris în afara „corpului” prim – textul dramatic alcătuit din replici. Cercetătoarea enunță pe nerăsuflăte, într-un galop statistic foarte convingător, reușind să facă palpitate trecerile prin reprezentări grafice, proporții, procente, grafice și tabele, tot ce a aflat prin ațintirea privirii asupra didascaliiilor camilpetresciene. Studiul e însă suspendat înainte de a se personaliza, stilul însuși fiind condamnat pentru îndrăzneala de a-și conserva, și în teatrul autorului, amprenta. El, studiul, oferă toate datele pentru o cercetare teoretică, neaplicată, impersonală asupra genului subsumat al didascaliei. Unghiurile de vedere sînt bogate, chiar cu o doză de pedanterie uscată. Cuprinsul e mai mult decît grăitor: considerații generale, ponderea didascaliiilor în dramaturgia lui Camil Petres-

cu, o încercare taxonomică (decupînd și descriind didascaliala narativă, de adresare, de rostire, fără replică, redundantă, gestuală, psihologică etc.), tehnicile de record, iradierea cîmpurilor semantice. Fiecare inventar are o rubrică intitulată „pe scurt”, o concluzie care întoarce din condei probele din proaspătul dosar înspre narativitatea excesivă a teatrului lui Camil Petrescu. În ultimele două capitole, *Absurdul comentariilor. Umore involuntar și Fals tratat pentru uzul interpreților dramatici*, tocmai cînd ar fi fost de comentat amprenta camilpetresciană, autoarea cade în intoleranță. Ieșirea din schema tocmai desenată, cu valorări decise și o siguranță remarcabilă a liniei, este amendată cu un rictus bătrînicos al frazei. Dacă preambulul promitea o înțelegere fină și subtilă a unui stil abordat dintr-un unghi inedit, ultimele capitole dau semne de orbire. „Rateul dramatic al unui narator superlativ” pe care-l radiografiază studiul Ciprianei Petre merită, cum o spune Sanda Golopenția în cuvîntul înainte deja pomenit, *recuperări*, căci parantezele lui Camil Petrescu ar putea fi „salvate și îndrăgite” tocmai fiindcă ascultă de un stil. Inventarul „gafelor” ar putea fi nimicnicit printr-o mai atentă aplecare asupra comparației ca mijloc predilect (și teoretizat anume) de cunoaștere. Într-un comentariu asupra prozei camilpetresciene (vezi capitolul *Starea de cumpănă* din volumul *Camil Petrescu. Schițe pentru un portret*, 1994), descopeream claritatea, limpezimea surprinzătoare a aparent șocantelor comparații ale prozatorului. Lucrurile nu se întîmplă altfel în cazul teatrului, iar Sanda Golopenția o observă cu finețe. Ridicole și de tot hazul i se par Ciprianei Petre tocmai didascaliala „interiorității”, cum exact le numește pefațatoarea, cele permițînd, prin comparații rare, dar foarte limpezi ca gînd și emoție, atingerea transei afective, intrarea în rol, mai simplu spus. „Folosește cînd vrei să te explici comparația. Încolo nimic” – le recomanda autorul propriilor personaje în *Patul lui Procust*. Comparația nu încheie niciodată, e un început continuu, suspendat, o posibilitate, ea însăși instabilă și imprevizibilă. Nici în didascalii ea nu „îngheață” actorii în gesturi definitive și obscure, cum se teme autoarea, ci sugerează o adîncime de atins prin efort liber și infinită proiecție a „lumii posibilităților”. E acel „pe măsură ce” cu care își definește prozatorul sistemul filosofic. Întemeiată pe ceea ce Bergson numea „simpatie mobilă”, comparația are memorie, are trecut, ca sentiment estetic, alătură, conexează, caută „istoricul” unei senzații, fixînd „un cuplu de echivalențe sensibile” (*Documente literare*). La Camil Petrescu, are întotdeauna două tăisuri: se rostește orgolios ca „moment de cunoaștere”, dar conține în chiar enunțul ei apartența nemulțumirii sale de sine, conștiința

imperfecțiunii, garanția pasului următor. Nimic mai adecvat artei actorului, „în progres” și în neîntreruptă căutare a unei noi nuanțe în compunerea personajului interpretat. Emil Gulianu remarca pe bună dreptate impresia de „brut, stufos, răscolit, aspectul acesta de șantier” pe care îl capătă textul camilpetrescian grație abundenței comparațiilor. Un șantier în care actorul/cititorul este așteptat să umple singur spațiile goale și să recepționeze exact și fără puțință de confuzie mesajul. Dincolo de concretul uneori abrupt al imaginii, stăruie umbra donquijotescă a aventurii cunoașterii. Nimic hilar sau „de tot hazul” aici. De altminteri, sînt destule semne în cartea tinerei debutante care să arate că, în cele din urmă, este în stare să... recepționeze mesajul și că largă disponibilitate pentru reveniri și „cazierul” intelectual al comparației didascalice îi sînt la îndemînă. ■

O cîrtire „canonică”

Am în față două dintre volumele apărute în colecția „CANON” a Editurii AULA (editură condusă de Alexandru Mușina, colecție coordonată de Al. Cistelean): Constantin M. Popa, *Adrian Marino*, monografie (antologie comentată, receptare critică), 110 pag., și Liviu Malița, *Nicolae Breban*, monografie..., 110 pag., ambele avînd anul de apariție 2001. Un amănunt – numărul perfect egal de pagini! – îmi readuce în minte întrebările care m-au urmărit de-a lungul nesfîrșitelor și, uneori, inteligențelor discuții despre canon: *Cine hotărîște? Care e instanța aceea absolut credibilă? Cărei legi i se supune cînd are de propus ierarhii în teritoriul însuși al subiectivului, al imprevizibilului? Care dintre multele sensuri ale cuvîntului canon are mai multă greutate?* Dincolo de faptul că o asemenea colecție nu e nicicum o joacă, iar utilitatea ei, în cazul credibilității măcar relative a selecției, mai presus de îndoială, întrebările de mai sus și nedumeririle sînt cu totul firești. Ba, chiar canonice. Un excurs etimologic arată că, în greacă, substantivul *kanon* înseamnă *regulă, normă, etalon*, dar și *canon bisericesc* și are legături strîns cu verbele *a face, a produce, a rîndui și a costa*, trimițînd nu doar la ordinea necesară între făcăturile omenești, ci și la prețul unei asemenea întreprinderi, la riscurile ei. În slavă, e în primul rînd *lege* sau *regulă bisericească*, iar în germană, regula se află pe primul loc între sensuri. În franceză, dacă vine din italiană, înseamnă *tun*, dar și *pahar cu vin*, iar dacă vine din greacă, trimite la regulile de stabilit proporțiile ideale ale trupului uman în sculptura antică, la *tipul ideal*, în general, și la *canonul muzical*. Româna reține toate sensurile, primitoare ca întotdeauna: lege sau regulă bisericească, totalitatea cărților sacre considerate de origine divină, penitența impusă celui păcătos, cîntare bisericească din mai multe părți, suferință morală, chin, tortură, cîntec, glas, compoziție muzicală în care două sau mai multe voci, întrînd succesiv, execută aceeași melodie. În plus, verbul *a canoniza*, în sensul, reținut și de engleză, de *a declara-sfînt-pe-cineva-după-moarte*. Alături de legea canonică, valabilă exclusiv pentru enoriașii unei anume biserici creștine. Să mai adaugă *a (se) canoniza*, care înseamnă a (se) chinui după o

lege ori în numele unei legi. Glumind numai pe jumătate, să spun că (micro)monografiile de la AULA par să împace, democratic, mai multele sensuri, căci caută o regulă cuprinzătoare pentru posibili sfinți ai literaturii române (pe fundalul enervărilor apropo de „sfințirea” lui Eminescu, să zicem, de către poporeni nedepriși cu noi canoane); compun o melodie în care să intre, pe rând, mai multe voci armonice, în pofida înclinației lor funciare de a cânta *a capella*; „torturează” opere vechi și noi pentru a încăpea într-un chenar prestabilit și respectat cu surprinzătoare cumințenie de comentatori cunoscuți pentru proclamata lor autonomie de gândire și atitudine; pedepsesc vinovați și se pedepsesc ei înșiși pentru gusturi rebele... N-am găsit în lista de la sfârșitul volumelor recuperarea nici unui nume de autor nedreptățit, nici o repunere spectaculoasă în drepturi. Scriitorii canonizați acum au fost canonizați deja de la intrarea în scena literară grație valorii lor, dar și receptării privilegiate, șansele de a fi fost degrabă recunoscuți de breasla scriitoricească, dar și de către mulți cititori. De aceea, îmi par acum mai degrabă canonizați printr-o salvare imaginară – căci n-au cerut ajutor! –, salvare care le aruncă în umbră drumul deja urcat cu trudă. Nu-i de trecut cu vederea nici riscul ca, la un moment dat, să se strecoare în melodie și câte o voce mai afonă, dar cu bune recomandări din partea „bisericii” tutelare...

Ce tot spun aici, cărtind de vreo cinci sute de cuvinte?! Nimic altceva decât că eu (e problema mea, veți zice!) n-aș fi cedat modei canonice și nu mi-aș fi numit atât de oricând discutabil colecția. Canonul e de discutat și iar de discutat, nicidecum de pus, astăzi, negru pe alb în liste (aparent) definitive. Până și numărul de pagini – aproape egal, indiferent de operă, de scriitor, de momentul evoluției sale, de comentator, de stilul acestuia etc. – mi se pare o formă mai degrabă de canonire decât de canonizare. Fiindcă, într-un spațiu de la început trasat cu oarecare zgîrcenie, autorul monografiei e obligat să reconsidere chiar definiția monografiei: comentariu asupra unui scriitor, ea ar trebui să epuizeze semnalmintele esențiale ale „vieții și operei” acestuia. Lucru nu chiar la îndemână când autorul, încă în putere, nu și-a epuizat surprizele, autoportretul fiind în curs. Apoi, pe scurt și cu autorul privindu-ți peste umăr, ești tentat să cazi în encomion și, deci, să inciți la grăbite atacuri, la neîncredere și îndoieli pripite și nedrepte. Totuși: Constantin M. Popa reușește să se descurce surprinzător de bine în condiții atât de neprielnice. Adrian Marino, așa cum apare de sub pana comentatorului, este „cel mai important ideocritic român contemporan”, iar argumentele sînt atent contabilizate. Tot așa, Nicolae Breban, în viziunea lui Liviu Malița, furnizează motive suficiente pentru a fi „creatorul unui univers românesc de o pregnantă originalitate și de o anvergură europeană” (ambele caracterizări se află pe coperta a patra a monografiei respective). Vreau să spun că, luate fiecare în parte, monografiile-antologii sînt studii onorabile și convingătoare, de multe ori cu sugestii de lectură inedite și demne de luat în seamă. În plus, probabil, utile pentru lecțiile de literatură română, deși nu sînt deloc sigură că adoptă formula ideală de deschis gustul pentru lectură și de stîr-

nit interesul tinerilor pentru literatura română contemporană. Pentru „cunoscători”, cum se spune la „mica publicitate”, sînt extrem de subțirele. Cînd e vorba de personalități de talia unor Adrian Marino și Nicolae Breban, ești lăsat cu setea nepotolită. Și atunci? Rămîne rostul mărunț de a umple o listă...

„La taifasul gîndurilor bune”

Cele trei cicluri ale volumului de versuri *Univers incert* al lui Maxim Berghianu (Ed. Universal Dalsi, București, 2000, 168 p.) sînt nu atât deplîngeri ale speranțelor deșarte ori jeluiri după timpul pierdut, cum ar putea-o sugera motoul dintr-un sonet shakespearian, cît construirea în trepte a unui spațiu confortabil în care aducerile aminte – fie ele biografice ori livrești – să echivaleze o terapeutică. *Univers incert*, primul ciclu, depășește rapid preludiul dilematic (*Ce suntem?*), se eliberează de obsesia lancinantă a zădărniciilor (*Timp durut*) pentru a „taifăsuși”, oricît de nostalgic și de crepuscular, despre Sighișoara copilăriei, despre Brașovul cu „ziduri groase și glorii schimbătoare”, despre o noapte clujeană ori despre Cetatea Sucevei. Dorul de locuri („Mi-e dor de nopți sub bătrîni stejari /.../ De vatra casei de țară mi-e dor”) se intersectează, după reguli greu de descifrat, cu jocuri de cuvinte (*Horțuș*), portrete epigramatice (*Profil*), evocări (*Paznic de far*, *Trinitate*, *Biblioteca lumii*), crochiuri (*Munte*, *Zvon*) ori mini-satire (*Spre infern*), într-o cronologie aleatorie. Rețin atenția citeva poeme elegiace, repere în universul incert: *Peste ani* („Sunt un pumn de decenii, / De zbateri și de tîrziu”), *Să cadă cortina* („Mă dor zorii de zi, / Dureros, m-apasă asfințitul...”), sau *Mă caut* („Doar glasul singelui / Îmi pare știut”).

Cel de-al doilea ciclu, *Vis de Messidor*, păstrează aceeași libertate a organizării și aceleași teme, cu o doză în plus de sentimentalism și lingoare. Versuri de dragoste prezentă ori pierdută, un album în care alături de flori delicate și siluete grațioase, se ratacesc o rabufnire satirică, o gluma, un cînticel ocazional. Ultimul ciclu, *Clopote înfiorate*, este închinat „neuitatei Silvia” (Silvia Popovici): „Amnezic, un clopot / Suna iar prin sînge. / Stele orfane, drumuri uitate. / Paznici morti la porti de cetate. / Doar frunze duse de vînt, / O harpa stinghera în noapte cîntînd, / Un plîns însingurat, un vis cu tine, / Ca doua comete ratacesc / Ale noastre destine...”. Amintirea celei disparute, singuratatea, tristetea sînt versificate insistente, în versiuni pe-aceeași temă, accentul căzînd pe fidelitatea față de sentimentul evocat, nu pe performanța formală ori pe ingeniozitatea prozodică. De altminteri, versurile lui Maxim Berghianu sînt traduceri ale unor ocazii intime, înregistrări pentru uz personal, mai întii, ale momentelor biografice, tonul și instrumentarul depinzînd de umoarea zilei.

Cronica ideilor

Eroicul în diacronie

Cătălin Ghiță

În volumul, la origine teză de doctorat, *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul* (Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001), Ștefan Borbély expune variile opinii ale specialiștilor, români și străini, cu privire la această temă atât de stufoasă a cercetării filologice. Construită migălos, lucrarea beneficiază de un *background* teoretic impresionant, autorul lăsîndu-se sedus de vasta bibliografie occidentală a eroicului. Evident, problematica nu putea fi epuizată într-un singur volum, astfel încît comparatistul ne promite alte două.

Mai puțin interesat de avansarea unor puncte de vedere originale asupra subiectului în cauză (deși, uneori, notațiile personale sînt pertinente), Borbély reușește să unifice demonstrațiile unor specialiști, desfoliîndu-le cu abilitate și expunîndu-le cu acribie punctele slabe. În bună tradiție anglo-saxonă, cercetătorul va consacra primul capitol, *Ce spun cărțile de referință*, de finirii conceptului de *erou*, pe care îl va discuta în raport cu antieroul. Sunt decelate aici invariante ale comportamentului eroic, care servesc la trasarea unei morfologii a actantului pus în discuție, toate bazate pe un sofisticat aparat critic. Deoarece nu putem glosa la întîmplare în marginea volumului lui Borbély, vom expune cu atenție sistematica sa.

A doua parte a lucrării, *Istorie și rit. Spre o Grecie a adîncurilor*, este consacrată *ethos*-ului eroic în polis-urile elenice, avînd ca punct de plecare o notă distinctivă remarcabilă: faptul că societatea grecească era una a limitei, nu a depășirii acesteia, fapt rapid cenzurat prin conceptul clasic de *hybris*. Spre deosebire de spațiul indian, unde, după cum demonstrează Mircea Eliade încă din teza sa de doctorat, ritul a fost, treptat, interiorizat, sacrificiul exterior din *Vede* devenind interior în *Upanishade*, în spațiul pelenic, ritul a constituit modalitatea de normare a raporturilor dintre *thanatoi* și *athanatoi*, dintre muritori și zei, manifestarea sa exterioară menținîndu-se în permanență. Nici măcar Homer, arată comparatistul, nu a fost figura centrală în aglutinarea unui cult eroic: au existat cauze mult mai profunde, transindividuale, în relație cu o serie de culte străvechi.

Următoarele secțiuni, *Soarele negru și Jocuri și spectacole*, sînt centrate pe scenariile rituale resurecționare din Antichitate. Cercetătorul nu pierde din vedere să menționeze că, de fapt, meritul raportării acestor scenarii la eroic îi aparține lui James George Frazer. Afine eroicului sînt și divinitățile chtoniene, revitalizate ciclic (în concordanță cu o serie de scenarii ale fertilității). Un aspect deosebit de important al resurecționării este cel privitor la furia eroică, catalizatoare de energii cosmice. În opinia lui Borbély, eroicul elen aparține solarului crepuscular. Sunt expuse aici, în mod critic, două lucrări: una semnată de Gilbert Murray (despre substratul ritualic), cealaltă semnată de F. M. Cornford (despre geneza olimpiadelor), ambele prezente în cartea lui Jane Harrison, *Themis*.

În continuare, comparatistul descoperă o trăsătură definitorie în morfologia diferiților eroi analizați: faptul că aceștia apar în ipostaze duale. Astfel, *Dibotomii în ciclul eroic* gravitează în jurul ideii de *umbră* a unui personaj central deja acreditat ficțional. Unul dintre cazurile puse în discuție de cercetător (ca să ne oprim doar la cele vizând spațiul pelenic, deoarece paradigma este validă și în cazul altora, inclusiv al celor orientale) este cel al unui cuplu de gemeni: Herakles și Iphikles; primul este fiul lui Zeus, celălalt – al muritorului Amphitryon. Un alt mit cunoscut se referă la Dioscuri: Pollux este fiul aceluiași Zeus, iar Castor – al spartanului Tyndareos. Și cultul lui Theseus dublează, ritual, un substrat mult mai vechi, al lui Erechtheus.

Capitolul *Structuri și antistrukturi* avansează un punct de vedere potrivit căruia, în cazul oricărei culturi, acționează două mecanisme opuse: unul generator de componente ritualice elaborate și autonome, altul cenzurator, inhibitor (termenii *mythos* și *logos* utilizați sunt elocvenți în sine). Pentru a îmbogăți demonstrația, Borbély face apel la trei opere literare: o epopee a oșezilor (raportul dintre Soslan și Batradz), poemul *Munci și Zile* (inserarea, de către Hesiod, a vârstei eroice în grupul celor patru vârste „consacrate“), și *Epopeea lui Ghilgames* (relația dintre Ghilgames și Enkidu). Toate acestea traduc cazuri de criză a civilizației care le-a produs: în momentul în care aceasta își vede periclitată axiologia, ea pune în scenă un erou frust, violent. Expunerea comparatistului nu se oprește aici, însă cazurile prezentate de noi anterior sunt relevante pentru tot restul acesteia (care conchide că dublul este real, perfect exterior eroului).

Secțiunea despre cel mai mare erou elen, *Herakles Tallophoros*, îl așază pe acesta sub semnul unei „virtuți brute“. Inițiind prezentarea cu concepția istoricului Herodot, Borbély observă existența, în egală măsură, a unui Herakles erou și a unui Herakles zeu. Oricum, figura în cauză eludează toate clasele acceptate de *ethos*: prin comportament, el transcende umanul obișnuit, proiectându-se în stihial. În final, după emergența creștinismului, eroul va încarna toate virtuțile cunoscute; modalitatea sa de acțiune constituie *summum bonum*. Herakles devine nici mai mult, nici mai puțin decât creștinul ideal, înzestrat cu armele pietății și umilinței.

Penultima parte, *Eroul homeric*, are ca punct de plecare valorizarea componentei estetice în detrimentul celei lucrative de către greci, distincție operată de Hegel în *Prelegeri de filosofie a istoriei*. Eroul homeric, prin caracterul său agonal, va deveni unitatea de referință pentru toți cetățenii greci, indiferent dacă înfruntarea are loc pe câmpul de bătălie sau în piața publică. Borbély nu pierde din vedere sistemul de recompense care validează rectitudinea eroică a personajelor homerice: onoare (în componenta materială, *geras*; în sens totalizator, *timé*) și glorie (termenul arhaic, *kléos*, se referă la ceea ce se poate obține în raport cu oamenii și zei deopotrivă, pe când termenul mai nou, *kydos*, desemnează doar acea favoare acordată de olimpici). În acest fel, se face trecerea spre epilogul lucrării, *Ahile vs Odysseus*, în care se pun în contrast cele două embleme ale marilor eposuri atribuite lui Homer: *Iliada* și *Odi-*

sea. Ceea ce-i desparte pe cei doi eroi este, evident, teleologia: Ahile este sortit să piară sub zidurile Troiei, pe când lui Odysseus îi este menit să se întoarcă în patrie. Elementul unificator este constituit de ascendența ilustră (mama fiind decisivă). Ahile este fiul zeiței Thetis, lucru foarte bine cunoscut, în vreme ce, lucru mai puțin cunoscut, Odysseus este strănepotul lui Zeus (cu toate acestea, eroul nu va face niciodată uz de această înrudire divină, ci va căuta să se definească exclusiv prin faptele sale). Odysseus exaltă politropia, iscusința dată de perfectă stăpânire de sine, pe când Ahile simbolizează forța naturală brută.

Avem convingerea deplină că lucrarea lui Ștefan Borbély constituie o remarcabilă sinteză comparatistă a eroicului în antropologie (în general) și în istoria literaturii universale (în special). Probând o evidentă propensiune pentru realizarea de teorii culturale unitare, cercetătorul oferă cheia viitoarelor abordări ale fenomenului în discuție și, simultan, un reper științific. ■

Naturi catilinare

Sanda Cordoș

Dacă, în general, anii de după 1989 au favorizat dezvoltarea unei culturi a eului și, în interiorul acesteia, a unei foarte interesante literaturi autobiografice, atunci se poate spune că ultimii trei ani s-au constituit într-un interval mai mult decât fast (de grație, aproape) pentru jurnal (folosesc aici termenul în înțelesul propriu și restrâns, de specie autobiografică ce se definește prin notații – aproape – zilnice, referitoare la desfășurarea vieții personale în sfera privată și/sau publică, și nu am în vedere acele scrieri, în fapt memorii, care într-un înțeles figurat s-au intitulat astfel). În acest scurt interval au apărut mai multe opere diaristice remarcabile, datorate unor autori precum Victor Felea, Alice Voinescu, Virgil Ierunca, Radu Petrescu, Mihai Rădulescu etc., dintre care două cred că sînt excepționale: *Jurnalul suedez* (Univers, 2000) al Gabrielei Melinescu și *Jurnalul* (Humanitas, 2001) lui Mircea Cărtărescu. Datorate unor mari scriitori, cele două cărți marchează o mutație semnificativă în diaristica românească postdecembristă, anume trecerea de la *jurnalul ca document al cetății* (ce își propune, prioritar, să păstreze un adevăr al Istoriei, în care istoria personală, fiind doar cutia de rezonanță, trece în plan secund) la *jurnalul ca document al persoanei*. Spre deosebire de majoritatea confrăților, cei doi nu-și propun rolul de grefieri ai lumii în care trăiesc (ale cărei mișcări, mai ales seismice, le consemnează, însă, în răstimpuri), ci pe cel de copişti (iar din când în când de corectori) ai propriei lor interiorități. Asemenea Gabrielei Melinescu ce practică jurnalul ca pe o formă de detectivistică exersată asupra propriei vieți (pentru „a mă descoperi pe mine cu intențiile mele și cu alegerile mele atât de iraționale, și apoi «mîna destinului»“), Mircea Cărtărescu atribuie jurnalului un însemnat rol existențial, ce îmbină dezvăluirea și explorarea de sine cu tentativele de reechilibrare lăuntrică: caietele cu însemnări zilnice reușesc să fie „paiul de care mă agăț într-o disperare abulică“,

„cîmpul de luptă în care înfrunt vidul și încă un vid dărăpănat, cu pietrele clătinate, mortarul fărîmițat și plin de insecte cenușii, bucăți de azur arzînd ochii prin acoperișul încărcat de ierburi“ ori – precum în această afirmație încă mai acută – „Jurnalul rămîne mai departe cel mai adevărat, mai important și – pe mari spații de timp – *unicul* mod de a ști că exist, că viața mea interioară, intrată uneori în strîmtori fără speranță, continuă și caută largul“. De altfel, pe lângă atitudinea scripturală comună și pe lângă excelența literară, sînt de observat și alte interesante similitudini: fiecare diarist are, în debutul însemnărilor prinse în carte, 34 de ani și trăiește confruntarea cu o lume nouă (exilul în cazul poetei plecate în Suedia, lumea postcomunistă pentru scriitorul optzecist al cărui jurnal se desfășoară în intervalul 1 ianuarie 1990 – 31 decembrie 1996), în care veche și constantă rămîne propria creativitate. Pe fond, însă, naturile interioare „scrise“ aici sînt substanțial diferite: *Jurnalul suedez* pune în pagină o natură tare, neclintită, ce se frecventează pe sine cu instrumente ale tragicului (destin, noroc, nenoroc), dar care are șansa de a avea un puternic centru în credința religioasă, ce face posibilă integrarea crizelor, în vreme ce *Jurnalul* dezvăluie o natură mai degrabă catilinară, dizarmonică și descendentă, măcinată de contradicții și căderi interioare, incapabilă să-și preserveze pe termen lung coerența și sensul. Singurătatea, deprimarea, suferința („întotdeauna m-am identificat pe mine însumi cu suferința mea. Cînd nu am simțit tulburare și suferință, parcă nu am fost eu, ci altul care a trăit“), chinul, tristețea, eșecul, nefericirea, războiul lăuntric și ura de sine („Mă urăsc cum n-am urit nimic vreodată“), starea de paragină și cea de „crah existențial“, sentimentul de a fi „terminat, un cadavru viu“ și de a se afla în pragul unei „catastrofe psihice“, o depresie aproape cronică („depresiune din ce în ce mai adîncă, mai ciudată, mai neliniștitoare“); acestea sînt stările care revin cu cea mai mare frecvență (cînd nu se găsesc în regim de permanență) în însemnările lui Mircea Cărtărescu.

Se află aici datele unei structuri nedeșăvîșite, adolescentine (și e vorba nu de nostalgia adolescenței, care constituie un laitmotiv al jurnalului, ci despre adolescența ca vîrstă interioară și creatoare, avînd combustia, compoziția și ambiguitățile sale specifice) și totodată atributele unei structuri de tip dramatic, kafkian. Nume invocat în mai multe rînduri („Îl cunosc și îl înțeleg mai bine decît oricine“), Kafka este autorul cu care – în materie de narațiune autobiografică – M. Cărtărescu are o substanțială înrudire, atît la nivel de sensibilitate (comună fiindu-le ceea ce scriitorul român numește „o vulnerabilitate înspăimîntătoare“), cît și la cel al tematicii eului. Amîndoi scriitorii trăiesc – între alte teme comune – viața ca pe o suferință ce are o înfricoșătoare graniță cu nebunia („nu sînt în stare de nimic, în afară de suferință“, își însemna Kafka în jurnal, și tot el notează „ia-mă, ia-mă, împletitură de nebulie și suferință“), amîndoi vîd în căsătorie, în calitatea ei de experiență deplină a maturității, chiar dacă biografiile lor diferă (Mircea Cărtărescu fiind însurat și avînd o căsnicie cu depline momente de fericire), o primejdie pentru creativitate, după cum identic este modul de a concepe scrisul (pentru

care nici unul nu are timp îndestulător) ca fiind chinul salvator, justificarea și Sensul unei existențe altminteri profund deznădăjduite.

De altfel, nici analitica interiorității nu are mai niciodată o valoare în sine, ci este practică mereu ca o anticameră, uneori ca o provocare, un mod de destelenire a propriei creativități. M. Cărtărescu înțelege să convertească dramele lăuntrice într-o sursă a creației: „Să faci literatură din substanța crizei. Să fii tare tocmai prin slăbiciune. Să fii bărbat tocmai pentru că ești femeie. Să învingi tocmai pentru că ești învins“. Dacă scrisul înseamnă autodevorare și o crudă vânătoare de sine („Mă voi vîna fără milă și mă voi găsi și-n gaură de șarpe“), dacă acesta se autentifică mereu prin trăirile proprii („Nu pot exprima /fir-ar să fie/ ceea ce nu simt...“), în schimb creația exclude transcrierea, sfîșierea vieții alimentînd, de fapt, coerența artei: „Dacă viața mea e ruptă mereu ca o pînză de păianjen, refuz să îmi de-construiesc la fel opera. Dimpotrivă, scrisul meu va trebui să fie continuu și adevărat, netulburat în perseverența lui către sine“. Avînd în prim-plan, strîns împletită cu analitica eului (din albia căreia se avîntă și în care revine continuu), tematica scrisului, *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu este, în sensul deplin al termenului, un *jurnal de creație*. Sînt consemnate aici aspecte legate de împrejurările creației (locul, durata, ritmul, întreruperile etc.), de felul celor care interesează în cel mai înalt grad istoria literară și sociologia literaturii, care îl așează și pe autorul *Orbitorului* – cel puțin pentru această perioadă a vieții sale – în rîndul scriitorilor cu un trai foarte modest, scriind la masa din bucătărie și luptîndu-se să cîștige – dimineața devreme ori noaptea tîrziu – ore pentru scris: „De ani de zile scriu în condiții precare, fără o cameră și un birou al meu, fără timp de meditație, printre picături, ca-n mijlocul unui cazan clocotit care disipează tot ce-ncearcă să se adune“. Sigur este că de acum înainte cărțile autorului și în special *Travesti* și *Orbitor*, a căror producere este îndeaproape însemnată aici, se vor citi împreună cu *Jurnalul*, așa cum *Matei Iliescu*, romanul lui Radu Petrescu, se citește alături de *Părul Berenicei*. Spre deosebire, însă, de jurnalele lui Radu Petrescu care rețin aspectele tehnice și, într-un sens mai general, traviul de impersonalizare pe care scriitorul îl parcurge, într-un proces de *asceză spirituală* cu care, în mare măsură, creația se identifică, *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu (ca și cel al Gabrielei Melinescu, de altfel) nu ocolește zonele de profunzime (fie ele mlăștinoase) ale psihicului, nu ignoră infernul emoțional, în inima căruia se instalează nu o dată, configurînd, astfel, o *psihologie a creației*, cu fețe și etaje multiple. Sînt capturate din adîncime, din „spațiile umede din sinea mea“, vise nocturne, reverii, halucinații, momente în care se încheagă viziunea (frumoase pagini despre imaginea fluturului înscrisă în ființa omească, dar care se va cristaliza apoi viziunea din *Orbitor*), după cum, la un alt palier este notată dependența creației de actul lecturii („Ca să-mi regăsesc detașarea și forța artistică trebuie să citesc. Am nevoie de o impregnare estetică – sau chiar estetizantă“), dar și de capriciile inspirației, sau sînt consemnate îndoielile, spaimele, ne-

mulțumirile (suprînzător de multe privitoare la această splendidă carte care este *Travesti*), rarele momente de bine scriptural (precum cel în care își vede romanul „șiroind de frumusețe“) ori cele de rugăciune în care este invocat harul care, pogorît peste scriitor, să îi miște nu doar spiritul, ci și visceralele: „să-ți cer disperat, Doamne, ce ți-am cerut dintotdeauna: o carte! Puterea de a mai scrie o carte, de a mai trăi în fața hîrtiei mînjite de spermă și sînge – dar și de emailul transparent al visului. Dă-mi uterul paginii, lasă-mă iarăși hipnotizat și extaziat în fața paginii cu picioarele desfăcute, obscenă și dulce ca o amantă veche care ți se dă iar“.

Sigur că *Jurnalul* își are importanța lui în cadrul operei lui Mircea Cărtărescu: contextualizează momentele bune sau cele mai puțin faste (graba de a edita *Orbitor* e în măsură să explice, spre exemplu, prolixitățile care împăinjenesc și perturbă frumusețea cărții) și ne îngăduie să înțelegem cu mai multă claritate o anumită poetică și un tip de creativitate, pe care le putem, de dragul înnoirii, atașa postmodernismului în conformitate cu *aspirațiile* autorului care vede în postmodernism mai mult un instrument civilizator, o șansă de a te îndepărta de margine și de bălăriile care cresc acolo, decît o doctrină artistică ce îl fascinează și pe care dorește să o urmeze întocmai. Dar *Jurnalul*, ca scriere independentă, are el însuși o certă valoare literară, prin tipul de interioritate pe care îl scrie, prin puterea de a pătrunde și de a dezghioaca adîncul, prin dreptul de expresie pe care vulnerabilitatea (înstrăinată, sfîșiată și stranie) îl capătă aici. Înclin să cred că dincolo de mode și timp, apariția unei asemenea cărți este, pentru literatura română, un semn de maturitate, ce trebuie primit cu încurajare și cu acea ocrotire datorată discursurilor din confesional. ■

Călătorii spre cutia de scrisori

Claudiu Groza

Poetul a ajuns [...] la un stil al sincerității „dure pînă la cruzime, în care-și poate îngădui [...] să spună totul, aproape totul, despre sine, despre relația cu ceilalți, cu lumea“, scria Lucian Raicu, în 1984, despre Florin Mugur. Dar e vorba despre o sinceritate echilibrată, în dimensiune nu numai literară, de un spirit empatic vibrant, cuceritor, vădit în portretele literare din alte volume ale scriitorului.

Ambele ipostaze – vătuite cumva, însă, de o resemnată oboseală a vieții – apar și în scrisorile lui Florin Mugur, publicate anul trecut de editura Compania sub titlul *Scrisori de la capătul zilelor* (ediție alcătuită, prefațată și îngrijită de Mircea Iorgulescu, din inițiativa lui Petru Romoșan). Volumul – foarte reușit grafic – este semnificativ nu doar ca document literar și social (datorită circumscrierii cronologice – 1 februarie 1989-ianuarie 1991), ci și ca *seismograf intim*, epistolele înregistrînd trei momente importante ale ultimilor ani din viața lui Florin Mugur.

Sentimentul dominant în scrisorile anului 1989 este cel al unei dureroase solitudini, provocate de pierderea soției sale, Iulia

Legrel (la 1 iunie), dar și de emigrarea mai tuturor prietenilor (destinatari ai acestor mesaje) și, firește, de conjunctura socială a vremii. „...viața mea s-a golit. Nu am putere să fac decît lucrurile pe care mi le impune – fără sens, acum, pentru mine – mecanismul vieții [...]. ...sînt un om singur și care nu e în stare să lupte împotriva singurătății“, îi scrie Mugur, la 1 august '89, lui Leon Volovici. Iar amprenta acestei traume se repetă obstinat și în alte mesaje, semn al unei adînci deznădejdi. „Îmi lipsiți voi. Voi toți“, mărturișește poetul în altă scrisoare (către Virgil Duda), în care apare și o frază dureros autoironică: „Singurele mele călătorii (extraordinare!) sînt cele pînă la cutia de scrisori“.

După cum scrie Mircea Iorgulescu în prefața volumului, Florin Mugur își propusese să se sinucidă la 1 ianuarie 1990, de ziua soției sale. Revoluția din decembrie '89 l-a determinat să renunțe. Mai mult, eferescența evenimentelor perioadei i-a infuzat și lui un acces de (totuși controlat, lucid) entuziasm: „...la editură se lucrează intens [...] eu am fost, în primele zile, fericit...“, îi scrie lui Virgil Duda la 8 ianuarie 1990, „prima scrisoare dactilografiată după“. Deși se implică în publicistica vremii, deși nutrește speranțe (naive, cum va recunoaște mai apoi), scriitorul își păstrează o anume circumspecție: „Mă feresc și nu mă las orbit de marile lumini ce-au apărut și spun doar atît: *există și o mică lumină*, una foarte mică, *pentru mine*“ (s.m.). Foarte curînd însă entuziasmul se estompează, făcînd loc unei lucidități acute: „S-a ridicat la orizont o Lună în formă de cașcaval și a urmat o năvală [...] la cașcaval“ (către Mircea Iorgulescu, ianuarie '90). Refuzînd diverse posturi de autoritate, Florin Mugur își păstrează poziția de observator social. Va înregistra, astfel, cu promptitudine, toate anomaliiile – sociale, politice, de mentalitate și atitudine – ale celor din jurul său. Iar entuziasmului și participării sale le va lua locul lehamitea: „După era ticăloșilor am intrat [...] în era trîncănelii și a lichelelor“ (către Mircea Iorgulescu, 13 martie 1990). România este „țara lui Habarnam“, constată scriitorul, un spațiu al paradoxurilor permanente. Reîntors în țară, după o călătorie la Paris – proiect plin de ezitări, îndelung pregătit –, Florin Mugur își va nota epistolar „zăpăceala și boala“ pricinuite de un accident casnic. Sentimentul apăsător al singurătății revine și se adîncește, încît în noiembrie '90 le scrie Soniei Larian și lui Lucian Raicu „se adună încetîșor, peste mine, pămîntul“. Se încapăținează însă să-și concretizeze proiectele editoriale, cerîndu-le prietenilor manuscrise pe care să le publice. Ultima scrisoare, de la sfîrșitul lui ianuarie, pare, citită acum, premonitorie: „sentimentele [...] sînt obosite și încărcate de o lehamite față de care ceea ce știai tu e un fleac. *Nu am puterea să-ți scriu mai mult*.“ (s.m.). Florin Mugur a murit la 9 februarie 1991, la doar cîteva zile după scrierea acestei epistole.

Scrisori de la capătul zilelor este o mărturie dureroasă, dar fascinantă. Mărturia unui om „cu nume de grădină botanică“, după cum, cu delicată tristețe speculară își încheia una din scrisori. ■

Pulberea roșie

Mircea Muthu

Locuiesc și eu – ne spune Ștefan Bănuțescu – „cu – într-o provincie de sud-est, de pe malul fluviului, într-un oraș puțin vizitat. Unde cel mai curent lucru mi se pare a fi nu banalul și obișnuitul ci inefabilul“ (*Scrisori din provincia de sud-est*, 1994). Universul dunărean, polarizat de cele două orașe – ancestrala Dicomiesie și rafinată Metopolis – ne deprinde cu „gustul poeziei și învăluirea oamenilor în abur de poveste sacră“. *Cartea de la Metopolis* este un exemplu de memorie culturală decantată pînă la epură și asta prin refacerea, pe cale livrescă, a unui Model care se presupune că își conținea și degradeul. Totul este ilustrat printr-un proces de falsă anamneză. O dată cu imaginea antologică a omului care „înainta dînd de-a dura o roată de căruță“ intrăm în lumea pe de-a-ntregul inventată (Metopolis), unde supraviețuirea prin autocopiarea de sine și, mai ales, spiritul duplicitar se revendică de la un reper distorsionat de o întreagă tradiție culturală și istorică: Bizanțul. E vorba de un spațiu uman, unde „cu multe lucruri se lucra în dublu și câteodată se negau între ele“. Exemplele sunt la îndemînă, extrase din istoria bizantină: cei doi poeți, Teodor Prodromul – unul „de mahala“ și celălalt, „poet de curte, laudător al Irinei Dukas“; „învațatul de cancelarie împărătească Procopios din Cesarea a scris două istorii: una oficială, în care-i lauda pe Justinian și Teodora, iar o altă istorie, secretă, în care-i calomnia pe cei doi împărați ca pe niște vizitii“. Între față și revers, între original și copie n-ar exista relații anti-nomice, de excludere reciprocă ci, dimpotrivă, o paradoxală convertire a unei ipostaze în cealaltă ce ne îndepărtează și mai mult de imaginea reală a Bizanțului, aceea de „formă de universalitate“ (Nicolae Iorga) milenară într-un areal al tensiunilor și confluențelor multiple. *Cartea de la Metopolis* fructifică teza „falsificării exacte“, astfel că istorisirile despre Fibula, Polider ori Marosin ies pentru o clipă în prim-plan, ca să fie înlocuite și chiar anihilate de cele care urmează într-un panopticum diegetic, grefat pe grila transmisiunii de tip oral, ce întretine încă iluzia desfășurării epopeice. Așa-numita „tehnică a bizantinizării“, respectiv jocul pe principiul oglinzilor paralele „dintre anterior și ulterior, dintre față și revers, real și fals“ a fost ridicat de către exegeza la rangul, îndreptățit, de „fenomenologie“ care, prin hermeneutică reluărilor, a prefacerilor, translațiilor etc., „compromite orice separație tranșantă între ființare și creație, între acestea două și interpretare“ (Monica Spiridon). De aici, lipsa de relief tipologic (înlocuit cu dimensiunea simbolică și comportamentul spectral), amestecul planurilor temporale și inventivitatea epică *sans rivages*. Cartea despre Metopolis se sprijină așadar, ca arhitectură și proiecție ideologică, pe „adevărul“ unic, exprimat aproape aforistic de către Aram Telguran: „În Bizanț au fost două feluri de lucruri. *Care erau. Și care nu erau*. Sau, fiecare lucru putea avea două fețe, dacă nu mai multe“. Un asemenea

echivoc, așa zice ontologic în această gramatică, devine fertil pentru imaginarul ilustrat, aici, de regalitatea povestirii. Metopolisienii se socotesc urmași Bizanțului imperial, deși Metopolisul „nu există nicaieri pe harta vechiului Bizanț“. Fiecare ipoteză e pusă în cumpană cu alta, orice construct e deconspirat pînă acolo încît, „aștea complicații și țesături labirintice de o parte și de alta, te proiectează într-o lume a lunecășurilor de spirit și de caracter, unde artificul e mai prețios și mai gustat decît realitatea“. Ca metafore ale acestor „stări bizantine“ și în egală măsură, estetice rămîn scrisoarea lui Filip Umilitul (zis și „bizantinologul“) – o adevărată „lovitură bizantină“, prin faptul că adresantul este multiplu, deși ai impresia că e doar unul singur; de asemenea, „feeria bizantină“ ce își apropiază dedublarea și gustul „hipertrofiat, al înșepărilor“.

Apelul acesta, reiterat, la o matrice mai mult inventată, devine pretextul arhitecturii de istorisiri, mai mult, este și el deconspirat de statutul Metopolisului ca oraș al metopolor, de vreme ce – așa cum iarăși se presupune – din marmora sa roșie „își cioplea Bizanțul pietrele imperiale de mormînt“. Modelul constantinopolitan („Modelul Modelului“ pentru Filip Umilitul) este privit sub incidența unui *remember* cu tonalități funebre. Metopolisienii, iubitori de povești și nestatornici, declină și ei visînd însă la „osul pămîntului“, adică la „marele filon“ în culoarea purpuru, ascuns probabil sub amfiteatrul de dealuri pe care a fost înălțat orașul: „os care ar fi putut fi din piatră nobilă, poate chiar din marmoră roșie, sau măcar cu vine de marmoră, sau cel puțin cu urme vagi de așa ceva“. Prins într-o țesătură de ipoteze, „nenorocitul de oraș“ își trăiește destinul, dar nu oricum, ci într-o „totală inconștiență de sine“. Marmora roșie, dacă există, poate fi scosă numai cu prețul scufundării Metopolisului „și în loc de destin zeiesc, ar fi apărut o groapă, o prăpastie a nimănui“. *Polis*-ul lui Ștefan Bănuțescu nu face parte dintre transliterările „Bizanțului după Bizanț“ și prin care Iorga înțelegea nu fenomenul autocopierii de sine ci prelungirea – fragmentată în „realitățile balcanice“ – a universalismului în cheia Imperiului Romeic. E aici mai degrăbă un *bizantinism fără Bizanț*,

alcătuit din degradeuri asamblate în prima „carte“ dintr-o plănuită tetralogie. Informații arheologice, culturale ș.a. despre imperiul dispărut, o anumită iconografie văzută, exclusiv, din unghiul dedublării, în sfîrșit, o sumă de alte cărți se distilează în *Cartea de la Metopolis*. În loc de „osul pămîntului“, căutat cu obstinție, generalul Marosin ne invită să contemplăm succedaneul – „acel praf roșu mai puțin sesizabil și mai puțin tulburător cînd ești aproape de oraș“. Lumea de-aici, trăind cumva inertial, de la Havaet la Fibula sau „bizantinologul“ Filip, se resoarbe parca în „aura aceea de abur imperial“. Cititorul, la rîndul său, se lasă furat de o indicibilă poezie a crepusculului Plonjăm adică într-un *anamnesis*, imaginat și el, dar tăiat parca în liniile alexandrinului Kavafis: „Oraș al metopolor roșii, oraș hrănit cu apusuri, / Aici își cioplea Bizanțul pietrele imperiale de mormînt. / Aici se băteau monezi calpe pentru cumpărarea și uciderea vrăjmașilor. / De aici, / Din acest oraș al apusurilor, / Împărăteasa Zoe Porfirogeneta, / Care și-a început aventurile amoroase. / Abia la vîrsta de cincizeci de ani, / Terminîndu-le la șaptezeci și patru / De aici își aducea agrafele de argint și de aur / Colierele și cordoanele, / Coroanele de frunze și flori de metal. / Din orașul apusurilor / Și tot din acest oraș / Își aducea și alifiile pentru față / Crezînd că și va întoarce tinereții netrăite / și prospețimea obrazurilor“. Versurile vechiului poet bizantin, cu existență incertă, sunt spuse pe dinafară la Bodega Armeanului de către Havaet. Este, de fapt, starea liminară – exprimată pe cale poematice – a Metopolisului ca „oraș al apusurilor“. El își conține, sub formă abreviată, finalul fără glorie, astfel că, după opinia mea, „cartea“ a treia (*Sfîrșit la Metopolis*) nici nu mai putea să fie scrisă. Există totuși, compensativ, un fast al crepusculului care se desfășoară la nivelul rostirii, al istorisirii inegalabile: bătrînele își vînd ultimii ani de viață, femeiparaclicer se refugiază în clopotniță, Fibula și Guldena părăsesc spațiul cotidian al orașului, generalul Glad caută „osul pămîntului“ și, în același timp, dărîmă, în sfîrșit, Metopolisul e un spațiu uman, populat mai mult cu fantome, care și trăiește anii din urmă. „Ne ajunge bătrînețea și ne acoperă. Tăcerea va fi numele nostru“, spune cineva, un metopolisian guraliv care mai crede încă în puterea redemptivă, de răscumpărare prin istorisire. Prin intermediul său oamenii „își leagă altfel anii trăiți“ sau doar închipuiți; pentru că – nu-i așa? – „oare ce altceva este *povestea* decît legătura cu noduri sfinte între ani și oameni, făcută prin folosirea nimerită a cuvîntului?“ (*Scrisori din provincia...*).

Asoția Culturală „Duiliu Zamfirescu“ Focșani, str. Cuza Vodă nr. 73, jud. Vrancea, tel./fax 037-22 50 53, mobil: 092 28 44 30, anunță *Concursul Național de proză, critică și eseu literar „Duiliu Zamfirescu“*, ediția a II-a, ce se va desfășura la Focșani în luna iulie 2002.

Se vor acorda următoarele premii:

- un premiu de excelență pentru contribuția la valorificarea și promovarea operei lui Duiliu Zamfirescu, în valoare de 5 milioane lei;
- un premiu de 4 milioane lei va fi acordat pentru un volum de proză, publicat în anul 2002, ce se va trimite în trei exempla-

re la adresa noastră pînă la 30 mai 2002, pentru a intra în concurs;

- un premiu de 3 milioane lei va fi acordat pentru un volum de proză în manuscris ce se va trimite la adresa noastră pînă la 30 mai 2002, cu moto și plic după modelul consacrat al altor concursuri;

- un premiu de 2 milioane lei se va acorda pentru un studiu critic ce va fi trimis tot pînă la data de 30 mai 2002, cu plic și moto;

- un premiu de 1 milion lei se va acorda pentru un eseu literar ce va fi trimis, de asemenea, pînă la 30 mai 2002.

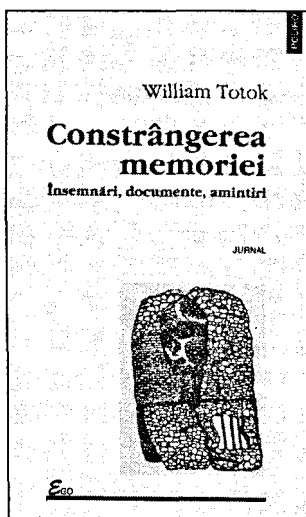
„Constrângerea memoriei”

Marta Petreu

A crescut, în ultimii ani, numărul cărților care istorisesc, la persoana întâi, deci în calitate de mărturii biografice, peripețiile/dramele individuale din anii socialismului real. Fiecare mărturie în parte surprinde și fixează un fragment din funcționarea mecanismului totalitar, iar prin aglomerare și însumare, aceste cărți vor permite refacerea, de către istorici, din surse neconvenționale, a adevăratei istorii românești din anii 1945-1989. O asemenea carte tulburătoare este *Constrângerea memoriei* de William Totok, recent apărută la Editura Polirom. Autorul – care din 1987 trăiește în Germania – refacă, pentru uzul cititorului român, istoria tinereții sale din România, mai exact spus, povestea sa din anii 1970-1987. E o istorie aproape simplă: ca foarte tânăr scriitor, membru al Grupului de Acțiune timișorean, autorul intră în atenția securității; a urmat, atât pentru autor, cât și pentru alți scriitori din același grup, un scenariu al represiunii compus din: supraveghere, anchete, percheziții, intimidări, represalii asupra altor membri din familie, înscenări, arestări, bătăi, închisoare. Pîrghiile de acțiune ale statului totalitar ies, câte o clipă, fragmentar sau în întregime, la lumină; reiese felul cum statul a controlat, prin securitate, dar și prin frica noastră de securitate, aproape totul.

Cel mai tulburător fapt în această carte este discrepanța dintre faptele „inculpatului” și represiunea de stat. Astfel, elevul William Totok este chemat, în 1970, pentru prima dată la Securitate, tocmai cînd era în preaj-

ma bacalaureatului, din cauză că a trimis o scrisoare la Europa liberă; apoi, poemele sale sînt cap de acuzare din cauza „ideologiei dușmănoase” pe care o conțin. Dosarul reconstituit de William Totok (din jurnale, amintiri, acte de arhivă, convorbiri – realizate după 1990 – cu persoane care au fost implicate în „caz”: un profesor ce a „experti-

zat” poemele, un procuror militar, un ofițer de securitate) este foarte trist și foarte semnificativ; acest dosar dovedește cum gesturile mărunte ale unor oameni obișnuiți erau socotite, din perspectiva securității, subversive. M-am izbit de aceeași impresie cînd am

publicat *Blaga supravegheat de Securitate* de Dorli Blaga și Ion Bălu, căci în dosarul de securitate al filosofului s-au păstrat transcrierile unor convorbiri telefonice absolut neutre; or, dacă aceste transcrieri de convorbiri cu totul neutre au fost păstrate în arhivele securității, sau dacă ciornele poemelor lui Totok au fost confiscate de Securitate drept corp delict, și chiar au atras după ele închisoarea, înseamnă că suspiciunea securității și intruziunea complementară în viața privată a indivizilor au fost de o extraordinară amplitudine; în anii socialismului real, toată populația României s-a simțit supravegheată, iar proba pe care o aduc diverse mărturii, printre care și cartea lui Totok, este că da, chiar a existat o supraveghere generalizată. Cum a existat, de asemenea, și o rezistență generalizată la sistem: o rezistență surdă, ne-spectaculoasă, adesea strict pasivă. Pentru participarea sa la Grupul de Acțiune Banat, pentru poemele lui – care sînt într-adevăr subversive față de ordinea socialistă – tînărul scriitor William Totok a fost deferit unui tribunal militar și a stat în închisoare între 18 noiembrie 1975-29 iunie 1976. Ar fi stat mai mult, cu siguranță, dacă n-ar fi fost salvat, cum rezultă din informațiile pe care le dă, de reacțiile de presă din Occident.

Cît despre închisorile românești, cei ce nu le cunosc din evocarea vreunui membru de familie ori din vreo altă carte apărută în ultimii ani se pot documenta din volumul lui Totok: mizeria materială și bestialitatea fac regula, turtoiu de mălai din *Caietul albastru* al lui Balotă e prezent și-n *Constrângerea memoriei* a lui Totok, semn că din anii '55 pînă în anii '75 timpul a stagnat ca o băltoacă. Cartea lui William Totok ne dă o prețioasă mărturie a unei conștiințe luminate și răzvrătite despre dimensiunile celei de-a doua „stalinizări a României”, declanșată de Tezele din iulie.

Eliade, Zaciuc și cumnata

(urmare din p. 3)

campanii antieliadești fără o bază materială reală”. (Ajunși în acest punct al retoricii lui Aristarc, atât „informatorul român pe pămînt american” al lui Zaciuc, cât și Zaciuc însuși ar fi cu totul surprinși, căci ei credeau, dimpotrivă, că declanșează dorita desfășurare a unei campanii proeliadești, chiar și fără vreo bază materială reală!)

De aici încolo, în cîteva frăzoaie scrise adînc în stilul ipingesc-venturianesc, Aristarc descoperă și arată cu degetul o groază de autori prezumtivi ai infamei povești. Mai întâi, acei „intelectuali” ce, mai devreme sau mai tîrziu, au părăsit continentul european cu pașaport românesc eliberat de fosta și prezenta Securitate, fie că și-au menținut cetățenia sau au renunțat la ea după ce s-au adăpat la sfera atât de generos primitoare a «lumii libere» spre care năzuiseră, cu îndreptățire, încît de cînd solicitaseră deplasarea lor obligatorie spre Asia Mică” ș.a.m.d., conform aceleiași logici. Apoi, „editorii români ai Jurnalului lui Mihail Sebastian”, apoi „poetul, eseistul, romancierul și Dumnezeu știe ce altceva, Andrei Codrescu, editat pînă la saturație, desigur, de Editura «Fundăției Culturale Române» și, în fine, „presa independentă și de atitudine europeană, ilus-

trată de 22, *Dilema* și alte publicații românești ale clipei”, la care se adaugă „dilatările impresionante ale culturologii prese franceze, evident «de stînga»” (mai clar nu se poate, regret, din cauza greșelilor tipografice). Ochiul ager, de ciclop, al lui Aristarc ne luminează o arie largă de vinovați. Nu-i scapă nici „sociologul de extracție marxistă Z. Ornea”. Cred, totuși, că lipsesc unul-doi chinezi.

Secvența 5, cu final de roman senzațional. Aristarc se zbate degeaba în talmeș-balmeșul pe care și-l țese. Vinovatul e unul singur: Mircea Zaciuc însuși. Și, mai precis, nu atât el, cît „cumnata” evocată atât oral, cît și în scris. Astfel, poemul profesorului *La mormîntul lui Eliade* (apărut în revista *Argo*, de la Bonn, nr. 20, 2000) este datat „Chicago, octombrie 1999”, poartă dedicația „Pentru Sanda L.-Z.” și comprimă, liricizată, toată povestea: „How! How! sună obscen la geamul casei acum/ [...] /doar Cea iubită pe patul ultimei suferințe/ străpunsă de țipetele bacantelor precum/ săgeți împlîntate în pieptul junelui Sfînt in-/ vective huiduieli și tot ce poate trece prin/ capete îmbătate de invidia-ură How! împotriva/ trecutului tînăr care doar ție îți aparține”. De-a dreptul stupid.

Cine e misterioasa „Sanda L.-Z.”, difuzoarea istoriei? Cumnata, care, cum aflăm din scrisorile profesorului, e plecată

în S.U.A. din anii '60, e profesoară la Universitatea din Chicago, „unde a fost mult timp în intimitatea cercului lui Mircea Eliade și a rămas prietenă de o viață cu soția aceluia – Christinel (decedată în '98)”. O confirmare recentă vine și dintr-o altă direcție: din calma, inatacabila carte *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade*, în care Matei Călinescu spune, la un moment dat, că, acasă la Christinel Eliade, întâlnea și „o prietenă a ei româncă, Sanda Loga”. Dar și pe Wendy Doniger, amănunt care, în contextul istoriei cu manifestațiile și cu așa-zisa declarație despre Eliade-„fostul nazist”, devine interesant.

În sfîrșit, e momentul să ne întrebăm cine din cercul intim al lui Christinel Eliade a lansat fantasmagorica poveste? Cine suferă de sindromul Coanei Efimița, văzînd și auzînd peste tot manifestații antieliadești? Cine și de ce i-a pus în seamă doamnei Wendy Doniger acea afirmație? Cine, în fine, îl compromite pe Mircea Zaciuc, care, cu patimă naivă, a dat credit întregii istorii? La atîtea întrebări cu iz senzațional nu-mi vine în minte decît această invitație de roman senzațional: *Cumnata are cuvîntul!*

Poetul de iarnă

- 1 -

Mihai Vakulovski

Teoria despre poezie a lui Ion Mureșan este foarte convingătoare și necesară pentru clasele gimnaziale și pentru omul de rând, fiind deosebit de simplă și bazându-se pe silogisme infantile precum „sufletul omului este foarte folositor omului” – poezia „influențează, lucrează asupra sensibilității, sufletului și vieții tuturor membrilor societății” – deci „poezia este un lucru bun” și „omul nu este doar *homo sapiens*, *homo faber*, *homo ludens* etc., ci este, dincolo de acestea, *homo poeticus*”. A încerca însă o analiză a poeziei lui Ion Mureșan prin „poetica” lui înseamnă a-ți rata propriul text, „poetica” lui Ion Mureșan presupunând eseu *Poezia* din anul 1979, de unde au fost extrase și citatele de mai sus (*Echinoc*, nr. 11-12, eseu reluat și-n *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, Editura Vlasie, 1994). Nu pentru că *Poezia* e un simplu text, cum puteau fi atâtea altele, dar pentru că *Poezia* e un text care poate că-l reprezintă pe Ion Mureșan din 1979, poate că pe Ion Mureșan din ziua/săptămâna scrierii textului, nu însă și pe poetul Ion Mureșan, autor a două cărți excepționale de poezie, *Cartea de iarnă* (Editura Cartea Românească, 1981) și *Poemul care nu poate fi înțeles* (Editura Arhipelag, Tîrgu-Mureș, 1993). Această teorie a lui Ion Mureșan despre poezie n-are nici o legătură cu poezia lui Ion Mureșan, lucru care se va repeta, peste timp, și în cazul lui Ștefan Baștovoi. Ion Mureșan vine cu un program teoretic cu mult depășit, și ca teorie pură, de textele sale lirice. Această teorie e tot atât de romantică și fragilă ca și aceea a lui Vasile Alexandri cu „tot românul s-a născut poet”, doar că Ion Mureșan lărgeste aria, generalizarea fiind caracteristica centrală a textului său teoretic.

El încearcă un „neo-antropocentrism” fără a ști să-l numească, astfel susținându-și direct altă teorie, precum că „de la impresie la expresie nu e o cale tocmai scurtă”. Poetica lui Ion Mureșan, care se bazează pe ideea, mult prea generală și mult prea laxă, precum că „limbajul poeziei e limbajul umanului”, ar fi valabilă dacă toți oamenii ar fi clonele lui Daniel Pișcu în perioadele când acesta comunică – la propriu – în poezii. Concluzia e că „poetica” lui Ion Mureșan nu i se potrivește nici lui Ion Mureșan, cel puțin fiindcă acesta e un poet care scrie foarte puțin și foarte bine.

Oricum ar fi, poemele lui Ion Mureșan presupun poetul, pe Ion Mureșan cu pixul în mână, care – concentrat – se află deasupra lor și urmărește mișcarea de trupe (trupuri) cărora le-a dat viață. De aceea, cel mai nimerit ar fi de urmărit cu atenție poezia lui Ion Mureșan, care-l include și pe Ion Mureșan, și poetica sa. Ion Mureșan a pu-

blicat pînă acum două cărți de poezie, *Cartea de iarnă* și *Poemul care nu poate fi înțeles*, care însă i-au fost de ajuns ca să fie prezent în toate topurile poeziei contemporane, și, firește, în cele optzeci-ste.

Cartea de iarnă (Rimbaud: „Să mă tem de iarnă, pentru că e anotimpul tihnei”) e un titlu scurs dintr-o obsesie din copilărie de care n-a putut scăpa „pentru că, de cum iau în mână o carte, chiar și în miezul verii, în oasele mele se trezește frigul”, spune

Ion Mureșan în celălalt volum, de eseuri, *Cartea pierdută (o poetică a urmei)* (Editura Aletheia, Bistrița, 1998). Când, în copilărie, mergea să comande cărți, bibliotecara îi arunca priviri răutăcioase, iar în bibliotecă era frig pînă și vara, astfel asociația între frig și cărți urmărindu-l toată viața, între frig și cărți statornicindu-se de-a lungul anilor „o relație ciudată”: „O vreme am crezut că frigul e o metodă de conservare a cărților. [...] și mi-am dat seama că frigul și praful, departe de a se dușmăni, își împart într-o perfectă simbioză, în întineric, hrana din bibliotecă”. Mai apoi *frigul* din cărți va curge și-n poezie, transformându-se în frică, în izgonirea din poezie. Încă fiind în pielea primei cărți Ion Mureșan începea să trăiască starea celeilalte cărți, *Poemul despre poezie* fiind un fel de avertizare, iar *Glasul*, primul poem din *Cartea de iarnă*, la o lectură inversă, poate fi citit ca un potrivit poem de încheiere, în

care se sugerează sfîrșitul, alterarea: „în cîrînd vom avea viziunea unei păsări / deasupra a mari grămezi de fructe”. *Poemul despre poezie* e o *ars poetica*, în care poetul-eu poetic își pregătește, în taină și cu multă migală, un punct de sprijin pentru viitorul său volum, chiar dacă acesta va apărea cu foarte mare întîrziere. Inițial, pentru Ion Mureșan poezia e un ajutor, un sprijin, avînd funcție de apărare. Temporalitatea e exprimată de chiar prima sintagmă a poemului, „Toată viața”, și de „grămada de pantofi vechi”, iar secretul creșterii acestor puteri, care e poezia, – de „ascuns sub pat”: „Toată viața am adunat cîrpe să-mi fac o sperietoare / îmi amintesc zilele în care ascuns sub pat îmi desăvîrșeam / lucrarea / grămada de pantofi vechi pe care îmi reze-mam capul uneori / cînd adormeam”. Însă, odată cu apariția senzației trecerii timpului, a friicii de viteza cu care viața devine trecut, poezia devine agresivă, chiar și pen-

tru autorul ei, care, iată, la un moment dat o scapă de sub control: „iar acum cînd e gata noapte de noapte sting lumina și numai / bănuind-o acolo / încep să urlu de spaimă”. Putem spune că, atunci cînd nu mai are cum să sfideze asalturile poeziei, Ion Mureșan se apără de poezie cu poemele, chiar dacă „poezia refuză să mai intre în poem”, cum va zice în *Izgonirea din poezie*, poem care „seamănă cu documentul (liric extraordinar) al neputinței de a scrie, după cum spune Nicolae Manolescu. Cineva sau ceva îl izgonește pe Ion Mureșan din poezie, care trăiește, ca altădată Rimbaud, sentimentul de teribilă inutilitate a scrisului” (*Cartea de iarnă, România literară*, nr. 38, 1981). În comparație cu *Poemul care nu poate fi înțeles*, *Cartea de iarnă* are gesturi mai largi, mai voluptoase, în *Cartea de iarnă* simțindu-se o mai mare plăcere a scrierii poeziei decît în *Poemul care nu poate fi înțeles*, carte ceva mai ermetică (Andrei Bodiu îl compară pe Ion Mureșan cu Ion Barbu) și mai timidă, în care autorul mai strînge șuruburile imaginației și ale metatextualității, trăsătură combinată în cea de-a doua carte mai mult cu mitul religios decît cu cea corporalitate savu-

roasă din *Cartea de iarnă*. În *Poemul care nu poate fi înțeles* Mureșan nu mai folosește cu atîta ardoare acea juxtapunere poetică, procedeu care a dat roade remarcabile în *Cartea de iarnă*, unde nu întîmplător cele mai reușite poeme sînt cele lungi, de proporții, tip de poezie care aproape că dispare în al doilea volum. Odată cu „îmbătrînirea”, între *Cartea de iarnă* și *Poemul care nu poate fi înțeles* fiind 12 ani de zile, Ion Mureșan se transformă dintr-un insistent maratonist într-un alergător de curse mereu lungite de prietenii de la revista *Vatra*, dar și de propria memorie, pierzînd și din viteză, și din rezistență: a se observa și trecerea din titluri de la *Carte la Poem*.

(continuare în numărul următor)

„Românii” contra Anei Blandiana

Insulte și scrisori de amenințare

Ruxandra Cesereanu

În „dosarul” care urmează voi analiza insultele și scrisorile de amenințare primite de Ana Blandiana în intervalul 1990-1995, întrucât aceste scrisori sînt mostre ale unor nuclee psihice și morale specifice unui popor. De aceea, în prezentul studiu de caz mă voi ocupa de scrisorile (mesajele) de amenințare primite de Ana Blandiana (și puse mie la dispoziție, cu generozitate, nu în copii, ci chiar în original), întrucât consider că ele constituie un corpus de texte care se cuvine analizat pentru a deconstrui și pe această cale răbufnirea imaginarului lingvistic violent din postcomunismul românesc, marcat de sechele comuniste și de o defulare viscerală. Asemeni poetei, și alte personalități din România postcomunistă au primit scrisori de amenințare, așa încît studiul de caz pe scrisorile adresate Anei Blandiana vizează, de fapt, o scanare a mentalului românesc în ceea ce privește intelectualii de elită amestecați mai mult sau mai puțin în politică. Cele mai multe scrisori imunde primite de Ana Blandiana au fost consecința manifestației maraton din Piața Universității, în 1990, cînd poeta le-a vorbit protestatarilor, calificați de președintele țării, Ion Iliescu, drept „golani”. După noiembrie 1990, scrisorile de amenințare expediate Anei Blandiana au fost legate și de incriminarea Alianței Civice.

Înainte de a trece la clasificarea mesajelor amare primite de poetă, se cuvine să prezint pe scurt discursurile Anei Blandiana rostite din Balconul Universității, în timpul manifestației maraton, precum și articolele cheie pe această temă, publicate în *România literară*, în aceeași perioadă, pentru a înțelege care au fost motivele care au iritat Puterea și au provocat alergia autorităților la persoana Blandiane. Discursurile poetei din Balconul Universității au fost și emoționale, și ideatice. Însă, în ciuda protestului său împotriva Puterii, niciodată aceste discursuri nu au conținut vreo violență de limbaj. Autoritățile au fost deranjate mai cu seamă de două idei dezvoltate de Blandiana: manifestația din Piața Universității văzută ca anticorpus împotriva conștiinței bolnave a popoului român și clasificarea românilor în două categorii existențial-etice – cei care luptă pentru libertate și cei care luptă pentru Putere (firește, nu era dificil de ghicit ce reprezentă, în această clasificare, pe de o parte manifestanții din Piața Universității, și, pe de

altă parte, adepții lui Ion Iliescu). A deranjat, de asemenea, solidaritatea poetei cu Piața Universității inclusiv în hulirea și macularea la care aceasta a fost supusă mediatic, Blandiana mărturisind public, din Balcon, primirea scrisorilor de amenințare și injuriere, în acea perioadă. În microeseurile din *România literară*, publicate tot în timpul manifestației maraton, Blandiana definește Piața Universității prin alte două idei care au iritat Puterea: ca rezervor de memorie (recuperată) și ca revoluție interioară. În aceeași perioadă, gazetele *Adevărul* și *Azi* publică diverse scrisori ale unor „dezamăgiți” către Ana Blandiana. Este posibil ca aceste scrisori publice să-i fi influențat și stimulat pe cei care îi vor trimite scrisori de amenințare, acasă (dacă nu cumva este vorba tot despre execuțanții unor indicații venite din partea Puterii). În orice caz, toate scrisorile publicate de cele două ziare mizează pe schisma care ar exista între Blandiana de odinioară (pură, talentată, charismatică) și Blandiana din Piața Universității (impurificată, trădătoare a poeziei, invalidată charismatic). În alte gazete ori reviste, poeta va fi atacată nu doar de anonimi, ci și de nume cunoscute în viața culturală românească. În ziarul *Libertatea*, Ecaterina Oproiu o va ataca ranchiunos, în decembrie 1990, comparînd-o pe Blandiana cu Dolores Ibarruri (conducătoarea cunoscută a Partidului Comunist din Spania). Comparația tendențioasă se bazează pe faptul că, în cadrul unui miting ținut la un an de la revoluție, Blandiana le spunea timișorenilor deziluzionați că revoluția nu a murit, că ea nu durează o lună sau un an, că victoria idealurilor ei are nevoie de timp. Peste această idee de revoluție interioară propusă de Blandiana, Ecaterina Oproiu suprapune perfid ideea de revoluție permanentă, concept aparținînd comunistilor sovietici. Această comparație aberantă voia să proiecteze în Blandiana o „femeie-comisar”, invalidînd implicit trecutul poetei.

Unul dintre cele mai perfide atacuri la care poeta este supusă apare în *Adevărul*, la 25 august 1990, și este semnat de Jeana Morărescu. Îl voi discuta, în cele ce urmează, fiindcă textul nu este violent neapărat ca limbaj, dar este ultraviolent ideatic și psihologic. Textul semnat de Jeana Morărescu se intitulează „Jumătatea putredă» a Destinului nostru” și el rîvnește să demonstreze așa-zisa amoralitate a Blandiane, decicerea ei de tatăl

său, fost deținut politic. Autoarea textului lansează nici mai mult nici mai puțin decît una din dezinformările grosiere despre Blandiana, care nu i-ar fi deschis ușa tatălui său venit din închisoare, pentru a nu-și strica dosarul de poetă proaspăt lansată cu succes. Jeana Morărescu judecă acest gest (inventat de Securitate și răspîdit ca zvon) susținînd că ar fi provocat „sinuciderea” tatălui, sugerînd un paricid din partea Blandiane. Aceasta ar fi „jumătatea putredă” a destinului poetei, culpa ei. Pentru cunoscătorul metodelor de infestare ale Securității și Puterii comuniste, procedeul la care apelează Jeana Morărescu nu este deloc nou. La urma urmei, într-un alt ton, dar în același registru putrid fusese psihanalizat, în 1948, și Tudor Arghezi de către Sorin Toma în serialul „Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei”. Jeana Morărescu nu psihanalizează poezia Blandiane (fiindcă registrul putrid ar fi fost aberant în acest caz, poezia Blandiane fiind una florală, în general), ci viața Blandiane, pe care o reinventează. Întrebarea pe care autoarea articolului vrea să i-o inculce cititorului este următoarea: cum ar putea Blandiana să fie un reper moral și o „logodnică” a românilor, dacă ea și-a repudiat tatăl întors din închisoare, ucigîndu-l simbolic, astfel? Drept care poeta este indicată a fi „toxică”, și, datorită acestui fapt, este invocată necesitatea unei intervenții chirurgicale (a se citi suprimarea). A fost oare conștientă Jeana Morărescu de faptul că îmbia cititorii *Adevărului* la linșarea Anei Blandiana? Metafora chirurgiei necesare și a toxicității nu lasă nici o îndoială.

În 1990-1991, în revista *România Mare*, atacurile la adresa Anei Blandiana devin un adevărat leitmotiv. Unul dintre cele mai virulente vine din partea lui Florian Popa Micșan, într-un serial din 1991, intitulat „Portret de poetă malformată, cu motan vișguros”. Extrem de violent, acesta accentuează cinci acuze: 1. Blandiana este o „bolnavă”, o „malformată”; 2. Blandiana a fost colaboraționistă și profitoare a regimului comunist; 3. Blandiana și-ar fi renegat tatăl (fost deținut politic) pe patul de moarte; 4. Blandiana este degradată fizic, pierzîndu-și frumusețea de odinioară și 5. Blandiana este o femeie care nu are copii, fiindcă nu a dorit să îi aibă (sugerîndu-i-se cititorului un infanticid din partea poetei). Dacă primele două incriminări sînt previzibile, cea dintîi

mizînd pe nevoia de a justifica atacul dur la adresa celui vizat, iar cea de-a doua mizînd pe o dezinformare orchestrată, ultimele acuze sînt atacuri ce urmăresc să lichideze persoana-tintă. Înruit gazetărește cu Jeana Morărescu, Florian Popa Micșan pretinde o imoralitate filială a Blandianei: ce este mai ignobil, sugerează inculpatul, decît un paricid psihologic petrecut pe patul de moarte, adică o moarte trăită de două ori de tatăl poetei? Apoi, Florian Popa Micșan are în vedere o ucidere corporală simbolică a Blandianei: frumoasa de odinioară este preschimbată într-o „babetă“ (cum o numește) care trebuie repudiată. Demonstrația continuă în chip impardonabil. Nefiind născătoare de copii, Blandiana nu a fost asemeni românelor care au murit în timpul avorturilor clandestine din perioada comunistă. *Id est*, ea nu poate fi o bună româncă! *Id est*, ea nu a fost și nu este o adevărată femeie! Acest tip de atac este josnic și incalificabil, dar el este și explicit psihanalizabil. Aproape întotdeauna, bărbații (scriitorii, gazetarii sau de altă condiție socială și profesională) care o atacă pe Blandiana, fie public, fie în scrisori particulare, insistă să o agreseze și ca femeie. Este vorba de o rivalitate, însă nu între sexe, ci între ipostaze etice, transgresate în plan fizic. Cînd nu poți reproșa cuiva defecte morale, o faci atacîndu-l corporal în chip extrem. Ceea ce s-a întîmplat și în cazul de față. A sugera că Blandiana nu este (fizic) o adevărată femeie însemna a-i nega și invalida poezia marcată tocmai de o feminitate vizibilă și clasică. Și mai însemna, la urma urmei, a o izgoni pe Blandiana ca simbol și reper. În urma campaniei calomnioase din revista *România Mare*, poeta le va intenta proces gazetarilor injuratori, în 1991. Procesul a ajuns, în 1995, la Curtea Supremă de Justiție (trenînd datorită imunității parlamentare a senatorului C.V. Tudor) și a fost casat în februarie 1997 de către Procuratura Generală, care nu a dat aviz de urmărire penală. Am prezentat, aici, o parte a campaniei din presă împotriva Anei Blandiana, întrucît majoritatea scrisorilor de amenințare trimise în particular poetei vor relua acuzele din gazetele menționate.

Patru tipuri de scrisori blamabile sînt cele pe care le primește destinatarul: a) de muștrare, admonestare și sancționare (acestea pot fi mai blînde sau mai dure); b) de renegare, dispreț și blestem; c) de spurcare (în registru libidinos și excremental) – acestea sînt cele mai brutale psihic; și d) de amenințare cu agresiunea fizică. Scrisorile (mesajele – în anumite cazuri nu este vorba de scrisori propriu-zise, ci de răvașe, bilete, cărți poștale) sînt, uneori, semnate clar, alteori, indescifrabile, alteori sînt semnate printr-un substantiv colectiv sau, pur și simplu, nesemnate. Ele sînt scrise fie într-un stil agramat, fie într-un manieră clișeizată (limba de lemn), fie într-un stil individualizat (cînd expeditorul dorește ca destinatarul să știe cine îi scrie). Uneori, este evidentă o anumită ritmicitate și standardizare a trimiterii lor, în sensul în care expresii, imagini, incriminări se regăsesc identic, cuvînt cu cuvînt, în diferite texte; există un conținut leitmotivic în aceste mesaje și o tehnică contrapunctică în temele acuzatoare

Atunci cînd voi cita din mesajele trimise Anei Blandiana, voi transcrie fără nici o intervenție greșelile gramaticale, de punctuație sau de altă natură, ale expeditorilor. Deși ar fi fost tentant, nu am supus unei analize grafologice scrisorile cele mai dure și grosiere primite de Ana Blandiana.

reluate. De aceea, se pune chestiunea unor „eminențe cenușii“ care au gîndit trimiterea ritualică a unor asemenea scrisori (construite după un schelet evident, structurat în paralel și în presa aservită Puterii la acea vreme), pentru intimidarea expeditorului. Metoda este tipică pentru sistemele politice totalitariste care apelează la poliții secrete. Nu trebuie exclusă folosirea, în acțiunea de dezinformare publică, a unor vechi rețele de informatori ai Securității, care încercau intimidarea destinatarilor prin scrisori standardizate de amenințare. Totuși, trebuie specificat că expeditorii nu sînt întotdeauna niște „roboți“ manipulați, care îndeplinesc sarcini de serviciu: ei sînt și oameni simpli sau chiar intelectuali, care se descarcă emoțional într-o manieră vulgară din varii motive personale, camuflete în indignarea lor politică.

Scrisori de muștrare, admonestare și sancționare

În cadrul scrisorilor de muștrare, admonestare și sancționare, principala acuză adusă Anei Blandiana este aceea de trădare a poeziei și, apoi, a poporului român. Așa-zisa trădare a breslei scriitoricești și implicarea în politică a Blandianei sînt proiectate ca niște păcate capitale. O parte dintre expeditori îi scriu pentru a încerca să o „îndrepteze/ corecteze/ însănătoșească“, printre altele fiindcă Ana Blandiana n-ar fi rămas alături de Ion Iliescu, președintele României, care o desemnase, la 22 decembrie 1989, în Consiliul FSN, încercînd fără succes să o convingă să fie aleasă vicepreședinte. Poeta este considerată trădătoare și prin „corupția“ pe care ar practica-o ca vorbitoare în Piața Universității (fiind, adică, „mituită cu valută“; dolarul a funcționat în 1990, în România, pe post de Eldorado valutar, rîvnit, într-o isterie națională de-a dreptul), drept care i se scrie cu roșu, pe o carte a sa tradusă în limba engleză și ruptă în fișii, „Rușine, rușine, rușine“. Trădarea ar proveni și din faptul că Blandiana nu spune adevărul despre „murdăria“ din Piața Universității. Concluzia este, adesea, aceea că poeta s-a „debarasat“ de poporul său, iubindu-se narcisic doar pe sine; așa încît ea nu-i mai poate reprezenta pe români. Acuzată de miopie politică, poeta este blamată pentru abandonarea uneltelor ei lirice, drept care este muștrată astfel: „Treziiți-vă la realitate“ sau „vă vom trage de urechi să vă trezim“. Un expeditor o ceartă pentru uitarea meseriei de poetă, care ar fi trebuit să constea în confecționarea lozinci care să îndemne „la muncă, pace, bunăstare“; de pildă „vrem pace ca să muncim țara s-o înflorim“ (expeditorul acesta va fi fost, poate, un copist de lozinci pe pancartele purtate de 23 August și 1 Mai în perioada comunistă). „Întoarceți-vă la noi“, îi scrie patetic o fostă admiratoare, conjurînd-o pe Blandiana să nu-i lase orfanii poeziei pe români! „Ană-Ană“, o urechiază așa-zis părintește o bunică anonimă, care vrea să o întoarcă pe poetă la vocația ei. Alteori, verdictul este mai dur: Blandiana este somată să redevină casnică („la cratiță“), dintr-o invidie feminină ușor de detectat (fii ca mine, dorește gospodina româncă), sau dintr-un misoginism gregar, care nu acceptă ca femeile să aibă opinii politice – „Spală vasele, fă piața, fă mîncare și stai acasă ca orice femeie cu cap“. Nu lipsesc somațiile mai grave: ar fi bine ca Blandiana să nu mai „zdruncine“ liniștea și să nu mai „înnegrească“ viața celorlalți.

O altă acuză adusă este aceea de a fi „otrăvitoare“, fie prin macularea pe care ar produce-o asupra celor cărora le vorbește în Piața Universității, fie fiindcă ar fi o „bolnavă“ (psihică și morală). În calitate de „otrăvitoare“, ea ar acționa mai cu seamă asupra sufletelor, instigînd la destabilizare ca „liftă spurcată“ ce este; sau, la rîndul ei, este „otrăvită“ de impuritățile din Piața Universității – flegme, urină, animalitate – îi scrie o bunică. O mamă a unui „golan“ din Piața Universității o cataloghează drept corupătoare de minori, promovînd „decăderea“ din „măcișă“ a Pieții Universității populată cu „imbecili, cretini, tîmpiți“. Altă dată, este declarată „împușată“ și „murdară“ ori chiar „maidanează“ a Pieții Universității. Ca „mamă a golanilor“, Blandiana ar fi uzurpat, de fapt, locul de drept al părinților naturali, aceasta este o altă culpă a sa. Este proiectată și ca „îndrumătoare ȝiganilor, bișnițarilor, imoralilor“ din Piața Universității ori chiar drept consumatoare de droguri. Este considerată a fi confuză și fără simțul realității, drept care este interogată adesea: „De cînd v-ați pierdut atît de mult mințile“. O altă mamă o descrie ca pe o „figură dementială delirînd“ (în timp ce vorbea în Piața Universității), cu „roțițe deranjate“. Sau este incriminată ca „schimonosită“, cu „busola interioară“ pierdută, marcată de un „șoc nervos“. Alte nuanțe în acest sens: „psihopată“, „handicapată“, „schizofrenică“, dar și „cretina dracului“ sau „turbată“. Registrul infracțional este subordonat implicit celui anterior, dat fiind că Blandiana ar fi „derbedoaică“, „haimana ordinară“ și „golană bătrînă“, adică patroană a „golanilor“ ce trebuie eradicată din Piața Universității. La fel micul bestiariu care îi este dedicat: „mița gîngavă“, „oaie rătăcită“ („behînd“ în Piața Universității), „scroafă“, „viperă turbată“, dar și balaur devorator care ademenește tinerii din Piața Universității ori monstru absolut (într-o scrisoare elaborat-apocaliptică). Un bilet concis și anonim o animalizează amorf după cum urmează: „Arpagico! Să-ți fie rușine, nu te pot compara nici cu un animal Creatură scîrboasă ce ești –“.

Incriminarea de trădare a poeziei este completată, uneori, de intenția de anulare lirică a Anei Blandiana, căreia i se spune, uneori, „halal poetă“ și „semianalfabetă“. Este invocat chiar Eminescu, considerîndu-se că poetul național ar fi dezamăgit dacă ar citi poeziile Blandianei din manualele școlare. Sau, în altă ipostază, Eminescu ar „bate cu biciul“ poezii de azi (între care, se sugerează, intră și Blandiana) care sînt niște impositori. Blandiana va fi incriminată, apoi, ca „trădătoare de neam“ și în calitate de fiică a unui preot legionar (fost deținut politic). Presupusa trădare de neam este hiperbolizată prin acuză de legionarism (ca și în cazul altor manifestanți din Piața Universității; manifestația maraton fusese adesea acuzată și demonizată de Puterea neo-comunistă din aprilie-iunie 1990 ca fiind dominată de spirite „legionare“, „fascist“ etc.), cel la care se face aluzie fiind preotul Gheorghe Coman, tatăl Blandianei. Ca „legionar notoriu“, acesta ar fi vinovat măcar simbolic de asasinatle politice efectuate de legionari; prin tată, implicit și fiica ar fi vinovată de același lucru, se insinuează, ea fiind numită „mare fiică de legionar“. Altă dată, Blandiana este incriminată alături de N. Manolescu ori Petre Mihai Băcanu ca „fii ai bestiolilor legionare“. Din familie, Romulus Rusan, soțul Anei Blandia-

na, nu este uitat nici el și pomenit, uneori, prin formula „ofticosul”. Este evident că acuzatorii încercau să o intimideze și sensibilizeze în mod demonstrativ pe Blandiana prin cei doi bărbați care marchează viața oricărei femei, unul, tatăl, celălalt, soțul. Spurcarea era încercată asupra amândurora, astfel încât Blandiana să fie impurificată nu doar prin ea însăși, ci și prin apropiatii săi. Legăturile de familie trebuiau maculate, astfel încât acuzata să pară o mare vinovată, demnă de a fi judecată de popor. „În ochii poporului nu mai valorați nici 2 bani” îi scrie un dezamăgit Blandianei, considerând-o „corijentă” la patriotism.

Foarte des apare, apoi, incriminarea Blandianei ca subordonată (marionetă) sau soră a Doinei Cornea (o altă personalitate injuriată în 1990 și, în general, în postcomunismul românesc). Aceasta este catalogată, de obicei, drept „schizofrenică”; la nivelul bestiariului, Doina Cornea este declarată „oaie”, „capră”, „molie” ori „cățea”, „lătrând” alături de Blandiana, pînă cînd ambele „vor fi puse cu botul pe labe”. Într-o scrisoare ce are o tentă apocaliptică, sosită de la Iași, Blandiana și Doina Cornea sînt proiectate ca preotese monstruoase: „Sînteți acum ca și preoteasa lui Nemesis, «blînda» Doina Cornea, urite ca toate creaturile ce fac parte din galeria de monștri blestemați de popoarele din care s-au iscat”. Același expeditor (o mamă) le consideră pe cele două a fi niște vampirese, întrucît ar incita la o vărsare de sînge, pentru care ar fi responsabile. Într-o altă scrisoare (semnată de pretinse cadre universitare din Iași), Doina Cornea apare ca mentor al Blandianei, fiind declarată „sclerozată”, cu „frînele minții de mult scăpate”, portretizată ca „duh rău al zilelor noastre”, „aparitie de vrăjitoare ce învrăbește”, „atît de urită de întreaga națiune încît dacă ar ști și-ar pune imediat capăt zilelor”. Portretul deformat al Doinei Cornea este amplu, întrucît autorul scrisorii urmărește altceva: contaminarea Anei Blandiana de la „sora” sa mai mare. Vorbind în Piața Universității, Blandiana începe să semene cu Doina Cornea, de aici portretul de dinainte. „Erați sinistră, gîngăveați”, i se explică acuzatei, drept care aceasta este sfătuită să se trateze nervos și să se pocăiască.

Alături de Ana Blandiana este incriminată, adesea, Alianța Civică, pe motive la fel de aberante. Mai întîi, Blandiana, căreia unii expeditori i se adresează cu termenul „tovarășă”, este acuzată în mod calomnios că s-ar fi ocupat cu „educația comunistă a femeilor din M.A.I. [Ministerul Afacerilor Interne, n.n.]”, fiind catalogată ca „Ceașistă nerușinată” și „mare comunistă”. În această logică paranoică, Alianța Civică ar grupa membri care au susținut dictatura ceașistă, respectiv „descreierați”, „dezechilibrați”, „vînduți”, „Iude”, „mizerabili”, „cozi de topor”. Alte personalități cunoscute pentru tendința lor anticomunistă din anii '80 (Doina Cornea, de pildă, dar nu numai ea) sînt catalogate drept „securiști” și „ceașisti”.

Din cînd în cînd, atacuri fizice verbale erup în aceste scrisori. Este invocată, adesea, tinerețea și frumusețea de odinioară ale Anei Blandiana, în comparație cu bătrînețea considerată, de către injuratori, respingătoare și „ne bună”. Meru i se impută poetei că este „lăptoasă”, ca și cum părul lăsat liber ar fi contra legii (este vorba, însă, aici, de funcționarea unui clișeu legat de imaginea femeii ne-canonică cu modelul comunist al femeii

tunse scurt, masculin, sau cu părul prins în coc, de tip matroană). Prin aceste culise, Blandiana este considerată rebelă inclusiv capilar, de aici veșnica acuză de „pletoasă” (aceiași clișeu la nivel de mental va funcționa în cazul „bărboșilor” din Piața Universității, care nici ei nu se potriveau cu tiparul masculin propus de comunism, acela al activistului tuns scurt și proaspăt ras, fără urmă de barbă). Acesta a fost, de altfel, în multe cazuri, criteriul arestării și maltratării de către mineri ori falși mineri, în 14-15 iunie 1990, a multor tineri și tinere din București.

Scrisori de renegare, blestem și dispreț

Un al doilea set de scrisori primite de Ana Blandiana îl reprezintă cele de renegare, blestem și dispreț. Declarîndu-se a fi „răscolită” de gestul poetei de a vorbi „golaniilor” din Piața Universității, o expeditoare amenință că va întoarce de-acum capul la vederea cărților Blandianei. Un pensionar, în schimb, o anunță pe Blandiana că, datorită miopiei sale politice în privința lui Ion Iliescu, ea a ajuns să fie urită de majoritatea românilor, fiind egală cuplului Ceaușescu în această ură. Expeditorul precizează că ar cunoaște chiar el români care o blestemă pe Blandiana. Într-un stil parțial agramat, o sibiancă o blestemă la propriu pe Blandiana, începîndu-și epistola astfel: „Ingrato Otilia Valeria Coman zis Ana Blandiana”; și încheie astfel: „noi [este un noi apăsător colectiv, cu valoare voit sacerdotală parcă, n.n.] îți dorim să te ajungă blestemul celor 12.000.000 de români [este vorba de românii care l-au votat pe Ion Iliescu, n.n.] și să n-ai parte de nici o bucurie în viață”. Altădată, blestemele curg în avalanșă: „Bată-vă Dumnezeu să vă bată, pînă cînd ne tulbură liniștea?” sau „Trăzni-v-ar Dumnezeu să vă trăznească pe toți denigratorii de țară și pe familiile voastre!!!”. Blamarea vine din partea unui colectiv care se consideră a reprezenta chiar poporul român: „noi cei mulți, corecți și cinstiți nu vă mai iubim”. Un alt expeditor, bănuind că Blandiana nu va urma sfatul de a se retrage în poezie, o amenință foarte dur: „ve-ți ajunge să vă scuipe și copiii din cărucioare”; printr-o asemenea agresiune verbală, se încerca acuzarea absolută a poetei, renegată inclusiv de nou-născuții țării – acest fapt voia să demonstreze, la nivel de inconștient colectiv, înstrăinarea Blandianei de toți românii și repudierea ei, începînd de la cei mai mici. Cu alt prilej, proiectînd-o ca pe un monstru, o mamă apocaliptică din Iași (cu aplecare spre incantații malefice, după cum se va vedea) consideră că Blandiana trebuie blestemată, dar nu oricum, ci excesiv: „înzecit, însutit, înmiit”. Drept care îi urează să aibă parte de nesomn, spaime, lacrimi și, *nota bene*, să rătăcească precum un strigo, rămînînd veșnic nemîntuită: „să vă ardă sufletul Dnă, să nu vă mai aflați pace, să hălăduiți căutînd izbăvire și să n-o găsiți doamnă”. Nu mai lipsea decît să confecționeze un dublu-păpușă al Anei Blandiana, în care să înfigă ace, pentru a-i lua viața!

Nu este de mirare că, în acest registru și în acest set de scrisori, Ana Blandiana este proiectată ca blasfemică. Dar blasfemia ei nu este una la nivel religios-creștin (chiar dacă acuzatorii pe așa ceva vor miza), ci la nivel politic, poeta nefiind înregimentată, de pildă, în cohorta fanilor lui Ion Iliescu.

Proiectată, în cele câteva scrisori funebre și apocaliptice care i s-au trimis, drept un monstru, simbolul Blandianei este considerat a fi un steag negru cu cap de mort. De aceea, poeta nu ar mai reprezenta omenescul, nici idolul de odinioară („Nu mai sînteți un mit, o credință”), ci un „înger al întunericului”. Dumnezeu va pedepsi acest înger căzut și rebel (plătindu-i după fapte) sau, dimpotrivă, îl va lăsa de izbeliște: „nu cred că mai aveți trecere la Dumnezeu nostru al Românilor”.

Scrisori de spurcare în registru libidinos și excremental

Un al treilea set de scrisori îl reprezintă cele de spurcare (defulare) libidinosă și excrementală. Puterea care apela încă în 1990 la serviciile de dezinformare prezenta Piața Universității ca un loc de desfrîu și orgie, cu prostituate de serviciu printre mulțimile de presupuși drogați, depravați și paraziți. La nivel sexual, acuzele aduse Anei Blandiana în scrisorile de amenințare sînt vulgare (chiar scabroase) și ele provin atît din partea unor bărbați, cît și din partea unor femei (deși numărul bărbaților acuzatori este mai mare). O ieșeancă îi impută poetei, pe ton emotiv, ca de la femeie la femeie, decăderea de la statutul de „sfîntă” la acela de „desfrînată” (chiar dacă termenii nu sînt decît sugerați, fără a fi folosiți ca atare) prin autoprofanare: Blandiana este acuzată că s-ar fi „despuiat” la lumina torțelor din Piața Universității, drept care ea reprezintă „o rușine dureroasă pentru noi femeile țării!”. O bucureșteancă o consideră cu aplomb pe Blandiana drept frustrată erotic, de aici implicarea ei în politică și presupusa ură împotriva organului Puterii nou instaurate (Frontul Salvării Naționale), cauza acestei alergii fiind faptul că poeta ar fi fost respinsă erotic de un lider politic!!! (Acesta ar putea fi Ion Iliescu sau Petre Roman, care au stîrnit adevărate frenezii erotice din partea alegătoarelor lor, între care, probabil, se număra și bucureșteanca epistolieră către Blandiana) Fără să o numească astfel, aceeași bucureșteancă o taxează drept prostituată, întrucît Blandiana ar fi fost renumită, cîndva, insinuează expeditoarea, pentru nimfomanie (!); acuzatoarea invocă participarea poetei la un cenaclu unde, fără să poarte desu-uri, aceasta a stat cu picioarele desfăcute. Aceași calomniatoare, cu numele ușor schimbat, dar cu aceeași adresă, consideră că bărbile protestatarilor tineri din Piața Universității ar excita-o pe Blandiana în calitatea acesteia de corupătoare și perversă. Un inginer din Tirgu Jiu o admonestează grosier pe poetă, catalogînd-o „c...ă de drumul mare”, în căutare de sexe bărbătești în Piața Universității. Există, apoi, un alt stil de acuze sexuale. O pretinsă firmă germană („Die Zukunft und Voluptate”), care vrea să deschidă un bordel în România, îi scrie Anei Blandiana, propunîndu-i să o angajeze pe post de prostituată și cerîndu-i să răspundă la această propunere prin rubrica „Mica publicitate” din *România liberă* (ziar blamabil și el, în opinia expeditorilor de scrisori, datorită susținerii pe care o acordase Pieței Universității). Aceași firmă („Wein, Weil und Gesung”, respectiv un expeditor semnat Egon Ambrosius ori Ambrozio Mahat) va reveni cu alte două scrisori, reînnoind invitația ca Blandiana să practice prostituția. Acuzele sînt mai implicate politic de

data aceasta: astfel, poetei i se reproșează că, înființând Muzeul-Închisoare de la Sighet, nu ar face altceva decât să-și camufleze activitatea de prostituată cu ajutorul activității politice, muzeul de la Sighet ascunzând, de fapt, o casă de toleranță. În plus, Blandiana este prevenită că prostituatele concurente și proxeneteii lor ar putea să o lichideze în cazul în care poeta continuă să activeze la prea multe case de toleranță, printre care și Sighetul (iată o limpede amenințare cu moartea, legată de implicarea în actul de recuperare a memoriei, concretizat prin muzeul de la Sighet). În ultima scrisoare, poeta este lăudată pentru faptul că ar fi fost cunoscută inclusiv ca dizidentă-prostituată pe vremea ceaușismului; în ce privește Alianța Civică, aceasta ar camufla de fapt „Asociația curvelor“. O singură dată, Blandiana este blamată prin injurătura tipică a românilor (după scrisul lăbărțat și dezmembrat, este clar, însă, că scrisoarea îi aparține unui dezaxat sau unui individ care mimează dezaxarea). Cea mai imundă scrisoare redactată în acest registru libidinos o cataloghează pe Blandiana drept „curva dracului“, făcând referințe directe la sexul acesteia și la perversiuni. Gura poetei este catalogată drept un sex pervertit. Ținta simbolică era pedepsirea Blandianeii pentru discursurile sale anti-Iliescu și anti-FSN: cum discursurile în sine nu puteau fi sancționate concret, cea care primea noroiul punitiv era gura proiectată la nivel sexual. Scopul acestor scrisori este evident: acela de a o impurifica și răni pe Blandiana prin batjocorirea intimității ei corporale.

Registru excremențial i-a stimulat, și el, pe injurătorii triviali: după cel libidinos, acesta este cel de-al doilea registru care pare să fi avut un fel de efect orgasmic asupra acuzatorilor. Voi prezenta gradat spurcarea în acest sens a Anei Blandiana. Într-o scrisoare anonimă și fals decentă, Blandiana este considerată o „bătrână“ care și-a lăsat „dejecțiile“ (cuvintele protestatate, adică) în Piața Universității. Acuzatorul vizează, în acest caz, două ținte: pe de o parte, jignirea poetei pentru așa-zisa ei decrepitudine care ar invalida-o fizic, ca femeie (într-o altă scrisoare anonimă, Blandiana va fi catalogată drept „cicăcioasă“), pe de altă parte, invalidarea atitudinii ei politice (împotriva neocomuniștilor instalați la Putere) prin pervertirea cuvintelor protestatate în „dejecții“. O altă anonimă scurtă apelează la tehnica fecalizării: gura „vinovată“ care rostește discursuri anti-Iliescu va fi pedepsită și pîngărită. Ritualul și „plăcerea“ defecației unui întreg județ, după cum insinuează anonimă (de aceea am vorbit despre un fel de efect orgasmic, defulatoriu, la nivelul acuzatorilor), ar fi strict legate de fâptura Blandianeii preschimbată în ceea ce pretinde un astfel de ritual: „gura, care-ți ocupă toată fața, merită să-ți fie umplută cu ale noastre excremente (!)“. Reamintesc atacul imund al Floricăi Mitroi, din revista *România Mare* (1990), care stîlcise numele poetei tot în sens excremențial. Se prea poate ca autorii anonimei de mai sus să fi fost cititori ai *României Mari*, dar mai sigur este că tehnica fecalizării e una tipică de spurcare în mentalul românesc, ea fiind aplicată mai cu seamă asupra intelectualilor, tocmai fiindcă aceștia sînt maculați în chip extrem printr-o asemenea metodă, dorindu-se căderea lor în vertij de la statutul de modele la acela de „dejecții“. Atacul excremențial este operat și de o „fostă admiratoare“ a Blandianeii, care declară că nu mai re-

cunoaște „puritatea“ de odinioară a poetei, ținînd să-i astupe gura cu „scîrnăvie“, scopul este acela de a fi sigură că Blandiana nu va mai rosti discursuri anti-FSN și anti-Iliescu. Un bărbat, de data aceasta, tot fost admirator, o căinează și el pe Blandiana, pe care o vede decăzută și dezamăgitoare: „Erai un vis, erai un mit, erai o DOAMNĂ! Dece ai intrat într-o hasna?!“. Sfîntă, Doamnă, Poetă, Vis, Mit, Înger, din toate acestea injurătorii au găsit un substitut extrem pentru a o batjocori pe Ana Blandiana: hasnaua.

Scrisori de amenințare cu agresiunea fizică

Al patrulea set de scrisori sînt cele de amenințare cu agresiunea fizică sau cu aducerea în justiție. După primele apariții în Piața Universității, poeta primește o scrisoare semnată de „cadre universitare“ și „studenți“ de la Iași, în care este amenințată cu bătaia în cazul în care va călători în urbea moldavă (Iașul fiind, în 1990, unul din orașele-cheie ale susținerii Frontului Salvării Naționale și al candidaturii lui Ion Iliescu). Amenințarea are, prin urmare, în acest caz, *background* electoral. O scrisoare trimisă chiar în 15 iunie 1990, adică în ultima zi a violentei mineriade, o amenință direct pe poetă: „Regret mult de tot că nu am avut ocazia să rog pe minerii ce au fost la București să-ți facă o vizită“. Va fi fost această bucureșteancă sau bucureștean dintre cei care i-au aplaudat pe minerii maltratînd studenți și intelectuali pe străzile capitalei? Cert este că expeditorul respectiv preferă să nu-și mînjească personal mîinile, ci să aibă la dispoziție o uncealtă în acest sens (minerii bătauși). O altă anonimă din 17 iunie 1990 provine de la un expeditor care se declară „răcorit“ de faptul că Blandiana a fost agresată de minerii (poeta fusese plecată în străinătate în timpul mineriadei, dar femeii care îi semănau au fost molestate, așa încît „răcorirea“ expeditorului este fictivă, dar cu atît mai psihanalizabilă), acesta sugerînd în final, pe un ton visceral, coleric, că Blandiana și alții ca ea (personalități care au vorbit în Piața Universității) ar trebui împușcați. Într-o altă scrisoare, Blandiana este amenințată direct, ca răspunzătoare pentru 13 iunie 1990: „Vom cere condamnarea ta“. Tonul și formularea amintesc de anii '50, în care se cereau pedepse dure și absurde pentru așa-ziii „dușmani ai poporului“. Tot în tiparul acestor scrisori intră gesturile simbolice de „ucidere“ în efigie a Blandianeii, după cum se va vedea mai departe. Astfel, într-o scrisoare semnată indescifrabil, adresantul îi returnează poetei o fotografie decupată din ziar (fotografie în care Blandiana „rînjea“, după cum o acuză expeditorul). Gestul este, în chip simbolic, o formă de decapitare a poetei și de ucidere a ei, așa cum am spus deja, în efigie. Frecvente sînt dorințele expeditorilor de a nu mai auzi rostit niciodată numele Blandianeii sau de a întoarce capul la vederea fotografiilor sau cărților ei. „M-aș bucura tare mult dacă nu aș mai auzi numele Blandiana pronunțat nici la Radio nici la TV“, scrie un alt expeditor care o repudiază. Urmează, apoi, mesaje în care Blandiana este atacată și agresată prin cărțile ei: astfel, într-o scrisoare anonimă din Iași, poeta este anunțată că una din cărțile ei a fost scuipată în stand – gestul vizează desconsiderarea cărții ca fetiș. Într-un alt mesaj, tot anonim, ex-

peditorul anunță că, dacă ar avea în bibliotecă vreo carte de-a Blandianeii, ar arde-o în mijlocul străzii. Gestul este, evident, defulatoriu și simbolic, micul inchizitor piroman care îi scrie poetei oficiînd, de fapt, gestul simbolic de a o arde pe rug pe „eretica“ (politic) Ana Blandiana. O femeie, dezamăgită de atît de invocata miopie politică a Blandianeii în privința FSN-ului și a lui Ion Iliescu, îi scrie cîteva rînduri de repudiere pe o pagină smulșă dintr-o carte de poeme. Și în acest caz, gestul este simbolic, întrucît vizează eviscerarea, destruparea Blandianeii, pagina smulșă din volum fiind, în registrul uciderii în efigie, chiar trupul poetei. De multe ori, în acest tip de scrisori, apare remarcă voit tristă sau, dimpotrivă, agresivă, că „Ana Blandiana a murit“ ca poetă și ca om. Sugestia este, însă, aceea că, prin gesturile sale politice de neacceptare a noii Puteri, Blandiana s-ar fi sinucis. În sfîrșit, amenințarea la adresa cărților nu s-a încheiat încă. O doctoriță din Iași declară că nu va arde cărțile poetei, ci le va arunca la gunoi (considerînd, probabil, că incendierea cărților ar fi un gest nobil), iar un inginer din Tîrgu Jiu amenință că va folosi cărțile Blandianeii ca hîrtie igienică. În ultimul caz, este vorba din nou de tehnica fecalizării, dar aplicată printr-un fetiș.

Cine sînt, însă, cei care îi scriu Anei Blandiana și de unde știu la ce adresă să îi scrie? Revista *România Mare* fusese cea care publicase adresa poetei, mizînd tocmai pe posibilitatea ca Ana Blandiana să fie injuriată și în particular, nu doar public. Ei se prezintă ca foști admiratori și foste admiratoare, așa-ziii dezamăgiți; alții sînt indivizi solitari sau grupuri („de comando“ punitiv lingvistic); și femei, și bărbați. Ar fi fost interesant, poate, să verific cele cîteva adrese minuțioase indicate de o parte dintre expeditori. Puțini sînt cei care dau o adresă la care s-ar fi putut răspunde; alții preferă o indicație vagă de tipul „X din orașul Y“. Majoritatea se legitimează printr-o semnătură impersonală care să-i valideze la nivel de grup pretins reprezentativ, cu atît mai mult cu cît scrisorile trimise Blandianeii nu sînt nicidecum respectuoase. Este vorba, astfel, de „una dintre femeile acestei țări“ (care din cînd în cînd citește și poezie, se precizează); alta este „mamă a 6 copii pe care i-am crescut în cultul muncii, cu cinste și demnitate, cu dragoste neșarmurită“ (această expeditoare pare să fie un „creier spălat“, o clonă cu mentalitate comunistă, după cum indică limba de lemn pe care o vorbește) – ea se numește (dacă este reală) Victoria Ardelean și este din Sibiu; „o mamă oarecare dintre naivele modeste trudoare ale țării“; o mamă care o conjură pe Blandiana să o ajute să-și recupereze fiul „golan“ din Piața Universității; „O bunică“; Bota Elisabeta din București, care reappare cu aceeași adresă, într-o altă scrisoare agresivă, semnată Margareta Bota; „O româncă ce te detestă alături de milioane de romîni, din adîncul sufletului – Da!“; o tînră muncitoare din Fălticeni, pe nume Mirela Munteanu; doctorița Cornelia Simonca din Iași și multe altele. Cît de reale sînt aceste nume, nu se poate ști. Dintre bărbații cu oarecare identitate este vorba despre: un om „cu palmele bătătorite de muncă“ și „inima curată și cinstită“; Ion Cîrnu din Ploiești, pensionar; Ionel Gavrilă din Făgăraș; Avram Fl. din Buzău; o scrisoare rudimentară este semnată de Coman Gheorghe, domiciliat pe strada Cinstei din Sinaia – numele este același

cu al tatălui mort al Anei Blandiana, iar numita stradă a Cinstei este, evident, un artificiu de legitimare – intenția este aceea de a sugera că Blandiana ar putea fi admonestată și injuriată de propriul ei tată, dacă acesta ar mai fi în viață. Există, apoi, semnături colective, paravan, cei care semnează erijându-se în a fi reprezentanții „adevărați” ai poporului român: „Noi” (scrisorile seminate astfel par scrise la comandă, după un tipar stabilit); „Un grup de muncitori”; „un miner din Valea Jiului”; un admirator al lui Eugen Barbu și fan al Vetrei Românești; „Niște români”; „Cadre universitare și studenți” din Iași etc. Acest tip de semnătură comodă este lașă: așa cum destinatarul are identitate reală, prin intermediul căreia este atacată, expeditorii ar trebui, și ei, să aibă o identitate neconfecționată; ei știu, însă, că felul în care o abordează verbal pe destinatarul lor este culpabil și rușinos și, de aceea, preferă anonimia sau paravanul unei colectivități care reclamă, nici mai mult nici mai puțin, decât mândria de a fi român (prin ofensele uneori triviale aduse destinatarilor lor, ei invalidează, însă, această mândrie patriotică). Multe anonime par să fie scrise de foști membri sau informatori ai Securității, întrucât ele aduc ca stil și limbaj, ca disciplină chiar, și ca parțială agramare, cu limbajul precar, dar și vag intelectualizat (oricât ar fi de paradoxal!), al membrilor aparatului de represiune din timpul comunismului. Una dintre scrisori îi este trimisă, de altfel, în copie indigo, expeditorul dorind, evident, să păstreze originalul, poate pentru a-l prezenta superiorilor săi?

Închei printr-o observație care a fost demonstrată pe tot parcursul acestui studiu de caz. La nivelul mentalului românesc, împoșcarea cu noroi a personalităților unei țări (e vorba în special de personalități culturale care aderă la o politică ce nu convine majorității) este una din metodele predilecte de a coborî în stradă idolii, dar nu oricum, ci prin terfelirea lor. Scrisorile anonime sau mai puțin anonime, fie că sînt scrise de grupuri dirijate, fie că aparțin unor oameni reali care își exprimă agresiv opinia, considerînd că vorbesc în numele „adevăratului” popor, sînt o mostră a defulării colective ce are loc în vremuri de tranziție, cum au fost ele numite. Dacă există, într-adevăr, „eminențe cenușii” ale acestei terfeliri cu ceremonial, atunci miza este una dublă: personalitățile respective pot fi batjocorite în reviste și gazete, dar intimidarea lor are un efect și mai mare atunci cînd este înfăptuită prin intermediul scrisorilor expediate pe adresa personală. Astfel, pe lângă ofensele publice și oficiale, personalităților respective le este violată intimitatea și spațiul privat, efectul de atingere fiind sporit, iar violul lingvistic, decisiv.

Anexă: trei scrisori

(prima a fost trimisă și datată cu 7 octombrie 1992, a doua este nedată, dar ștampila poștei indică anul 1994, a treia este tot nedată, dar ștampila poștei indică anul 1995; prima și ultima scrisoare sînt trimise din Sighișoara, în cea de-a doua scrisoare apare, în schimb, indicat orașul Tîrgu Mureș; în toate cele trei cazuri am transcris fidel conținutul epistolelor, cu respectivele greșeli gramaticale și de punctuație)

Meine liebe Frau,

Am fost informați de numeroși cetățeni români că dv, în afară ocupațiilor scriitoricești, ați profesat și profesai și „prostituția”

E un lucru normal într-o economie de piață.

În mod cert din activitățile scriitoricești nu se poate face față prețurilor mereu crescînde.

În curînd noi vom deschide, și la București, o „Casă de toleranță” împreună c-un restaurant sub firma

„Die Zukunft und Voluptatea”

Considerînd că dv. sînteți expertă în arta „Voluptății” (prostituției) vă putem angaja la firma noastră.

După munca depusă vă vom plăti în valută forte, respectiv în mărci.

Comunicați prin „Mica publicitate” din ziarul România liberă acceptul dv.

După acceptul dv vă vom contacta pentru a vă stabili programul de muncă.

Cu stimă

Firma Die Zukunft und Voluptatea

Wein, Weil unde Gesung

Tg Mureș

S.A.

Gnadige Frau Ottilia Valeria Rusan,

Unii din oamenii noștri care se află mereu în jurul dv ne-au informat că-n București, dar nu numai, d-ta ai mărit frecvența caselor de toleranță. Bineînțeles, ca de obicei, activitatea de prostituție e drapată de o activitate politică.

Nu e rău. E bine.

Azi, din cuvinte scrise sau orale nu se poate trăi. Nimeni nu se satură din povești, romane sau poezii

Cu prostituția câștigi bani buni și întreții casa pe picior mare

Dar, mai există și un dar, lucrînd la mai multe case de toleranță trezești invidia altor prostituate sau proxeneți care roși de gelozie și de „conurență” ar putea să încerce să vă lichideze. Conurența face ravagii

Din aceste motive ți-am propus să rămii numai la noi.

Suntem la curent cu legăturile pe care o aveți cu doi proxeneți din „Apus” și cu dorința dv de a se înființa o casă de toleranță la Sighet.

Bineînțeles, casa de toleranță e drapată de un muzeu politic

Totul e bine gîndit. Un lucru nu-l știți dv. Bărbatul e homosexual iar femeia lesbiană. Ei vor ajuta la înființarea unei case de toleranță pentru homosexuali și lesbiene. Acest tip de casă de toleranță nu merge la Sighet Ar merge la București, Timișoara, Constanța, Sibiu sau Iași.

La Sighet nu se va câștiga mare lucru. După cum știi astăzi înainte de toate e profitul. Dacă nu iese dolarul sau marca, geaba alergi prin țară

Frau Ottilia-Valeria, noi dorim să lucrezi numai în casele noastre de toleranță. Ai însușirile necesare pentru a câștiga bine: ești apetisantă, seducătoare, știi să lucrezi acoperită de activități politice, ai energia necesară și știi ce doresc bărbații de la femeile profesioniste

Ne menținem promisiunea de a vă muta în Cipru, Turcia, Siria, Egipt, Austria, Ger-

mania, Olanda, Franța, mă rog, unde este necesar și sunt locuri libere.

– Vei fi plătită în valută forte

S-ar putea ca în curînd să vă trimitem și la o casă din Detroit.

Pentru toate acestea îți cerem următoarele.

1) Când pleceți prin țară, Iași, Craiova, Caracal, etc. nu-l lua pe Herr Rusan. El trebuie să rămână acasă fiindcă vă încurcă lucrurile. De față cu dânsul oamenii noștri nu pot discuta asemenea probleme.

2) Când participați la mitingurile sau adunările din București, din provincie, când apariți la TV sau la radio trebuie să faci reclamă societății noastre

Fetele tinere, femei apetisante, femeis seducătoare, femei energie să fie racolate de d-ta pentru casele noastre.

Pentru fiecare femeie racolată vei primi un premiu.

Premiul va fi oferit de oamenii noștri sub formă de diplome și lei: chiar în ședințe publice

Dacă acceptați începeți reclama

Egon Ambrosius

Frau Ottilia Valeria Rusan,

Omenii povestesc că, într-emisiune televizată, tu ai demonstrat cu exemple convingătoare că ai luptat din toate puterile împotriva totalitarismului pentru libertatea prostituției, pentru drepturile femeilor de a profesa și această meserie bănoasă.

Ca o „dizidentă” de mare clasă, spun femeile, tu ai sfidat totalitarismul practicînd, și atunci, prostituția în mod clandestin atît în țară cît și în străinătate avînd de paravan pe un oricare Gogu Rădulescu.

După ce ai dărâmat „dictatura diabolică” ai înființa „Asociația curvelor”, desigur dându-i o tentă politică și prescurtînd-o A. C.

Meriți să fii feliicitată pentru această *imensă și magnifică* activitate pe altarul zeului Eros.

Mai nou, spun bărbații, că activezi și la un „stabiliment” al unor redactori de la TR, în schimbul aparențe tale pe micul ecran.

Se vede că ai energie multă și știi să te faci plăcută la bărbați

Noi ne menținem oferta. Te putem trimite, după un timp de probă în țară, la Istanbul, Cipru, Germania și până la urmă și-n SUA.

Nu vă supărați pe noi. Așa e în capitalism. Noi propunem și tu, dacă vrei, accepti dacă nu nu accepti. Dacă accepti primești dolare dacă nu accepti nu primești.

Dacă accepti vorbește cu oamenii noștri care sunt (unii) și prietenii tăi și facem târgul.

Firma Wein, Weil und Gesung

Ambrozie Mahat

Rubrica DOSAR
este îngrijită de

Ion Vartic

Fărîme dintr-o corespondență: I. Negoîtescu – Matei Călinescu

Am găsit, nu de mult, printre hîrțile mele cîteva scrisori ale lui I. Negoîtescu din 1991, a căror recitare mi l-a reînviat în minte pe admiratul și regretatul meu prieten, răpus de cancer în exil, într-un spi-

corespondență memorialistică cu vechiul meu prieten Ion Vianu, și el apropiat de Nego. Numai că între modelul (sau stadiul) estetic și cel etic, în condițiile în care trăiam noi în vremea aceea, n-am văzut

tind volumul lui de pasionate luări de poziție în favoarea democrației (și împotriva naționalismului, comunist sau anticomunist, care întunecă multe minți românești) intitulat *În cunoștință de cauză* (1990). Sub puternica impresie a acelei lecturi am scris un articol pentru revista de exil *Meridian* de la Washington, scoasă de Dorin Tudoran (a apărut sub titlul *Estetismul nostru iresponsabil*, în numărul pe iulie-august 1991). În anii precedenți îl mai văzusem pe Nego, fie și pe fugă, la Paris și la München (în 1988), dar corespondența noastră se rărise pînă aproape de dispariție. Ca români în exil, treceam fiecare în felul său prin deprimarea provocată de ultimii ani de dictatură ceaușistă, cu acea apăsătoare monotonie a grotescului ce părea că nu se mai termină, și pe care distanța n-o atenua. Pe la începutul lui martie 1991 i-am expediat deci lui Nego o scrisoare și, într-un plic separat, o copie a articolului pentru *Meridian*. El a primit întîi articolul și s-a grăbit să-mi scrie, cu acea generozitate hiperbolică pe care o manifesta uneori în relațiile amicale.

Iată scrisoarea lui:

München, 22.03.91

Dragă Matei, am citit textul tău despre *În cunoștință de cauză* cu o emoție extraordinară. [...] Mi-am adus aminte de scena de la Ateneu, în toamna lui 1968, la congresul scriitorilor (era și Ceaușescu pe-acolo – pare-mi-se), cînd în semn de protest, la îndemnul tău, am părăsit sala un grup întreg din primele rînduri. Pentru că textul tău m-a mișcat și din cauză că era al tău, al bunului prieten de care mă leagă atîtea amintiri (în ce privește relațiile dintre noi, numai luminoase) din vremurile întunecate prin care împreună am trecut.

În ultimul timp am publicat o serie de interviuri „politice” ample în diferite reviste din țară* în care particulară este lupta mea împotriva culturii absurd (al celor de bine) față de Eminescu, ideologul naționalismului turbat, al culturii urmașilor lui în frunte cu Nae Ionescu și ciracii lui, Mircea Vulcănescu, Eliade, Noica, Cioran etc. Dar degeaba încerc să demonstrez că nu pornești la *democrație* cu astfel de idoli în brațe: cei din țară sunt încă atît de pătrunși de naționalismul ceaușist, încît mă consideră un bizar, cînd mă străduiesc să dărîm – *politic* – acești idoli, pe care numai în afara politicii îi putem cultiva și oricum: nu ca idoli... Idolatrizarea e una din formele ceaușiste persistente în România asta uluitoare de provincială, de confuză, de primitivă. Sărmana Ana Blandiana, atît de merituoasă ca opozantă a comunismului,

* Poate le adaug acestui volum la o nouă ediție.

tal din München, la 6 februarie 1993. Despre rolul pe care l-a jucat în viața mea românească de dinainte de 1973 modelul de *homo aestheticus* reprezentat de el (tocmai îl citeam pe Kierkegaard în perioada cînd l-am cunoscut, în 1964, și mi s-a părut că spusele filosofului danez despre stadiul esteticului i se potriveau) am încercat să scriu în *Amintiri în dialog* (1994), carte de

prăpastia de care vorbea Kierkegaard. Principiul de *rezistență* (de împotrivire față de ordinea convențională a lucrurilor) care constituia esteticul putea deveni, misterios și natural totodată, un principiu etic.

Am regăsit acea vibrație etică în scrisorile de acum un deceniu și mai bine ale lui Nego, după cum o regăsisem, curînd după răsturnările din România anului 1989, ci-

declară recent, parafrazînd pe Malraux, că „în secolul XXI ori vom fi eminescieni ori nu vom fi deloc“... Să auzi, să vezi și să nu crezi! Ce capete sărace!

Dragă Matei, în textul tău admirabil există și o scăpare: promisiunea de a renunța la politică i-am făcut-o lui Pleșiță nu în timpul arestului, ci la vreo 2-3 zile după, așa că trebuie tăiată paranteza. Nu cunosc revista *Meridian* – așa că poate îmi spui tu ceva despre ea: apare în România?

Acum aștept cu nerăbdare să-mi apară vol. I (1800-1945) din *Istoria literaturii române*, care e gata de mai bine de un an și a întârziat să apară în primul rînd din cauza prietenei noastre comune Manoliu-Manea. Poate ți-a spus Pîlu [Virgil Nemoianu].

Vă îmbrățișez cu mult, mult drag pe amîndoi,

nego

Peste cîteva zile, Nego avea să revie, răspunzînd scrisorii trimise separat, odată cu recenzia, dar primită de el mai tîrziu:

München, 27 martie 1991

Dragă Matei,

scrisoarea ta mi-a parvenit după ce primisem textul recenziei tale, deși expediția fusese inversă. [...] Cei din țară sunt din păcate atît de provincializați, de ruși – ca mentalitate generală, chiar și atunci cînd cultura lor ar trebui să-i facă altfel – de occident, încît cred că au nevoie absolută de colaborarea intelighenției din exil. Nu de lecții care să-i jighească și să le repugne, ci de aplicația vie, de un cuvînt rostit ca și din mijlocul lor, de unul dintre ei.

La mine conștiința vinei este reală, dar a trebuit s-o accentuez, implicîndu-mă într-un *noi* menit să trezească sensibilitățile. Cît de greu se trezesc aceste sensibilități se poate vedea, pe lîngă atîtea și atîtea alte semne sau atîta lipsă de semne, din cronică ce a dedicat-o cărții mele N. Manolescu în *România literară*. El pretinde că, în vremea afacerii Goma, m-ar fi îndemnat să nu cedez – dar asta vine în contradicție, pe de-o parte, cu propria sa neangajare de atunci și, totodată, cu ideea sa, în aceeași cronică exprimată, că noi n-am avut nevoie de samizdat, fiindcă sub Ceaușescu s-a putut publica orice... Mai întîi că aceasta nu este adevărat și apoi că, astfel considerînd lucrurile, înseamnă să le situezi în același esteticism, socotind că samizdatul s-ar mărgini la literatură beletristică și n-ar atinge probleme sociale. Idei cu atît mai bizare cu cît N.M. este astăzi, prin publicistica sa și nu numai prin ea, antrenat în politica propriu-zisă, cu pasiune și talent...

Dragă Matei, vă îmbrățișez iar cu mult dor,

nego

O a treia scrisoare din 1991 mi-a sosit către mijlocul verii, ca răspuns la o carte poștală ilustrată pe care i-o trimiseseam din Paris, oraș de care ne legau multe amintiri comune din agitata primăvară 1968, culminînd cu evenimentele cunoscute sub numele de *Mai 1968*. Printr-o coincidență, ne aflam amîndoi la Paris, în acea primăvară cu baricade studențești în Cartierul Latin, cu multe mașini negre de poliție pe la colțuri de stradă, cu confruntări aproape zil-

nice între studenți și polițiști, cu adieri purtătoare de gaze lacrimogene. Printr-o altă coincidență (eu aveam o bursă UNESCO de studii care includea Londra, el fusese invitat acolo pentru cîteva zile de un grup de prieteni, din care făcea parte și fosta soție a lui Constantin Noica, Wendy), ne-am aflat la Londra în același timp, la sfîrșitul lui mai și la începutul lui iunie 1968, cînd Nego era „sechestrat“ în Anglia de întreprinderea legăturilor feroviare cu Franța, unde totul era paralizat de o grevă generală. Nego venea în fiecare dimineață să ia *breakfast*-ul în cămăruța cu o mașină de gătit într-un colț, la demisol, pe care-o închiriasem împreună cu soția mea, Uca, într-un cartier cu mulți imigranți săraci, mai ales indieni, din bucătăriile cărora emana un puternic și statornic miros de curry. Uca ne servea pentru micul dejun un tip de cereală, „shreded wheat“, cu lapte, pe care Nego o găsea delicioasă și despre care își amintea cu un soi de nostalgie veselă după ani și ani. În America, primisem vizita lui la Bloomington, în decembrie 1979. Într-un jurnal pe care-l țineam pe atunci am notat la începutul unei mai ample însemnări din 24 decembrie 1979: „Între 18 și 23 decembrie, vizita aici a lui

Negoieșcu. Sîmbătă 22 la Chicago, cu el și cu Uca (ea voia să vadă expoziția «Greek Vase Painting in Midwestern Collections» la Art Institute). Călătorie extrem de plăcută în perfecta ei improbabilitate. Am petrecut noaptea la un motel și duminică dimineața l-am dus la aeroportul din Indianapolis, înfășurat în ceață deasă ca și orașul Chicago în ziua precedentă. Din pricina ceții, la Chicago, la etajul 100 al lui Sears Tower, unde Nego ținuse să ne urcăm în ciuda avertismentului de la intrarea în ascensor (care anunța «vizibilitate: zero»), n-am văzut efectiv nimic. Nego, în dispoziția lui turistic glumeață, a fost totuși încîntat. Cum l-am găsit, după atîția ani în care o întîlnire cu el devenise aproape inimaginabilă? Puțin îmbătrînit, evident, dar plin încă de vechea lui vitalitate care, după toate cele prin care a trecut în ultimii ani (două tentative de sinucidere, cutremurul, disidența, arestarea și amenințarea cu procesul de homosexualitate) e aproape miraculoasă“.

Între 1979 și 1989 ne mai văzusem, mai ales după exilul lui în Germania, și ne mai scrisesem dar, cum am mai spus, din ce în ce mai rar. Iată deci scrisoarea la care mă refeream:

© Apostrof, Mar. 2001, Rimetea

Dragă Matei,

Am primit cu emoție ilustrata din Paris, constatînd cu această ocazie cît de vii trăiesc și în mine amintirile noastre comune, din Paris, Londra, America și – bineînțeles – București (nu numai acei zori ai... ciorbei de burtă!). Orice mesaj de la tine mă mai consolează de tristul meu statut de refugiat politic fără fine și izbăvire.

Probabil că ai primit și tu recentul număr din revista *Dialog*, ce ți-am trimis. Cît aș fi de încîntat dacă ai accepta să colaborezi și tu la viitorul număr: poate îmi traduci în română un fragment din lucrările tale în curs de elaborare. Nu știu cîtă vreme va mai apare această biată revistă, care nu se bucură de nici un sprijin material și ale cărei colaborări le obțin cu destul efort.

Vă iubește și vă îmbrățișează

nego

paranteză, am terminat de curînd eseul meu despre relectură, despre care ți-am pominit cu vreo patru ani în urmă, peste 400 de pagini!), corespondența, anume mici ritualuri cotidiene, fac singurătatea intelectuală suportabilă și chiar, aș spune, fertilă. [...]

Îmi ceri colaborarea la *Dialog*. În loc să caut ceva de tradus – și să traduc – mă atrage mai mult ideea de a scrie ceva nou. M-ar tenta un interview (un interview imaginar, adică) pe teme politico-literare. Ce zici? Forma fiind mai puțin pretențioasă, asta nu mi-ar lua prea mult timp și ar putea ieși interesant. Am urmărit situația din România cu multă atenție și îngrijorare, ca și tine. Formarea noului partid al Alianței Civice îmi dă totuși anume speranțe. Nu mă voi întoarce în România decît după întoarcerea regelui sau după venirea la putere a Alianței Civice (poate în coaliție cu celelalte partide de opoziție), și în momentele optimiste îmi zic că nu voi avea de aștep-

întreg cu interviurile mele din ultimele săptămîni și eseul meu despre relațiile dintre Heidegger și Jaspers – cu rugămîntea să-ți pună și ție la dispoziție o fotocopie (n-am putut s-o fac singur din motive de economie financiară). Avînd statutul legal și real de refugiat politic, eu sufăr, după cum știi, de imposibilitatea de a mă întoarce definitiv în România. Dar cum să te întorci acolo, unde mentalitatea nu numai că nu pare să se normalizeze, dar se înrăutățește chiar, oamenii devenind tot mai ordinari? Recunoașterea drepturilor maghiarilor, pericolul tradițiilor noastre naționaliste – pe care caut mereu să le subliniez, m-au făcut îndeajuns de neagreat chiar și în rîndurile „elitei” intelectuale. Mai recent, m-a atacat ministrul Andrei Pleșu (un distins intelectual) în felul următor: „Am citit un interviu al lui Ion Negoîtescu, în care domnia sa făcea un portret negativ al lui Noica, arătînd că a fost un scriitor al compromisiului, care a încurajat naționalismul. Este

o opinie superficială, răuvoitoare și, aș îndrăzni să spun, discutabilă moralmente. Pentru că Negoîtescu a avut o biografie care nu-i dă dreptul să facă judecăți de acest tip și el știe bine asta. Faptul că, de departe, distribuie verdicte nu este lucrul cel mai onorabil pentru el. La mijloc o fi cine știe ce resentiment privat” și mai departe: „Domnia sa a supraviețuit mulți ani în comunism, alterînd mici puseuri de bravură cu panica născătoare de compromisuri” etc. etc.... Am citat din *România literară*, [pe] care nu știu dacă o ai la îndemînă și care, mă întreb: cu ce se deosebește în fond o atare gîndire de stilul de a gîndi și a se exprima al celor de la *România Mare* etc.?

Vă sărut cu dor,

nego

și de sinteză: în secolul esteticism, ^{și}
~~stind~~ și semi-județul s-or mîntui
la literatură heideggeriană și n-are
stîniș problemele sociale. Idei
cu stîl mai bizare, cu cît N. M.
este ostil, prin publicitatea sa
și un anumit prag, antrenat în
politica propriu zisă, cu prin
ne și talent...

Dragă Matei, voi îmbrățișez
vă cu mult dor

nego
(S)

München, 27 martie 1991

Dragă Matei,

scrierese te mi-a impresionat
după ce primiseră textul
recenziilor tale, deși expediția
fusesse inversă. Sunt încă nel
impresia extraordinară ce mi-a
produsă sunt text pentru care
meren am știu cum să-ți mul
țumesc: doar prin educația
fala de mintea te lumina
și și caldă de lumini. Mi
brun de știerea ce mi-ai dat și vei
publica sunt text în revista
Meridian și mi-ai bun ~~de~~
resemni și aflu cum ai te-er
holănit să-ți resei publica-

Găsesc și o copie după o scrisoare (imprimată de pe ordinator) pe care i-am trimis-o lui Nego drept răspuns la precedentă:

[Bloomington] August 18, 1991

Dragă Nego:

M-a bucurat mult să am vești de la tine, deși aceste vești nu sunt chiar atît de bune pe cît le-aș fi dorit (te simți singur, ai grijă în legătură cu supraviețuirea excelentului supliment literar al revistei *Dialog*). Între timp am aflat din *România literară* – o revistă pe care o citesc cu regularitate – că la 10 august ai împlinit 70 de ani: te îmbrățișez cu veche prietenie și-ți urez din toată inima la mulți ani, sănătate și iarăși sănătate – căci sănătatea, am ajuns să cred, e totul!

Cît despre sentimentul tău de solitudine, ce să zic? Îl am și eu, l-am avut în toți anii exilului, dar cu timpul am senzația că s-a mai atenuat și îndulcit. Cu vîrsta, nevoia de prieteni, ca prezență fizică, scade: scrisul, lectura (și mai ales relectura; în

tat prea mult.

Spune-mi dacă formula neconvențională de auto-interview sau interview imaginar e convenabilă. Și cîte pagini dactilografiate vrei – 5-6? Aștept o vorbă de la tine și pînă atunci te îmbrățișez încă o dată cu mult dor. Între timp, textul despre scrierile tale politice va fi apărut în *Meridian*, o revistă – judecînd după primul număr – de ținută intelectuală.

Sărutare,

Matei

Peste o lună, Negoîtescu avea în mînă auto-interviul meu și-mi scria (cu elogiile desigur nemeritate, ca și-n scrisorile anterioare, din care am reținut doar unda de căldură amicală; restul l-am luat, cum mi-e obiceiul în astfel de cazuri, cu un grăunte mare de sare):

München, 29 sept. 1991

Dragă Matei, îți mulțumesc pentru minunatul tău Interview imaginar [...]. Am trimis lui Pîlu [Virgil Nemoianu] un dosar

După această scrisoare colaborarea noastră s-a intensificat. (Menționez că auto-interviul a fost publicat și în țară, sub titlul *Trufiile esteticismului*, în revista 22, numărul 50 (100), 20-27 decembrie 1991.) Curînd, a fost o bucurie și-un privilegiu, atît pentru mine cît și pentru Ion Vianu,

să publicăm fiecare primul capitol din memoriile noastre încrucișate (Vianu, *Copilăria unui psihiatru* și răspunsul meu, *Copilăria, Arcadia*) în 1992, tot în suplimentul literar al revistei *Dialog*, pe care Negoîtescu l-a editat cu atîta devoțiune, entuziasm și grijă pînă la moarte. Îmi place să cred că inițiativa noastră memorialistică l-a stimulat și pe el să reia propriul său proiect autobiografic atît de original, *Straja dragonilor*, care din nefericire avea să rămînă neterminat. Chiar și așa, neterminat, volumul *Straja dragonilor* (ediție îngrijită și prefață de Ion Vartic, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1994) rămîne fără nici o îndoială capodopera literară a lui I. Negoîtescu.

Rubrica DOSAR
este îngrijită de
Martha Petreu

Președintele Iliescu și guvernul Năstase aproape au ajuns... la vorba lui Nicolae Balotă

Marika Petre

La știrile TV din 22 martie, o informație nu foarte clar redactată m-a lăsat cu gura căscată și m-a făcut să exclam: „Guvernul Năstase a ajuns la poziția *Apostrofului!*“. Apoi am luat aminte și-am nuanțat: „Balotă a scris asta în *Apostrof* încă din 2000!“. Era știrea despre *Ordonanța de urgență privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii*.

În zilele următoare, ziarele s-au umplut de știri și note simpatice, despre care s-ar putea glosa tot atât de mult ca despre modificarea articolului 7 din Constituție în urma Tratatului de pace de la Berlin din 1878. Tomuri despre România pusă față în față cu propria sa problematică evreiască.

• Premierul Năstase declară despre Holocaust: „dacă au existat responsabilități, acestea trebuie fixate clar pentru unele dintre acțiunile din perioada celui de-al doilea război și atunci ele trebuie puse pe seama conducătorilor și a guvernelor din acea vreme“ (*Adevărul*, 23 martie); căci „guvernele pot greși și pot să răspundă pentru acțiunile lor în fața contemporanilor sau în fața istoriei“ (*România liberă*, 23 martie).

• Ordonanța de urgență prevede sancțiuni pentru organizațiile (inclusiv partidele) cu „caracter fascist, rasist sau xenofob“. Cultul persoanelor „vinovate de infracțiuni împotriva păcii și omenirii“ și contestarea sau negarea în public a Holocaustului, citim în *România liberă* din 23 martie, se pedepsesc cu închisoarea.

Iar comentariul premierului despre ordonanță, prin stângăcia lui, sugerează caracterul conjunctural al acestor măsuri: „Dezbaterile istorice pot continua, dar, din punctul de vedere al intereselor guvernului și ale României, este important să luăm măsuri pe linia unor hotărâri și valori care sînt acceptate peste tot în lume“. Dacă ar fi fost mai subtil, Adrian Năstase ar fi declarat ceva de genul: «da, dezbaterile istorice vor continua, cu siguranță, dar din punctul de vedere al adevărului istoric și al intereselor României...» etc. etc. Căci, la urma urmelor și din păcate pentru noi, România are propria sa contribuție la Holocaust.

• Răzvan Theodorescu, Ministrul Culturii și Cultelor, declară la Cluj că „Antonescu a fost vinovat de crime de război. Trebuie să ne asumăm clar trecutul“ (*Adevărul*, 25 martie). Iar în *România liberă*, o știre ne spune că Radu Ioanid, director de programe la Muzeul Holocaustului, consideră că Antonescu este simbolul unui regim totalitar, iar cultul lui – „în detrimentul imaginii externe a României“.

• Dacă ne luăm după notele din presă, cel mai departe pare a merge președintele Ion

Iliescu. La o întâlnire cu reprezentanții comunităților evreiești din mai multe țări, declară: „am pledat [...] pentru o cât mai deplină reconciliere națională, proces care implică o evaluare critică a trecutului și asumarea responsabilităților pentru suferințele provocate de acțiunile abuzive ale regimurilor totalitare. [...] Românii nu au fost și nu sînt antisemiți. Evreii români au contribuit la structurarea României moderne, destui s-au jertfit pentru ca visul unității tuturor românilor să devină realitate. [...] În ciuda acestor realități, o ideologie nefastă, a distrugerii și a morții, a intoleranței și a urii rasiale a întunecat mințile unor români, care s-au făcut vinovați, pînă la urmă, de moartea altor români, inclusiv evrei. Au fost uciși sau prizonieri evrei, au fost deportați, umiliți, discriminati, li s-au distrus sau confiscat averile, au fost afectate bunuri simbolice definitorii pentru Comunitatea evreiască din România. [...] Mareșalul Antonescu este considerat de statele care au luptat în cel de-al doilea război mondial pentru democrație și împotriva lui Hitler un criminal de război, rămas credincios lui Hitler, pînă la demiterea și arestarea sa de către regele Mihai I și, în consecință, orice manifestare de cult al său, indiferent cum este justificată, apare ca o sfidare la adresa comunității internaționale atașate idealurilor și valorilor democratice“.

Ce-o să se întîmple cu publicațiile legionare și legionaroidale din România?, mă întreb, cam mirată. Dar cu cele editate în străinătate, inclusiv în SUA, și care ajung din cînd în cînd în țară, unde sînt comentate cel mai adesea respectuos, inclusiv în presa mare? Tocmai am citit o revistă editată în SUA, *Origini*, pe care un prieten din Germania mi-a trimis-o prin poșta electronică. Unde sînt atacați, de-a valma, Elie Wiesel și Nicolae Manolescu, *Interim* de la „Adevărul literar și artistic“ și Norman Manea, Mihail Sebastian și Editura Humanitas, Mircea Mihaieș și Vladimir Tismăneanu, H.-R. Patapievici și Fundația Soros, și, o scriu cu jenă... chiar și eu. Unde e laudat Eliade fiindcă, spre deosebire de Cioran, „nu și-a renegat niciodată convingerile politice de tinerețe“. Unde sînt puși la punct cei care încearcă să delimiteze durată și termenii colaborării lui Eliade cu mișcarea legionară. Unde editorul Gabriel Stănescu scrie că „în condițiile istorice ale dictaturii carliste mișcarea de reînnoire spirituală pe baza principiilor creștine autohtone, pe care o propunea Codreanu și noua generație, sătulă de politicianismul și corupția așa-ziselor elite politice, era singura opțiune a tinerei generații interbelice...“. Unde e deplîns faptul că Cioran n-a murit ori nu s-a sinucis imediat după apariția *Schimbarii la față a României*, în 1936, căci atunci rămî-

nea un „mare om“, în loc să se degradeze într-o „celebritate“ franceză... Unde Corneliu Zelea Codreanu e considerat de talia lui Eminescu și Cioran. Unde e justificată asasinarea de către legionari a lui Nicolae Iorga. Și așa mai departe.

Revenind la *Ordonanța de urgență* și la accentul *aproape* nou din cuvîntarea președintelui (spun „*aproape* nou“ fiindcă, în ianuarie 2000, am citit, în *Contemporanul*, alocuțiunea prezidențială de la Templul Coral): acum, președintele Iliescu e mai ferm în refuzul extremismelor și al antisemitismului.

Ceea ce declară acum președintele Ion Iliescu a fost sfătuit să declare și să facă fostul președinte Emil Constantinescu. În februarie 1997, prin dna consilier Zoe Petre, Nicolae Balotă i-a adresat președintelui în funcțiune Emil Constantinescu o scrisoare. Extraordinară. Am publicat-o în *Apostrof*, în nr. 11-12 din 2000, ca document istoric. Ca „document istoric“, adică în calitate de text exemplar, politic și moral exemplar, de care Emil Constantinescu nu a ținut seamă. Nicolae Balotă îl îndemna pe președintele Constantinescu să dea o „*Declarație solemnă prezidențială de condamnare a abuzurilor și crimelor săvârșite în trecut împotriva cetățenilor evrei din România*“. Și argumenta, în 14 puncte raționale, oportunitatea națională, deopotrivă politică și morală, a unei asemenea declarații. După cum a recunoscut Nicolae Balotă într-un microinterviu ce mi l-a acordat, a înțeles foarte curînd „că nici președintele Emil Constantinescu, și cu atât mai puțin consilierii pe care i-a ales, nu erau receptivi la asemenea sugestii și nici măcar nu le supuneau unei reflecții mai aprofundate“.

Scrisoarea dlui Nicolae Balotă către Emil Constantinescu, publicată de *Apostrof* ca text exemplar pe tema relațiilor României cu propriii săi evrei, a trecut *complet* nebagată în seamă. Ca multe alte texte apostrofice, de aceeași natură, chiar dacă mai puțin pregnante, și de pe urma cărora *Apostroful* și-a pierdut prieteni, și-a cîștigat dușmani și, să fiu dreaptă, și-a și cîștigat cîțiva prieteni.

Ce n-a vrut și n-a fost în stare să facă Emil Constantinescu, aproape face Ion Iliescu; plus guvernul Năstase. Plus contextul.

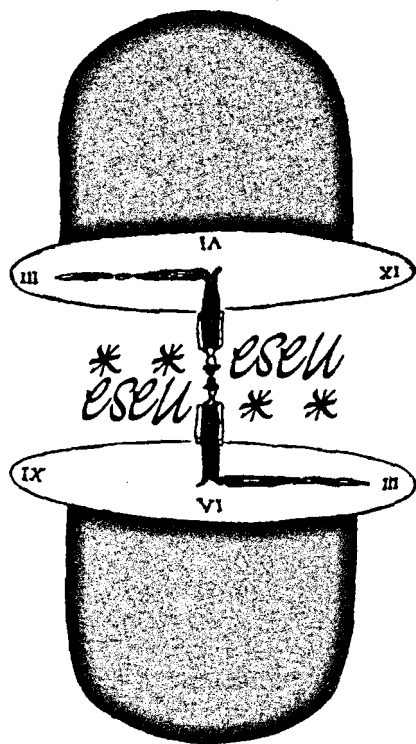
Nicolae Balotă, în scrisoarea lui, este, bineînțeles, mai radical decît ceea ce vedem/citim acum. Dar eu prevăd că într-o zi, nu peste multă vreme, puterea politică din România va ajunge complet la vorbele lui Nicolae Balotă.

Despre ironia istoriei ar fi multe de spus. Ca și despre partea goală a paharului – căci acum, încîntată de împlinirea unor vechi previziuni apostrofice, m-am bucurat că există o parte plină.

Cioran

și nașterea ca fatalitate

Ioan Gușet

Cioran nu a renunțat niciodată la durerile sale, și, implicit, nu a dorit să fie altfel, să fie altul, iar neliniștile l-au preocupat prin ceea ce ascund ele. Filosoful își plînge de milă, iar suferințele sale sînt chiar problemele care nu-și găsesc niciodată soluții. Nimic nu a reușit să-l aline în afară de ideea că totul poate fi anihilat prin renunțare, prin sinucidere. Dacă un iminent sfârșit a făcut din Cioran un luptător, începutul, nașterea, nu are la el decît o conotație nefastă. „Nu alergăm spre moarte, ci fugim de catastrofa nașterii, zvîrcolindu-ne, supravițuitori care încearcă s-o uite. Frica de moarte nu e decît proiecția în viitor a unei spaima care-și are începutul în prima noastră clipă... faptul nașterii, izvor al tuturor slăbiciunilor și al tuturor nenorocirilor”¹.

Cînd Cioran nu avea încă 20 de ani era bîntuit de pedeapsa insomniei², cum o numește el. Atunci el își dă seama că viața este suportabilă doar datorită somnului, datorită pătrunderii în inconștient. (Mai tîrziu va considera că somnul este lucrul cel mai inteligent pe care-l poate face omul.) A fi lucid, cînd toți din jurul tău sînt inconștienți, este pentru tînarul insomniac o chestiune de orgoliu, orgoliul lucidității, care îl însoțește toată viața. Orgoliul său s-a transformat însă în unul al catastrofei. Aproape de 80 de ani, Cioran povestește într-un interviu³ că, într-o zi din epoca sa de insomnie, aflîndu-se singur cu mama sa, a avut o criză paroxistică: „Nu mai pot! Nu mai pot”. Reacția mamei sale, fată și femeie de preot, a fost „apocaliptică”, dar prin aceasta a reușit să-i facă fiului o mare plăcere: „Dacă aș fi știut te-aș fi avortat”. De atunci, Cioran a trăit cu consolarea neputinței: „mi-am zis: sînt deci un simplu accident. Ce să mai fac?”. Toată viața s-a căutat fără însă a se găsi în persoana celui care dă vreun sens nașterii și vieții. Este total opus procreării și chiar se revoltă împotriva acestei „crime”, conside-

rîndu-și propria naștere o întîmplare, un accident ridicol.

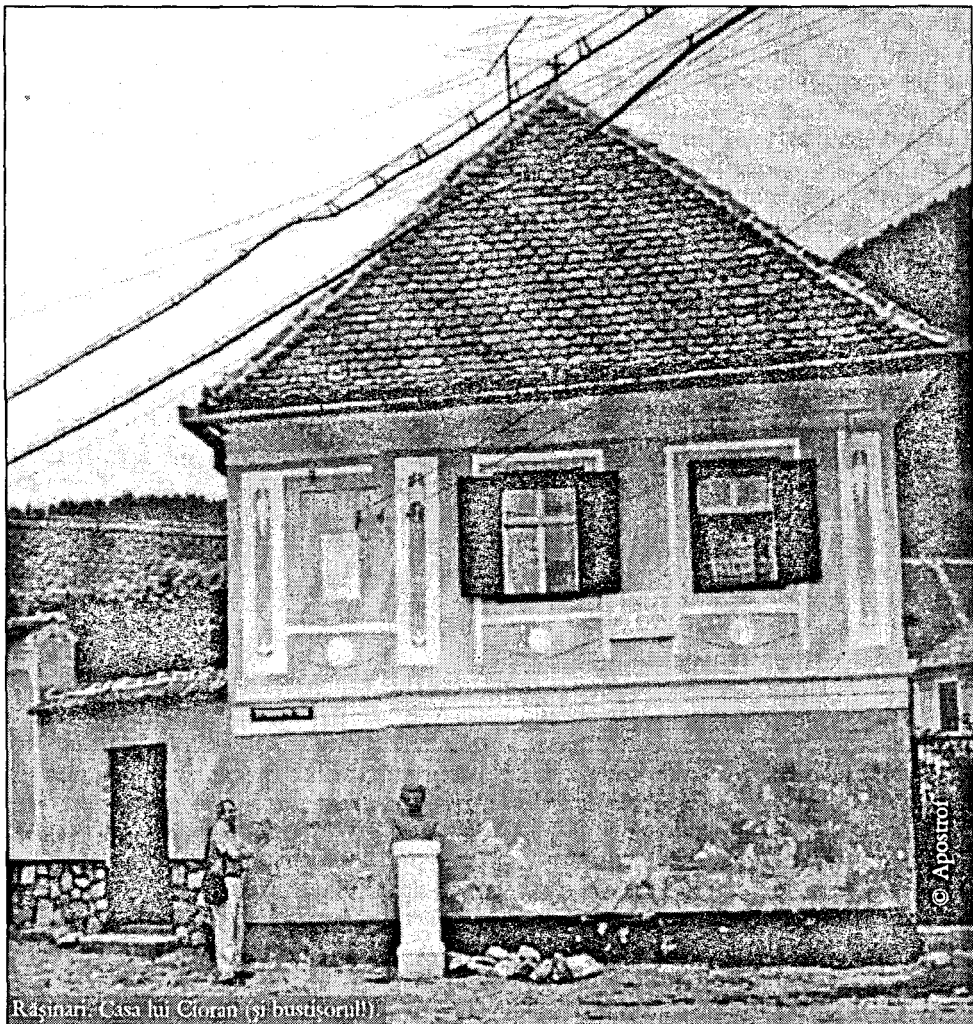
În luna mai a anului 1971, Cioran își adună cele treizeci și două de caiete de jurnal scrise pînă în acel moment, dorind să vadă dacă poate să compună din ele o carte cu titlul „Interjecții” sau „Eroarea de a te naște”. Eroarea de a se fi născut este însăși eroarea de a fi om, de a avea unica neșansă, „acea de a vedea lumina zilei”: „Nu-mi iert faptul că m-am născut. E ca și cum, strecurîndu-mă în această lume, aș fi profanat o taină, aș fi călcat cine știe ce legămînt important, aș fi comis un păcat de o gravitate fără seamăn. Totuși, mi se întîmplă să fiu mai puțin tranșant: nașterea îmi pare atunci o calamitate pe care aș fi nemîngîiat să n-o fi cunoscut”⁴. Tot ceea ce a depins de el a fost transformat într-o terapie îndreptată contra lumii. Nu iartă nimic, nici măcar lucruri care nu depind în nici un fel de propria-i persoană. A nu-ți ierta faptul că te-ai născut înseamnă să-ți deschizi răni care nu se vor mai vindeca niciodată, să-ți semnezi sentința condamnării la nefericire. „Eroarea” propriei nașteri este mereu prezentă, în timp ce sentimentul nimicniciei universale este atît de familiar, încît merge indiferent înainte. Cio-

ran a avut uneori chiar ambiția de a fi nefericit. Și, cu toate acestea, ar fi greu să considerăm că cineva, citind cărțile lui Cioran, a suferit sau a devenit nefericit. În același interviu, amintit mai sus, întrebare cum poate să ajute o operă care pledează pentru inutilitate, pentru nonsens, el răspunde: „Ajută, pentru că formulează lucruri pe care alții le simt fără să le poată exprima. Ajută fiindcă dintr-o dată ceilalți capătă conștiința a ceea ce simt. Îi ajută să se regăsească”⁵. În mare parte, acesta este sentimentul pe care cititorul îl trăiește citindu-l. Cioran a scris ca să se răzbune, dar a fost convins pînă în ultima clipă că, dacă nu scria, sfîrșea prost. A scris denigrîndu-și nașterea, viața și viitoarea moarte.

În cele treizeci și patru de caiete scrise în cincisprezece ani găsim unele texte datate, care lasă impresia că avem de-a face cu un jurnal. Nouă dintre aceste însemnări sînt scrise în data de 8 aprilie, în ani diferiți. Cioran nu a fost omul coincidențelor, deci consemnarea zilei nașterii nu e întîmplătoare. Este limpede că trecerea timpului a fost o corvoadă pentru el, deoarece, odată cu anii care-l părăsesc, reușește să se cunoască mai

⁵ Gabriel Liiceanu, *Itinerariile unei vieți: E.M. Cioran, Apocalipsa după Cioran*, p. 69.

⁴ Emil Cioran, *Despre neajunsul de a te fi născut*, p. 19.

¹ Emil Cioran, *Despre neajunsul de a te fi născut*, p. 6.

² Într-o scrisoare către fratele său Relu din iulie 1975, întîlnim reamintirea primei perioade a insomniilor sale. Acestea au început la Ocna Sibiului, cam prin 1930, cînd tînarul Cioran a plecat cu tatăl său să facă o cură de băi calde. Vezi Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, pp. 134-135.

³ Gabriel Liiceanu, *Itinerariile unei vieți: E.M. Cioran, Apocalipsa după Cioran*, pp. 67-125.

bine pe sine, iar „Cunoașterea de sine se plătește totdeauna mult prea scump”⁶⁶. Nu mai este torturat de insomnii ca în tinerețe, dar în fiecare clipă se izbește de plictiseală și de suferință. Dincolo de aparențe, caută adevărul, dar nu are șansa decât de a cunoaște bucuria care îl precede, adevărul fiind în altă parte: „A exista – o deprindere pe care mai sper, încă, s-o capăt. [...] După ce mi-am secătuit rezervele de negare, poate însăși negarea, de ce nu aș ieși în stradă să strig în gura mare că mă găseș în pragul unui adevăr, al singurului adevăr care contează? Dar ce este acest adevăr – încă nu știu”⁶⁷.

Revenind la 8 aprilie, dată fatidică, Cioran o amintește prima dată în *Caiete* în anul 1961, când împlinește cincizeci de ani. Nu putem afirma cu certitudine că această zi a fost mai importantă pentru el decât altele, dar deducem fără mare efort că „eroarea” de a vedea lumina zilei își găsește în această zi propria-i consolare. Omul Cioran își amintește acum și de bolile fizice care l-au torturat, dar care au contribuit la exorcizarea „demonului” plictisului. În aceste momente de reamintire dureroasă, filosoful se destăinuie sieși, acceptându-și eșecurile și lăsându-ne posibilitatea de a ne convinge că aceste eșecuri provin și din „cunoașterea de sine”, care pare a fi destul de stabilă: „Nimeni nu a ținut In-diferența la mai mare preț decât mine. Dar am ținut după ea cu patimă, frenetic: astfel, cu cât voiam s-o ating, cu atât mă depărtam de ea. Iată unde ajungi când îți faci un ideal din contrariul a ceea ce ești. Ca să-mi ating scopurile, m-am înșelat de fiecare dată asupra mijloacelor și metodei, întotdeauna am ales calea cea mai lungă și mai complicată”⁶⁸. Într-adevăr, a fi indiferent i-a fost imposibil, numai că trăirile sale au fost „zvîcniri sacadate”, fără rezultat final; „Degeaba mă avînt, un sînge de plumb mă trage în jos”⁶⁹, recunoștea filosoful. În acest regres, căruia nu-i poate opune rezistență, găsim și esența „disperării primordiale”, a locului de unde a ieșit negația: „Orice nu este mai întîi un nu al singelui”⁷⁰.

„8 aprilie (ziua mea de naștere!) Am ră-tăcit prin arondismentul V: strada Rataud, unde locuia Eveline, strada Lhomond, unde am locuit o lună în 1935, apoi toate acele vechi străduțe ce-mi amintesc de «tinerețea» mea: Pot-de-Fer, Amyot, partea de sus a stră-zii Cardinal-Lemoine etc. Plimbare funebră: eram în doliu după spiritul meu.

Cadoul aniversar: vechea idee a sinucide-rii mă urmărește iarăși de la o vreme, și m-a obsedat în mod special azi. Să reacționăm, să mai rămînem în picioare.

Mă gîndesc la Sibiu, oraș pe care l-am iubit mai mult decât oricare altul de pe pămînt, și la cumplitele crize de plictiseală trăi-

te acolo. După-amiezi de duminică în care bîntuiam pe străzile pustii, sau în pădure sau pe drumuri de țară, singur... Dacă regret atît de mult acele momente, de vină e *cadavrul*. Sînt în străfundul inimii, un provincial.

Pe vremea cînd eram capabil de explozii lirice, credeam că știu ce este disperarea; o știu, la drept vorbind, abia acum, de cînd am eșuat în această uscăciune posacă și rece, în această groaznică suspendare a tuturor facultăților, în *nimicul* absolut al întregii mele ființe.

Dacă am făcut oarece progrese în *detașare*, e datorită mizeriilor, nu meritelor mele. «Înțelept» mai curînd de nevoie decît de virtute. Poate de asta sunt amare, pentru mine, pînă și fructele înțelepciunii, admitînd că înțelepciunea poate face să încolțească și să rodească ceva”⁷¹.

Cioran nu va uita să-și amintească sieși că s-a născut, că există. Visează la un sistem filosofic în formule eliptice ca ale lui Emily Dickinson, ascultă Bach, citește istorii ale dogmelor, ale Bisericii, articole politice ale lui Heine, jurnalul lui Daniel Defoe, își petrece timpul prin biblioteca Sorbonei sau cea a Institutului Catolic, se plimbă în grădina Luxembourg, pleacă în Spania, face multe astfel de lucruri spre a-și umple timpul îmbibat de plictiseală. Inevitabil, Cioran plătește pentru orice plăcere, pentru orice care-l pasionează, plătește cu propria-i ne-gație, pe care o suportă necondiționat.

„8 aprilie 1964. Ziua mea de naștere.

Nu eram făcut să gîndesc, ci să fredonez. De altminteri, «gîndirea» mea nu-i decît un refren – posomorit, interminabil”⁷².

Altă dată este expeditiv, dînd parcă sen-zația că a descoperit leacul bolii sale, iar nașterea nu ar mai fi și o obsesie, ci ceva care nu are nici o importanță:

„8 aprilie 1967. Ziua mea de naștere. Să trecem mai departe”⁷³. Aceasta este doar o aparență, deoarece nașterea l-a obsedat la fel ca și opusul ei, la fel că tot ce poate lăsa con-secințe negative. El revine des la un vechi regret, care face din început încă o dată ceva de nedorit: „8 aprilie 1965. Ziua mea de naștere. Am așadar cincizeci și patru de ani. Mi-a trebuit o întreagă viață să mă obișnuiesc cu gîndul că sunt român”⁷⁴.

Este însă imposibil să ni-l imaginăm pe Cioran spaniol (nația pe care a iubit-o și din care voia să facă parte), fără Rășinari, fără „paradisul pierdut”. Cioran s-a născut român și datorită acestui fapt a reușit să-și umple golul ce-l înconjoară. Dar ar fi vrut să fie orice, numai ce a fost, nu.

Revenind la „aniversările” sale, am putea completa spunînd că, la fel ca toate cele care l-au marcat în această lume, Cioran le trăiește singur, într-o permanentă mirare a propriei

existențe, sau mai bine zis, a decăderii care nu este pe planul așteptărilor: „De mirare că nu sunt mai decît decît sunt. În felul meu sunt un erou: să trăiești știînd tot ce știu eu – iată o ispravă de care, sunt încredințat, pu-țini ar fi capabili”⁷⁵. Această certitudine, cum că suferințele lui sunt unice, cum că nimeni nu mai este „capabil” de a trăi în felul lui, de a înțelege destinul omului, este mereu pre-zentă. A merge mai departe a fost pentru Cioran unul dintre puținele lucruri pe care și le apreciază. Este convins că oricine ar fi fost în locul lui ar fi renunțat de mult: „Dacă totuși apreciez ceva la mine, este că reușesc să înfrunt zilele cu viziunea pe care o am eu despre viitor. Presimt, știu ce soartă îl așteap-tă pe om, spre ce destin se îndreaptă – și totuși, de bine de rău, izbutesc să mă tirăsc mai departe; – în schimb, mi se pare că un altul n-ar izbuti, că numai eu pot să îndur această viziune”⁷⁶. Nu se sfiește niciodată să spună că știe ce va urma pentru el, pentru lume și pentru om în general: „Știu prea bine ce-mi rezervă viitorul”⁷⁷. Astfel că, la fel ca propria-i apariție în această lume, pro-priu-i destin îi este compromis prin faptul că este cunoscut, atît de clar materializat în mintea lui și transparent pînă la diluare. Timpul în care se situează acest destin, sau viitor al său, este acel timp speculativ și ipo-tetic, este timpul posibil. Și iarăși revenim la „posibilul” cioranian, care este mereu cu cîțiva pași înaintea realității. Cioran a trăit în acest timp posibil mai mult decît în cel real. Mărturia lui o găsim chiar în cuvintele lui, scrise exact cînd a împlinit șazeci de ani:

„8 aprilie. Șazeci de ani așadar. Aduc mulțumirea mea tuturor clipelor de plenu-dine pe care le-am trăit în această perioadă de timp atît de lungă sau atît de scurtă.

Timpul pe care l-am îndurat fiecare este singurul timp real. Celălalt, cel în care n-am fost sau în care nu vom fi, ține de speculație și de ipoteză aproape.

Și totuși, în aceste două timpuri am trăit, mult mai mult decît în propriul meu timp. Atît de mare forța, atotputernicia avidității îndeaproape împotriva noastră, că ne impu-ne orice clipă, afară tocmai de clipa în care ne aflăm. M-am lăfăit în milenii de dinain-tea mea și m-am stîns după milenii de după mine. Ce simplu ar fi fost să mă rezum la modestul interval în care m-a aruncat soar-ta!”⁷⁸.

Bolile sale nu au ținut însă de speculație, chiar dacă bolnavul a gravitat într-un timp posibil. Ele au fost reale, iar una dintre ele este cu certitudine obsesia nașterii: „Tot ce e viu este înfrînt, nașterea nefiînd decît în-ceputul unei capitulări”.

⁶⁶ Emil Cioran, *Căderea în timp*, p. 160.

⁶⁷ Emil Cioran, *Ispta de a exista*, pp. 198-199.

⁶⁸ Cioran, *Caiete I*, p. 73.

⁶⁹ *Idem*.

⁷⁰ *Idem*, p. 74.

⁷¹ Cioran, *Caiete I*, p. 88-89.

⁷² *Idem*, p. 244.

⁷³ Cioran, *Caiete II*, p. 204.

⁷⁴ Cioran, *Caiete I*, p. 312.

⁷⁵ Cioran, *Caiete I*, p. 297.

⁷⁶ Cioran, *Caiete II*, p. 116.

⁷⁷ Cioran, *Caiete III*, p. 381.

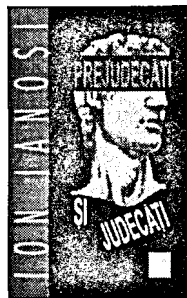
⁷⁸ Cioran, *Idem*, p. 316.

Vasile Muscă, *Filosofia ca istorie filosofiei*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. „Filosofic”, seria „Athenacum”, 2002

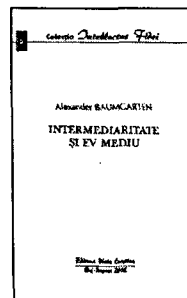
Mircea Florea, Gheorghe Ștefanov (editori), *Ludwig Wittgenstein în filosofia secolului XX*, Iași, Ed. Poli-rom, col. A treia Europă, 2002

Ion Ianosî, *Prejudecăți și judecăți*, București, Ed. Hasefer, 2002

Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, prefață de C. Strănescu, București, Ed. Fundației Culturale Române, 2002

Alexander Baumgarten, *Interme-diaritate și Ev Meimiu*, studii de filosofie medievală, Cluj-Napoca, Ed. Viața Creștină, 2002

O femeie

Péter Esterházy

Revista noastră are deja o anume tradiție în dialogul dintre cultura română și cea maghiară. Vreme de doi ani de zile – din septembrie 1999 pînă în iunie 2001 – am organizat, împreună cu revista Korunk, conferințele lunare „Interferențe culturale româno-maghiare”, publicînd, în Apostrof și Korunk, în română și maghiară, transcrierea dezbatelor de la aceste întâlniri. Am crezut, și noi, și Korunk-ul, că facem un lucru bun. Și ne-a părut rău că finanțatorul acestor conferințe – Centrul de Resurse pentru Diversitate Etno-culturală, Fundația pentru o Societate deschisă din România – a oprit, fără drept de

plăcî și fîmî să țină cont de utilitatea certă a acestor întâlniri, programul.

Apostrof-ul a încercat să relanseze acest program adresîndu-se Ministerului Informațiilor Publice – Departamentul pentru Relații Interetnice; din păcate, fără succes.

Sîntem bucuroși că acum, în sfîrșit, am găsit înțelegere la Fundația Cărții Maghiare/Magyar Könyv Alapítvány din Budapesta, care finanțează un miniserial de traduceri de literatură maghiară în revista noastră. Noi, apostrofii, chiar credem că literatura e o punte.

Apostrof

O femeie*

Volumul *O femeie* de Péter ESTERHÁZY este una dintre cărțile care s-a înscris cu un extraordinar succes pe piața literară din Ungaria (și nu numai, volumul fiind tradus, în timp record, în aproape toate țările europene), reprezentînd în același timp și un mare succes comercial. „Cu acest volum al lui Esterházy, literatura maghiară s-a îmbogățit cu o mare carte și,

* Fragmente din volumul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Humanitas, în colecția „Cartea de pe noptieră”.

în sfîrșit, s-a maturizat” – afirmă Péter NÁDAS, un alt mare scriitor maghiar clasic în viață. Cele 97 de însemnări sînt texte erotice, în centrul lor situîndu-se complicata relație dintre un bărbat și o femeie, fiind inclusă întreaga paletă de gesturi, atingeri, fantezie, comunicare, sex. În această „enciclopedie erotică” (precum este definit volumul *O femeie* de către un important critic literar din Ungaria), autorul sugerează cu mare subtilitate și ironie că nu există nimic comun în întîmplările amoroase, ba mai mult, că nici măcar nu există întîmplări amoroase. Exis-

tă pur și simplu întîmplări și stări incalculabile pe care femeia și bărbatul le generează și le trăiesc în numele dragostei. „Péter Esterházy nu dorește altceva decît să înțeleagă misterul; iar dacă există o femeie care nu înțelege ce anume gîndește soțul, iubitul, partenerul ei, neapărat trebuie să citească această carte. Va fi mai săracă cu o iluzie romantică, dar în mod sigur va fi mai deșteaptă și mai înțeleaptă.” – este de părere reputatul critic literar din Danemarca, Erik SVEDSEN.

A.P.

O femeie (2)

Există o femeie. Mă urăște. Umbră, așa-mi zice. De exemplu îmi spune: păi aici ești? stai la pîndă, umbră? Iar altă dată: umbră, la prînz vom avea varză creță, e-n regulă? Se-ntîmplă să glumească astfel: îmi arunc umbra în față. Desigur, acesta sînt eu, la mine se referă. Gluma nu înseamnă neapărat și veselie, dar dacă-i vesel se întîmplă să chiuie: lumea umbrelor! Trebuie să-mi asum și asta. Dar dacă-i indispusă – pentru că i-a telefonat, de exemplu, soră-sa din Lvov, sau pentru că are impresia că-i grasă, în asemenea momente în zadar îi jur că sînt topit după cărnita ei –, susține că eu aș fi acel copac din cauza căruia nu poate să vadă pădurea. Mă țin scai de ea. Dacă-și deschide gura, a...a...a... mi-o deschid și eu. Dacă se așează undeva, mă tupilez lîngă ea. Dacă leșină, îi aduc săruri. Dacă-și coboară genele, tremur abia perceptibil. Dacă-și ridică brațul, fac și eu gimnastică. Dacă există o suprafață goală de perete, știe să imite cu mîna, pentru copii, iepurele, cîinele sau vulturul, ei bine, în asemenea momente eu sînt iepurele, cîinele sau vulturul. O doresc, dar treaba scîrție, merge greu, e plină de farafasticuri; ne-mpotmolim. Uneori sînt mai aproape de ea, alteori mai departe, dar din asta încă nu iese nimic, trebuie să mă fandosec și să fac plecaciuni în jurul ei, înaintea ei, sub ea, în spatele ei. În relația noastră există un anume flux-reflux. Cum înțelegi asta, măi

umbră? – mă repede cu o voce tunătoare, de altfel, dacă simte c-o doresc, dacă-mi adulmecă doriința, se liniștește, doriința mea nu-i trezește doriința, dimpotrivă, posesiunea o calmează.

Se-ntîmplă să nu-mi poată vorbi cu franchețe. (Există mai multe motive: politice, familiale, de la locul de muncă, de organizare a circulației rutiere. Tatăl ei nu mă poate suporta, susține că munca mea este un joc al umbrelor, un box al umbrelor, de asemenea, că aș fi partea umbroasă a propriei mele persoane, că umbresc viața fiicei sale etcetera; un bătrîn idiot și nedrept – aș spune, dacă n-ar fi, de altfel, un tip simpatic, echilibrat și seducător: un frumos bărbat cărunt!) În astfel de momente își îngroașă vocea, ca să-și disimuleze sentimentele, și mi se adresează cu o indiferență atît de grunjoasă încît mi se strînge inima, mi-e frică să n-o pierd, aș face orice pentru ea, indiferent ce-mi cere. Chiar așa? Mi-ai aduce pînă și flori, măi umbră? Nu cred, nu ești tu din ăla, flori nu mi-ai aduce. Mai degrabă ți-ai rupe mîna... dă din cap satisfăcută. Mă gîndesc un moment, apoi îi spun că are dreptate, ai dreptate draga mea, dar după aia tot ți-aș aduce flori, chiar și cu mîna în gips. Ți le-aș aduce strîns sprijinite de burtă, uite așa ți le-aș aduce, ar putea fi vorba exclusiv de flori mari, enorme, flori de dromader, ca nu cumva să-mi alunece dintre burtă și gips, de exemplu gladiole, iată ce ți-aș aduce. Așa aș face. Ar înflori producția. Aha, măi

umbră, deci gladiole?! Da, unica mea dragoste.

Gladiolele o descumpănesc și mă dorește. Se așează în fața peretelui, asemenea unui condamnat la moarte, dorește să fie luminată din spate, apoi se apropie încet de mine, cu fermitate, se oprește, mă opresc, nu-i cale de-ntoarcere, freacă perețele, e plină toată de var, de perlit (tencuială termoizolantă), e albă ca obrazul unui clovn. Gîfîie, tremură, eu abia mă mișc. Acum să-i spun că membrii plutonului de execuție, femei, bărbați, amestecat, și-au încărcat deja armele? Sau că și obrajii lor sînt albi, plini de perlit, ca ai clovnilor?

O femeie (18)

Există o femeie. Mă urăște. Momentan citește scrierea *Mein Körper, das Ferkel*, de Reinhard P. GRUBER. Corpul meu, pucele, spune. Corpul meu, scoafa. Momentan, spune, sînt în India cu trupul meu. L-am însoțit pentru că n-am vrut să-l las singur. În ultimul timp a îndurat foarte multe, bietul de el. În decembrie i-am fracturat pînă și sternul. A luat-o în nume de rău. A trebuit să mă internez cu el la spital, secția urgență. Nu mă pot plînge de tratament, dar el, trupul, mi-a cauzat în permanență dureri. Termină! i-am replicat scurt și energetic. Dar nu s-a sinchisit, a rîs și a continuat să mă doară. N-a fost intenționat, am încercat să-l liniștesc. Dar continua să-mi cauzeze dureri. E-n regulă, i-am spus, te

voi duce în India, mai precis în Goa, acolo o să-ți treacă. Acolo trăiesc hippie, acolo toată lumea se simte bine.

Acum sîntem aici. Îl scot în fiecare zi. Poate să fie el însuși, neacoperit. În secret se va bronză complet. Înotăm încă înainte de micul dejun. Apoi fierbem un ceai și pregătim pesmeți, acesta este micul nostru dejun. La prînz presărăm peste razele soarelui nișel praf de cacao, nu cumva să se spună că am venit în India de florile cucului. Pornim ventilatorul din tavan. Broboanele de transpirație de pe corp dîrdîie. Fierbinte, rece, fierbinte, rece. Eu primesc o bere, el, ventilatorul.

Iarăși e bolnav. Dacă aș fi știut, n-aș fi venit. Îi curge nasul. Deja de patru zile și patru nopți îi tot curge, deși pînă acum el a curs cel mai puțin, totul, numai nasul nu. Ce-am comis să merit asta? Afară, un soare indian strălucitor, înăuntru, mucii aștia. Așa-i trebuie, dacă nu pot să ies din cameră îi ofer doar mîrgeluțe de transpirație. Acasă obișnuia să experimenteze guta, dar aici nu ține, e prea cald, carne de porc nu se prea găsește, alcoolul e puțin – aici nici măcar cel mai prăpădit corp nu-i în stare să înjghebeze o criză de gută. După patru zile gata cu jocul de-a nasul, nu mai curge. Nu sîntem noi niște porci cu rîtul umed. Nu mai este suc.

Corpul meu e o scroafă. Acceptă tot ce primește. Fenny e un soi de pîlincă, dar nici măcar de asta nu se sperie. Pește, orez, ouă, legume, banane, nucă de cocos, mango – trebuie doar să i le pun în față că deja le și înfulecă. Bere, ceai, pîlincă, limonadă, lapte – deja le și trage la mîsea. Grohăie în loc de răspuns, porcul de el. Drept pedeapsă îi rezolv o insolație. Nemîșcat timp de două ore în nisip, la strand, în nisipul de la strand, în canicula amiezii.

Asta numai așa, ca să nu uităm cine-i stăpîn în casa asta! Pentru că știu să vorbesc și altfel. Să-mi dau arama pe față. Numai să ajungem acasă (biletul e cumpărat, bani nu-i mai dau, așa că trebuie să vină cu mine)! O să schimbăm noi strunele dacă are impresia că se poate juca cu mine! O să primească exerciții de yoga în loc de tocăniță! Turul stelelor în trei zile în loc de turul circiumilor! Spalier pentru gimnastică în loc de chifteluțe! Bicicletă contra televizor. Saună contra sex! Steiermarkul de Sus contra Toscana!

A intrat deja în cel de-al treizeci și optulea, corpul, da' se mișcă de parcă ar avea douășdoi, scîrba dracului. Adio Goa, iarna mă doare. Acasă o să-l înscriu la un club al pensionarilor, n-o să mai aibă el chef de douășdoi! Dacă face pe nebulu', o să-l oblig să meargă și la cursurile Societății de Popularizare a Cunoștințelor științifice! Începuturile Renașterii, pentru începători. Iar dacă după toate astea tot mai are impresia că el este alfa și omega, ei bine! atunci îl vom relua pe Immanuel KANT, în special ideea imperativului categoric, literă cu literă. O să vedem noi. Acum încă mai chitotește, dar îi vin eu de hac. Acasă, scroafo. Cine știe, poate va trebui să adoptăm metoda nutritivă macro-biotică. Sau te trimt la martorii lui IEHOVA, atunci s-a zis cu donația de sînge! Mai am cîteva idei în traistă. Numai burdihanul nu, ăla nu! Limba da, poți s-o scoți din cînd în cînd, dar burdihanul, nu! Scroafo! De atîtea ori i-am spus pînă acum: orice, dar nu burdihanul. E indecent. Obscen. Și nerușinat.

Péter Esterházy Biografie editorială

1976 – *Francsikó és Pinta (Francsikó și Pinta)*, nuvele, 4 ediții, volum tradus în limba rusă;
1977 – *Pápai vizeken ne kalózkodj! (Să nu faci piraterie pe apele Papei!)*, nuvele, 4 ediții;
1979 – *Térmelési-regény (Roman-de-producție)*, roman, patru ediții, a fost tradus în limbile franceză și germană;
1981 – *Függő – bevezetés a szépirodalomba (Dependențe – introducere în beletristică)*, roman, două ediții, a fost tradus în limba franceză;
1982 – *Ki szavatol a lady biztonságáért? – bevezetés a szépirodalomba (Cine garantează protecție pentru lady? – introducere în beletristică)*, roman, a fost tradus în limbile letonă și germană;
1983 – *Fuhasok (Căhuțașii)*, roman, a fost tradus în limbile poloneză, germană și engleză;
1984 – *Kis Magyar Pornográfia – bevezetés a szépirodalomba (Mica Pornografie ungară – introducere în beletristică)*, roman, două ediții, a fost tradus în limbile germană, olandeză, spaniolă, daneză, cehă și sîrbă;
1984 – *Daisy. Opera semiseria egy felvonásban (Daisy. Opera semiseria într-un act)*, libret;
1985 – *A szív segédigéi – bevezetés a szépirodalomba (Verbele auxiliare ale inimii – introducere în beletristică)*, roman, două ediții, a fost tradus în limbile franceză, germană, engleză, italiană, olandeză, daneză, finlandeză, suedeză, poloneză, slovenă, bulgară, spaniolă și portugheză; în limba română a fost tradus de Anamaria POP (Ed. Institutul European – Iași, 1997);
1986 – *Bevezetés a szépirodalomba – bevezetés a szépirodalomba (Introducere în beletristică – introducere în beletristică)*, roman, două ediții;
1987 – *Tizenhét hattyú – Csokonai Lili – álnév (Cele șaptesprezece lebede – sub pseudonimul Lili CSOKONAI)*, roman, două ediții;
1988 – *A kitömött hattyú (Lebădă împăiată)*, însemnări, două ediții;
1989 – *Biztos kaland (Aventură sigură)*, texte și ilustrații, în colaborare cu Balázs CZEIZEL;
1990 – *Hrabal könyve (Cartea lui Hrabal)*, roman, două ediții, a fost tradus în limbile germană, engleză, franceză, italiană, daneză, norvegiană și slovenă;
1991 – *Hahn-Hahn grófnő pillantása (Privirea contesei Hahn-Hahn)*, roman, două ediții, a fost tradus în limbile germană, engleză, daneză, suedeză, finlandeză, franceză și spaniolă;
1991 – *Az elefántcsonttoronyból (Din turnul de fildeș)*, însemnări, două ediții;
1991 – *A halacska csodálatos élete (Viața minunată a peștișorului)*, însemnări, două ediții;
1993 – *Egy nő (O femeie)*, un obiect de jucărie grafică, în colaborare cu Ferenc BANGA;
1993 – *A vajszinű árnyalat (Nuanța de culoarea untului)*, album-foto, în colaborare cu András SZEBENI;
1994 – *Egy kékhárisnya följegyzéseiből (Din însemnările unei gaițe albastre)*, însemnări;
1995 – *Egy nő (O femeie)*, însemnări, volum tradus în limbile germană, engleză, norvegiană, franceză, suedeză, finlandeză, spaniolă și sîrbă. În pregătire traducerea în limba română, realizată de Anamaria POP;
1996 – *Egy kék haris (O gaiță albastră)*; însemnări;
2000 – *Harmonia caelestis*; roman.

Cum? O bere? Nu, nici vorbă! Din Caju-Fenny? Nici nu se discută. Numai un strop? Te cunosc, mască frumoasă, întotdeauna așa începe. Pentru nas? Cum că atunci se vindecă... De acord, dar vai de capul tău dacă nu va fi așa. E-n regulă, o bere, un pahar de Fenny, iar peste o săptămînă sîntem acasă. O să vezi tu. O să schimbăm noi strunele, scroafo. Acasă.

GRUBER, spune acum femeia. Cum că GRUBER, și de ce? Se-nterupe. Ar fi într-adevăr în India? Iar acest GRUBER să fie noul ei corp? Întotdeauna îmi pregătește cîte o surpriză. GRUBER în locul scroafei? Ce fel de strune o să fie schimbate? Atunci să fie GRUBER.

O femeie (20)

Există o femeie. Mă urăște. E mărunțică, asemenea unui pitic, un pitic ceva mai măricel. Are în ea ceva nu-știu-ce clasic, un clasic minor, de parcă ar fi de acum 70-80 de ani. Frumusețe de altădată. Are sexapil, asta-i expresia corectă. Dacă mă privește, roșesc. Dacă o privesc, roșește. Etcetera.

O femeie (21)

Există o femeie. Mă iubește. E pistruiată și are gută. Fața îi este presărată cu pistrii, „cu binecuvîntata rouă aurie a Soarelui”. Vulpițaaa, roșcataaa, așa o porecliseră, în batjocură, în copilărie. Dar cînd pășise în cel de al optsprezecelea an al vieții sale s-a întors macazul, oamenii au început să admire aceste pete minuscule, se minunau de parcă ar fi fost vorba de un mesaj secret, cifrat. Am impresia că mă urăște. Am impresia că nu pot s-o satisfac. La început, la începutul vieții noastre, mă năpusteam asupra ei, o atacam, muncam de zor, trăgeam tare, îmi ridicam sabia, altfel spus: mi-o zdrăngăneam, *voinicilor! oare ce poate să fie?!* iar ea mă aproba din cap, cu veselie. Veselia ei m-a speriat. Deși nu-mi era teamă că nu mă descurc. După aceea m-am relaxat, am devenit domol, îngăduitor; eram atent la trupurile noastre, la ce anume vor să facă, urmîndu-le cu supușenie. După părerea mea, treaba mergea strună, în tot cazul, eu mă simțeam bine, dar eram mirat că ea nu, sau nu chiar atît. În schimb i-a dispărut veselia, fapt care m-a liniștit. În schimb, i-am numărat, chiar și de mai multe ori, pistrii, dar niciodată nu mi-a ieșit același număr. Eu nu pot fi numărată, îmi spunea cu aroganță.

În afară de gută evoc încă alte două evenimente. Recent, și oarecum în trecut, s-a întîmplat să-mi spună, dar nu pe un ton critic, ci mai degrabă blajin și cu tristețe, cel puțin așa am simțit, motiv pentru care am și reținut toată povestea, că mai nou aș avea o anume maiestuoșitate, motiv pentru care, atunci cînd cu vocea abia ridicată, mai degrabă vesel și jovial, îi spusese că azi, adică în ziua respectivă, am avut o zi bună, ea îmi răspunsese că acest lucru reiese și din vocea mea, dar eu am întrebam-o dacă nu cumva e vorba din nou de ceva critică, întrebare la care ea mi-a răspuns că nu, o! nu, nici n-aș îndrăzni. N-am înțeles nimic. Mi-a spus că mai degrabă ar fi vorba de propria-i incertitudine, în ziua precedentă povestise îndelung cu prietena ei despre așa-numita profunzime a așa-numitei existențe, devenind tristă între timp.

Sau melancolică. De altfel, ea consideră, așa aude, că tristețea e individuală, iar melancolia e generală. Am ridicat din umeri. Din cauza asta ești tristă? Îmi amintesc că m-a uluit răspunsul ei scurt și obiectiv, da de unde, din cauza ta. Pur și simplu am transpirat, la început chiar m-am bucurat, boul de mine. Ține minte, mi-a spus cu o altă ocazie, ține minte o dată pentru totdeauna – m-a privit, iar eu chicotind am ținut minte totul, apoi a continuat –, prin urmare, plimbă-te, ghiftuiește-te și gîndește-te la trupul tău.

În privința gutei, aceasta nu era tipică, din moment ce nivelul acidului uric, care în condiții normale este mesagerul fidel al bolii, nu era ridicat în mod special, astfel că atunci cînd apăruseră primele dureri, misterioasele dureri în glezna stîngă, existența gutei a fost exclusă – evident, după ce fusese determinat nivelul acidului uric –, începînd astfel bolboroseala în privința nefericitei coincidențe dintre întinderea de ligament și calcifiere, bolboroseală care se putea citi și din ochi, din ochii medicilor. Spre norocul ei i s-a umflat genunchiul, numai așa, dintr-o dată, la un restaurant. M-a rugat să-mi întind mîna sub masă și să mă conving că acolo jos, dedesubt, în întuneric, parcă pe furiș, i se umflă. M-am convins. Iar a treia zi, cînd a trebuit drenat, s-a descoperit că lichidul extras e plin de cristale perfide de acid uric.

Cînd ne luăm rămas bun, obișnuiește să-mi facă semnul crucii pe frunte, la fel ca și bunica mea.

O femeie (27)

Există o femeie. Mă iubește, mă iubește la nebunie. Întotdeauna întîrzie, o face cu perseverență. Este în întîrziere. Se lasă așteptată. A dejunat cu taică-său, spune, a avut program cu maică-sa, în cimitir, spune cu altă ocazie. În felul ăsta, prin intermediul ei, tatăl trimite mesaje mamei, și invers. Micuțul meu poștaş, spun părinții. Viața noastră să-ți fie de învățătură, mai adaugă din vîrfurile buzelor. O aștept. Stau și privesc în gol, încerc să înghesui timpul în compartimente egale, adică încerc să-l măsoar, să-l așez în jugul cifrelor; în felul ăsta, chiar dacă-i lung, cel puțin nu-i infinit. Sau mă așez în fața ferestrei (s-o văd mai repede). Sau, între timp, îi educ copiii. Aceștia, sub influența mamei, sînt predispuși la veselie, eu le ofer dreptate. Sînt în același timp sever și indulgent, de o meticulozitate meschină și de o lejeritate generoasă. O pulă bătoasă și un matur jovial. De parcă aș fi tatăl lor – așa că nici cu asta nu mă pot consola. Aplic într-un mod capricios pedepse, apoi tot astfel le revoc. Iert cu atîta plăcere... Sînt în stare să fac abstracție de faptul că am dreptate (dar asta nu înseamnă, firește, că n-aș avea în continuare dreptate). Bunica din partea tatălui era în stare să aplice pedepse care se prelungeau chiar și trei-patru zile, fără amenințări, supărări sau certuri. Părinții de azi nu sînt în stare să plaseze pedepsele în timp; știu să amenințe (viitor), să se supere (trecut) și să se certe (prezent). Apoi recapitulăm în liniște cele învățate despre cărbuș și cum se desenează triunghiurile, le pun întrebări șicanatoare privind geografia și hidrografia Ungariei. Între timp, în cazul primului născut, tratez o amigdalită

pultacee. Cînd se vindecă, merg cu el să-și cumpere blugi. Un adevărat circ. După scurt timp, viața reintră în normal: cu unul dintre ei iau masa de prînz, cu celălalt am program în cimitir.

De fapt, aștept. Îndărătul întregii mele activități, al cuvintelor și al gesturilor, se ascunde mocirla așteptării, mîlul. Stă piti-tă asemenea unei sălbăticiuni. O hrănesc cu vise, de parc-ar fi vegetariană. Mi-o imaginez pe femeie (care este) cum dejunnează cu tatăl ei, tatăl ei bombăne din cauza prețurilor exorbitante, el niciodată nu achită nota de plată, se gîndește cu nostalgie la mîncărurile gătite acasă („o, menajurile de odinioară!“), își amintește de meniurile gătite de nevastă-sa (de supă de mazăre cu găluști și de pieptul de vițel umplut), toate astea i le amintește și fiicele sale care, ca-ntotdeauna, mînîncă cu întreaga-i personalitate, mînîncă la modul *serios*, chibzuit, căutînd, apoi conferind momentului o anume maiestruozitate cu tot ce ține de imperiul senzualității, relațiile ei sînt solemne, inclusiv cu mine se poartă la fel, mă tratează cu respect și elevație, cum se poartă cu vinetele umplute. Sînt la fel de important ca și cartofii noi cu pătrunjel sau ca suflul de somon; nu știu să apreciez la justa valoare situația distinsă în care mă aflu. Mi-o imaginez cum se plimbă cu mama ei prin cimitir, două femei în crepusculul amurgului, nu, așa nu va fi bine, sau crepuscul sau amurg, cum îi vizitează la rînd pe toți cavalerii de odinioară ai maică-sii, o, pușlamaua asta cît de bine valsă! doamne, iar ăsta ce mare cartofor se crede! iar ăstălalt era putred de bogat! *steinreich*, în nemțește, toți ăștia au fost iubiții tăi? da de unde! numai nenorocitul de taică-tău.

Imaginația se transformă, aproape pe neașteptate, în îngrijorare. Cum că i s-a întîmplat ceva. A accidentat-o un *convoi* militar. Firește, mie-mi revine obligația să-i cresc copiii. E-n regulă. La urma urmei mă pot sacrifica. Mă voi sacrifica. Îmi voi dedica viața. Sau ar fi prea mult? m-ar copleși amărăciunea, aș fi cătrănit, iar în cazul ăsta copiii ar fi cei care ar suferi? Nu renunț la nimic, totuși, le vin eu de hac. (Le vin eu de hac, iată, tragedia nu mi-a distrus simțul umorului.) Să fim realiști. Firește, ar trebui să angajez pe cineva, prin urmare, o menajeră. O menajeră... E cicalitoare, sîntem acolo de unde am plecat. Ar fi fost mai bine dacă erau și copiii cu ea în mașină. Coliziune frontală. Scandal politic, ministrul de interne ezită. Iar eu m-aș lua aici la trîntă cu nimicul. Cînd îmi imaginez asta, inclusiv și cele mai mici detalii, îmi dau seama că-i vorba de aceeași trîntă în care sînt angrenat în prezent, trîntă cu totul. De obicei, sosește într-un astfel de moment, dar atunci e deja tîrziu, din nou și din nou.

O femeie (28)

Există o femeie. Mă iubește, mă iubește la nebunie. Tot timpul se mărită cu altcineva. După nuntă hohotește prelung pe umerii mei, cum că-i o mare tîrfă. O aprob cu seninătate. De altfel, investește în permanență. Contractează credite și mă încurajează cu cochetărie să fac la fel. Poartă pantofi 43, pe puțin, și-i sînt crăpate unghiile de la picioare.

O femeie (33)

Există o femeie. Să lăsăm acest delir mă iubește-mă urăște. Această femeie, despre care, folosind o exprimare grosolană de *macho*, se poate spune că-i de calitate a treia, avînd vizibil o înfățișare de redegistă și vizibil ordinară (ruj, îmbrăcăminte, dinți), dar tocmai din cauza asta demnă de toată atenția, acum, în timp ce face plajă, fiind culcată pe spate își îndepărtează și-si ridică nițel picioarele, astfel că la rădăcina coapselor, la spate, carnea face, nu știu cum, niște pliuri, începe să devină valuroasă, iar aceste valuri aduc la lumina zilei cîteva fire de păr, inclusiv părul de pe pubis, drept mostră. Mișcările potolindu-se, rămîne totul așa.

Fiecare pizducă arată altfel, am cugetat scrișnind din dinți cu neșat.

O femeie (34)

Am două mame. Mă iubesc. Una-i blondă, cealaltă, brunetă. Blonda bombăne, turuie, strigă, hohotește, se ceartă, mai ales cu soful ei, care-i tatăl meu. Nu iese niciodată cu el în societate, nici la cîrciumi. Stă mereu acasă. Nu-l iubește pe tata, iubește doar amintirea tatălui meu, nu-l iubește pe tatăl meu concret, cel din prezent, îl iubește doar pe acel tînar elegant și zvelt de care-și amintește. Cel de care-și amintește nu-i foarte diferit de tatăl meu, care pînă-n ziua de azi e elegant și zvelt, dar nici nu-i identic cu el. Mama mea, blonda, a avut o bogată menajerie de fluturi ai imaginației, fluturi pe care i-a lăsat să zboare. Acest tată al meu o lasă rece. Blazată, urmărește bărbatul, e clar că nu-l ajută.

Bruneta îmi controlează lecțiile, mă ascultă. Pentru părinții mei e important să învăț bine, pentru mine nu-i important, pentru că și așa învăț bine. De exemplu, trebuie să recit Imnul. *S-a ascuns prigonitul, dar sabia s-a îndreptat spre văgăuna sa* – acest vers mi-a dat mult de furcă. M-am blocat. Mama mea, bruneta, și-a ridicat brațele spre cer în semn de neputință. Atunci, tatăl meu s-a așezat blajin lîngă mine, de-o parte bruneta, de cealaltă parte el, și mi-a băgat în cap *memoriter*-ul. La spatele meu, mîinile lor s-au împletit.

Mi se rupe inima, am șuierat printre dinți.

O femeie (35)

Am două mame. Mă iubesc neîncetat. Una-i cu perucă, cealaltă-i ondulată. Nici aia ondulată nu-i frumoasă, dar e atrăgătoare. Are ceva din cochetăria unei ștren-gărițe. Cea cu perucă a îmbătrînit, i s-a umflat burta, de parc-ar fi gravidă de ani de zile. I s-a schimbat și mirosul, a devenit oarecum acrișor, așa miroase și tocănița de bojoci.

În schimb, tocănița de bojoci e bună, îmi place.

traducere de ANAMARIA POP

(continuare în numărul următor)

Poeme de János Pilinszky

Universul imagistic al poeziei lui Pilinszky János (Budapesta, 1921-1981) este determinat în mod fundamental de simbolurile religiei creștine, în special catolice. A publicat poezii în numeroase reviste literare din Ungaria, începând cu anul 1940. Volu-

mul de debut, intitulat *Trapéz és korlát* (*Trapez și paralele*), a apărut în anul 1946. Din 1949 până după 1956 a fost supus interdicției de a publica. Din 1957 a fost redactor la săptămânalul catolic *Új ember* (*Omul nou*). Alte volume publicate: *Har-*

madnapon (*În ziua a treia*) (1959), *Rekviem* (*Recviem*) (1963), *Aranymadár* (*Păsărea de aur*) (1957), *Kráter* (*Crater*) (1976). Influența sa asupra liricii maghiare este considerabilă.

Parafraza

Spre demîncarea tuturor,
cum este scris de-acum,
mă dau, ca hrană vie-a lor,
mă dau acestei lumi.

Căci tot ce are viața doar
de ce e viu flămînd e,
cît de iubit, într-un sfîrșit
tot te înecă-n sînge.

Deci doar mă zbat și zac pe pat
și tremur: cine mi-i
menit să-i dau de-nfulecat
bătaia inemii?

Ce fel de troacă-i acest pat,
nu zău, ce fel de troacă?
Și ce-ntr-acolo, dor, m-a dat,
lumină precurată!

Eternul inimii preaplin
să mi-l halească hoarda!
Sunt hrană vie tropotind
de-a surda și de-a oarba.

Necunten și de-a-ntregul viu
sunt viea voastră hrana;
esența mistuiți-mi-o
spre-a vă-nțelege foamea.

Căci cine-n veci e-al nimănu
e-al tuturor tainul.
Fă-mi seama deci. Nu mă lăsa,
iubire cruntă, singur.

Fără martori

Mă decuplez definitiv din lume,
ca prizonierul pus la zidul siv,
infernul ce lucrează fără martori
aparte mă tratează, exclusiv.

N-ar da pe alte mîini nici o fărîmă,
lehămeșit, mă dă pe mîna mea
și eu continui treaba întreruptă,
exact aceeași și aidoma.

Cine m-ar dibui-n oroarea asta
și s-ar uita la ce mă-ncumet nu
și-ar crede ochilor și nici o vorbă
n-ar îndrăzni să-i sufle nimănu.

Să tragă-așa o scîrbă ce nădejde?

Va împlini și singur ce-i în rest,
încît și după moartea lui zvîcnește
în coșul gîdelui un fel de leșt.

Prizonierul francez

Numai de l-aș uita pe-acel francez
pe care din baraca mea de scînduri
în prag de zori tiptile l-am văzut
umblînd, aproape una cu pămîntul.
Ascuns prin bălării privea în jur și,
cum își găsise-n fine un birlog:
a lui va fi de-acuma prada toată!
Orice ar fi, aici va sta pe loc.

Și-nfuleca deja, mîncă la crumpeni
furați și-ascunși sub zdrențe, ca un rîț
de napi porcești dorit dar bucătura
pe altă bucătura-i sta în gît;
și hrana dulce-i aduna pe limbă
cu scîrba voluptatea, cum uniți
în hulpavul extaz trupesc al lor sînt
cei fericiți și cei nefericiți!

Doar acel trup, doar omoplații-n tremur,
piele și os, subțire mîna sa,
palma ce i se alipea de gură
și, dîndu-i, parcă ea, și ea mîncal
Rușinea furibundă, desperată
a mădulărelor luptînd în trup,
cum pînă și finala unitate
din sinea lui de sinea lor o rup!

Și bucuria, scheaun animalic,
picioarul cîont rămas în urmă și
cinchînd neantul sub sălbăticia
torturii și savorii de a fi!
Privirea – asta de-aș uita-o, doamne!
Se îneca, însă mîncă pe brînci,
întruna și totuna-i ce, orice, doar
să mînci, ce-o fi, pe tine să te mînci!

La ce bun s-o lungesc? – Veniră paznici;
fugise dintr-un lagăr din vecini.
Iar eu tot umblu, ca și-atunci, prin umbra
grădinii de acasă, plec, revin.
Mă uit prin însemnări, citez:

„O, Doamne,
numai pe-acel francez de l-aș uita...”
Acuta amintirii mă plesnește
din ochi și din urechi, din gura mea:

„Mi-e foame!” – Și deodată simt și foamea
nemuritoare, ce de mult nu mai
o simte-acel sârman și întru care

cu hrană pămîntească-alean nu ai.
Trăind din mine! Și tot mai flămînd e!
Și-i sînt tot mai puțin, nu i-s de-ajuns!
Cel ce vedea în orișice o hrană
azi inima mi-o vrea. Ca un răspuns.

A treia zi

Și iscă vuiet ceruri cenușii,
la Ravensbrück copacii-n fapt de zori.
Și simt lumina rădăcinile.
Și vînt se scoală. Și dă lumea zvon.

Ci el pierind de mînă de soldat,
curmată fiind bătaia inimei –
a treia zi pre moarte a călcat.
Et resurrexit tertia die.

Apocalipsa VIII.7

și vede domnul foc în ceruri și
pe fața cerului puhoi de păsări
și vede cum se-afundă tot mai mult
cei slabi să treacă discul cel de flăcări

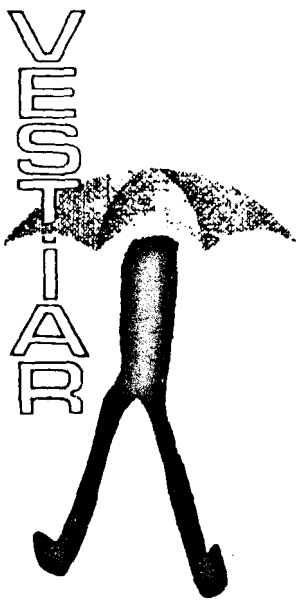
și cît cuprinzi ca bronzul o așa
culoare arsă unde vînturîndu-l
nu poți de azi fărîmă aduna
pămîntu-l vede iar din nou pămîntul

pustietatea și confuzia
să-nhame cal de unde a-l scăpare
dar vede domnul să te scoți chip nu-i
nădejde din această arătare!

Catren

Cuie-mocnite în nisipul rece.
Fișii de noapte, ploaia pe obraz.
Ai lăsat lumina-aprinsă pe culoar.
Mă înecă-n sînge azi.

traducere de PAUL DRUMARU

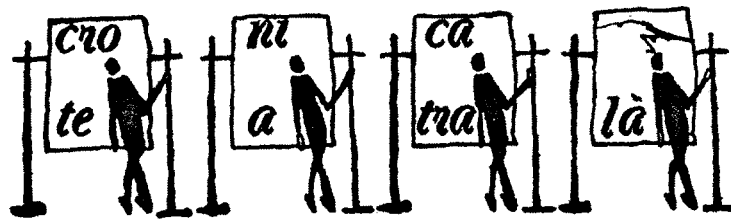

Gaițele

de Al. Kirișescu

Aflată la a cincea montare pe scena Naționalului clujean, *Gaițele* de Al. Kirișescu poartă, de această dată, semnătura tînărului regizor Gelu Badea, semnată și al unui spectacol Beckett, *Așteptîndu-l pe Godot* (1997) și al unui proiect realizat în colaborare cu Fundația Prison Fellowship România – *Penitenciar* de C.C. Buricea-Mlinarcic, după Leonid Andreev (2001).

Montarea lui Gelu Badea ne plasează în fața unui chioșc-cavou cu perdele negre prin care abia se zărește măsura

unde cele trei gaițe bat cărțile. O piscină /iaz/baltă (?), plasată la coborîrea de pe scenă, servește Wandei, doar ei, să-și spele păcatele (sau să se afunde și mai adînc în mocirlă?). Decorul merge în adîncime, pînă în planul III, unde este așezat patul-coșciug al cuplului Margareta-Mircea. În acest cadru, fixat de scenograful T.Th. Ciupe, personajele populează mai mult spațiul central, al celor „trei surori” așezate la masa de joc. Viața lor întregă se petrece între jocul de cărți și fereastra de la care urmăresc procesiunile de înmormîntare ale celor din tîrg.

Piesa, statică din construcție, se echilibrează prin replica acidă, de o mare mobilitate, care imprimă un ritm infernal poveștii. Clanul condus de Aneta Duduleanu își etalează adevărurile cele mai cumplite, nimic nu este uitat, scandaluri sînt scoase la iveală cu o sinceritate ce merge pînă la mitocănie. Ura, „autointoxicarea sufletească”, nu are cauze precise, dar consecințele se pot observa în relațiile alterate dintre personaje. Ea se constituie în motor al acțiunii.

Voyeurii ai morții, surorile pîndesc convoaiele funerare, înghesuite la ferestre. Între cei trei ciocli și Margareta se stabilește o relație de tip călău-victimă,

ca într-o casă a Bernardei Alba, în care tinerețea este devorată de babele cîrtoare. Clientele ale cimitirelor și parastelor, ele se hrănesc cu moarte, comentează moartea. Își retrăiesc propriile drame cu aceeași voluptate feroce, nemai-percepînd evenimentul decît în termeni de profesioniste ale morții.

Cele trei gaițe, întrupate de Ligia Moga (Aneta Duduleanu), Melania Ursu (Zoia), Maria Seleș (Lena) reușesc, în bună măsură, să redea lumea lui Kirișescu cu otrava imprimată în replica acidă. Aneta, cu aspectul ei bonom, nu se sfiște să sfișchiuie pe toată lumea, usturător. Zoia, cu lamentările ei continue de țară „de Caracal”, punctează cu perfidie inconștientă (aparent), îngroșînd caracterul Anetei. Lena, puțin decrepită, suferă, în viziunea regizorală, de o marionetizare accentuată (foarte bine concretizată scenic de actriță), fiind păpușa mînuită de sora cea mare. Ianache – Anton Tauf, fiul Dudulencei, este arogant și nepăsător, hrăpăreș și sarcastic, marcat excesiv de prezența tinerei și atrăgătoarei Wanda, proaspăt sosită de la Paris. În interpretarea Evei Crișan, Wanda capătă o notă supărătoare de vampă, cu apele șiroindu-i din pletele blonde (în urma băii „purificatoare” din vana fa-

miliei...). Maria Munteanu, în Colette, stîrnește Anetei resentimentul de a nu fi provenit dintr-o stirpe boierească, precum soția fiului său. Bine dozate, accesele de orgoliu rînit ale actriței imprimă personajului un amestec de prețiozitate și cochetărie. Georges Duduleanu – Petre Băcioiu – creionează pe celălalt fiu al „nobilei” Aneta. În continuare lui beție putem distinge aceeași răutate care aparține clanului, răbufnind în scena citirii scrisorii lui Mircea. Mircea Aldea – Dragoș Pop – dă personajului său aerul de erotic pierde-vară bucureștean, mereu în conflict cu cumnații săi, care-l trimt la țară să-și cultive moșia. Margareta Aldea – Irina Wintze – dornică să evadeze din lumea ce o înconjoară, deznădăduită de a se simți încătușată definitiv în acest univers concentraționar; fragilitatea actriței se mulează pe aceea a personajului. Zamfira Luciei Wanda Toma este fata în casă tipică pentru o familie de burghezi care mai simt încă în nări mirosul reavăn al pămîntului. Elena Ivanca în Fräulein este un duh comic al răului de la prima apariție pînă în scena finală. Expresivă chiar și cu spatele la public, actrița dă o asemenea forță personajului – care „croșetează” viețile celor din jur cu un fir imaginar –, încît atunci cînd părăsește scena, e firesc ca povestea să se sfîrșească.

Regizorul optează în final pentru o poză de familie. Răutatea absolută încremenește în formă, cei care nu se supun ei fiind eliminați.

NORA COLȚEA

Cărți primite la redacție

• Liviu Ioan Stoiciu, *Undeva, la Sud-Est (Într-unu-s doi)*, Iași, Ed. Cronica, 2001
 • Romulus Diaconescu, *Condiția umană în dramaturgia postbelică. Horia Lovinescu, Teodor Mazilu, Marin Sorescu, D.R. Popescu*, Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 2001

• Gheorghe Dănișor, *Filosofia dreptului la Hegel*, Craiova, Ed. „Ramuri”, 2001
 • Vitalie Ciobanu, *Valsul pe Eșafod*, 30 de pretexte literare și un *Jurnal la Praga*, Chișinău, Ed. Cartier, 2001
 • *Cuvinte la schimb*. Tineri creștini

și poeziile lor. Prima carte, Oradea, Ed. Eben-Ezer, 2001

• *Memoria exilului românesc*, scriitori din arhiva Chiriachița și Traian Popescu (Madrid), ediție alcătuită de Ion Cristofor și Maria Pal, prefață de Ion Cristofor, Cluj-Napoca, Ed. Napoca Star, 2002
 • Mircea Stăncel, *Biblioteca interzisă*, Alba Iulia, Ed. Fundația Paem, 2001
 • Mircea Stăncel, *Antiorientalia*,

Alba Iulia, Ed. Fundația Paem, 2001

• Cecilia Burtică, *Suicidul în literatura europeană modernă și contemporană*, eseu critic, Craiova, Ed. „Didactica Nova”, 2002
 • Ion Baias, *Praf și pulbere*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, col. „Poezii Urbei”, seria „Poezii Sătmarului”, 2001
 • Corina Rujan, *Trudă albă*, Timișoara, Ed. Marineasa, 2001

Cuprins

Eliade, Zăciu și cumnata	Ion Vartic	3
• CARAGIALE		
Răspunsuri de: Gabriela Adameșteanu, Dumitru Cerna, Dumitru Chioaru, Mariana Codruț, Elisabeta Pop, Gheorghe Schwartz, Liviu Ioan Stoiciu, Maria Vodă Căpușan		4-7
• CRONICA LITERARĂ		
Ca o paranteză dezolată		8
O cîrtire „canonică”		8
„La taifasul gîndurilor bune”	Irina Petraș	9
Cronica ideilor/Eroicul în diacronie	Cătălin Ghiță	9
Naturi catilinare	Sanda Cordoș	10
Călătorii spre cutia de scrisori	Claudiu Groza	11
• BALCANOLOGIE		
Pulberea roșie	Mircea Muthu	12
•		
„Constrîngerea memoriei”	Marta Petreu	13

• ESEU		
Poetul de iarnă (I)	Mihai Vakulovski	14
• DOSAR		
„Românii” contra Anei Blandiana.		
Insulte și scrisori de amenințare	Ruxandra Cesereanu	15
Fărîme dintr-o corespondență: I. Negoitescu-Matei Călinescu (comentate de Matei Călinescu)		20
• CU OCHIUL LIBER		
Președintele Iliescu și guvernul Năstase aproape au ajuns...		
la vorba lui Nicolae Balotă	Marta Petreu	23
• ESEU		
Cioran și nașterea ca fatalitate	Ioan Gușet	24
• SCRITORII MAGHIARI CONTEMPORANI		
O femeie	Péter Esterházy	26
(traducere de Anamaria Pop)		
Parafraza, Fără martori, Prizonierul francez,		
A treia zi, Apocalipsa VIII.7, Catren	János Pilinszky	29
(traducere de Paul Drumaru)		

CARTEA DE CARE AI NEVOIE

Editura „Biblioteca Apostrof” vă oferă următoarele titluri încă disponibile:

- EVELYN UNDERHILL,
Mistica. I. Fenomenul mistic
traducere de LAURA PAVEL,
postfață „Evelyn Underhill – Nae Ionescu”
de MARTA PETREU, 1995, 332 p. 30 000 lei
 - MARTA PETREU, **Apocalipsa după Marta**
poeme, 1999, 96 p. 50 000 lei
 - MIRCEA ZACIU, **Jucătorul de rezervă**
poezie, 2000, 88 p. 50 000 lei
- Colecția „Filosofie contemporană”**
- GABRIEL MARCEL, **A fi și a avea**
traducere de CIPRIAN MIHALI,
1997, 192 p. 30 000 lei
 - GABRIEL MARCEL, **Omul problematic**
traducere, note de FRANÇOIS BREDÉ și ȘTEFAN MELANCU,
1998, 140 p. 30 000 lei
 - MICHEL HAAR,
Cîntul pămîntului. Heidegger
traducere de IRINA PETRAȘ,
1998, 227 p. 45 000 lei
- Colecția „Filosofie extrem-contemporană”**
- JEAN-FRANÇOIS LYOTARD,
Postmodernul pe înțelesul copiilor
traducere de CIPRIAN MIHALI,
1997, 108 p. 30 000 lei
 - VLADIMIR JANKÉLÉVITCH, **Să iertăm?**
traducere de JANINA IANOȘI, postfață de ION IANOȘI,
1998, 82 p. 30 000 lei
 - HANS-GEORG GADAMER, **Heidegger și grecii**
traducere și comentarii de VASILE VOIA,
1999, 84 p. 35 000 lei
- Colecția „Filosofie medievală”**
- SF. ANSELM DIN CANTERBURY,
Monologion despre esența divinității
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN,
1998, 162 p. 35 000 lei
- Colecția „Filosofia religiei”**
- HENRY CORBIN,
Paradoxul monoteismului
traducere de JANINA IANOȘI,
1997, 216 p. 40 000 lei
- Colecția „Filosofie românească”**
- ION IANOȘI,
O istorie a filosofiei românești
1996, 392 p. 60 000 lei
 - N. STEINHARDT,
Cartea împărțirii
ediție gândită și alcătuită de ION VARTIC, ed. a III-a,
2001, 140 p. 70 000 lei
 - D.D. ROȘCA,
Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG,
ediție și postfață de MARTA PETREU,
1999, 138 p. 35 000 lei
 - VASILE MUSCĂ, **Filosofia în cetate**
1999, 132 p. 35 000 lei
 - BUCUR ȚINCU, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU,
2000, 132 p. 50 000 lei
- Colecția „Ianus”**
- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 40 000 lei
 - NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 40 000 lei
 - FLORIN SICOIE,
Sîmbăta engleză și alte povestiri
1998, 130 p. 20 000 lei
 - NORMAN MANEA, **Fericirea obligatorie**
proză, 1999, 192 p. 50 000 lei
 - RAMIRO DE MAEZTU,
Don Quijote, Don Juan și Celestina
trad. de MARIANA VARTIC, prefață de ION VARTIC,
1999, 264 p. 60 000 lei

- MARTA PETREU, **Un trecut deocheat sau „Schimbarea la față a României”**
1999, 440 p. 100 000 lei
- ION VARTIC, **Cioran naiv și sentimental**
2000, 422 p. 100 000 lei.
- LIVIU BLEOCA, **Biblioteca de buzunar**
2001, 128 p. 50 000 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**
2001, 132 p. 99 000 lei
- MARTA PETREU, **Ionescu în țara tatălui**
2001, 178 p. 75 000 lei

Colecția „Scrinul negru”

- **Procesul „tovarășului Camil”**
ediție îngrijită de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU,
1998, 96 p. 20 000 lei
- I.D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 35 000 lei
- LUDOVICA REBREANU,
Adio pînă la a doua Venire,
epistolar matern, ediție îngrijită, prefață și note
de LIVIU MALIȚA, 1998, 288 p. 50 000 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul unui psihiatru)**
Aforisme. Prefețe de I. NEGOIȚESCU, ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție și notă asupra ediției de MARTA PETREU,
1999, 96 p. 30 000 lei
- PETRU DUMITRIU, **Vârsta de aur sau Dulceața vieții (Memoriile lui Totò Istrati),**
text îngrijit și prefață de ION VARTIC
1999, 208 p. 40 000 lei
- DORLI BLAGA, ION BĂLU, **Blaga supravegheat de Securitate**
1999, 240 p. 100 000 lei
- RADU PETRESCU, **Corespondență • Sinuciderea din Grădina Botanică**
(variantele întii în facsimil), ediție de MARTA PETREU și ANA CORNEA, prefață de MARTA PETREU, 188 p. 50 000 lei
- RADU STANCA, **Aquarium**
selecția textelor și cuvînt înainte de ION VARTIC, ediție
de MARTA PETREU, 202 p. 50 000 lei
- ALEXANDRU VONA, **Misterioasa dispariție a orașului din cîmpie**
postfețe de MARTA PETREU și ION VARTIC,
2002, 152 p. 69 000 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu popești**
șotroane (în colaborare cu Editura Dacia),
2001, 144 p. 63 000 lei
- **Vlad Mugar, spectacolul morții**
volum gândit și alcătuit de MARTA PETREU și ION VARTIC,
2002, 252 p. 100 000 lei

Către cititorii din țară ai revistei *Apostrof*

Pentru anul 2002, vă rugăm să vă abonați *direct la redacție*. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin *mandat postal*, în contul:

Fundația Culturală Apostrof
cont: 251100996617101
Banca Română pentru Dezvoltare Cluj.
Prețul abonamentului este:
pentru 3 luni: 50.000 lei
pentru 6 luni: 100.000 lei
pentru 1 an: 200.000 lei
Taxele de expediere sînt incluse în această sumă.

Pentru cei care se abonează prin această modalitate, asigurăm expedierea promptă a revistei. Cei care se abonează pe 1 an, primesc revista fără majorările de preț provocate de inflație.

Adresa redacției: 3400, Cluj-Napoca, str. Iașilor, nr.14, tel. 064 432.444.

APOSTROF

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

ANA CORNEA
IRINA PETRAȘ
CLAUDIU GROZA
HORVÁTH SÁNDOR
LUKÁCS JÓZSEF
ANA POP
(contabilitate)

TEHNOREDACTARE:
DAN CRAIOVEANU

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
 - Fundația Culturală Apostrof
- Cont la BRD Cluj:
în lei: 251100996617101
în valută: 251100296617101

Revista apare cu sprijinul:

- Ministerului Culturii și Cultelor din România
- Fund for Central and East European Book Projects

ADRESA REDACȚIEI:

3400 Cluj-Napoca
Str. Iașilor, nr. 14
Tel., fax: 064/432.444
e-mail: fca@internet.ro

• Revista APOSTROF figurează în Lista-catalog a publicațiilor interne pe 1999, editată de RODIPET S.A., la poziția 4251.

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122
Revista este înregistrată la OSIM cu nr. 45630/22.05.1996

Vignetele revistei reprezintă variațiuni grafice de Mihai Barbu după desene de Franz Kafka.

Tiparul executat la Centrul de Presă Reformată

Către cititorii din străinătate ai revistei *Apostrof*

Pentru anul 2002, vă rugăm să vă abonați *direct prin redacție*, trimițînd contravaloarea abonamentului printr-un cec (money order) în contul:

Fundația Culturală Apostrof
Cont: 251100296617101
Banca Română pentru Dezvoltare – Group Société Generale
Sucursala Cluj, str. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83, SWIFT BRDEROBU
Costul abonamentului este:
pentru 3 luni: 13\$
pentru 6 luni: 26\$
pentru 1 an: 52\$

În costul abonamentului sînt incluse și taxele de expediere par avion.

Abonații sînt rugați să ne indice adresa exactă la care urmează să primească abonamentul.

APOSTROF

revistă a uniunii scriitorilor

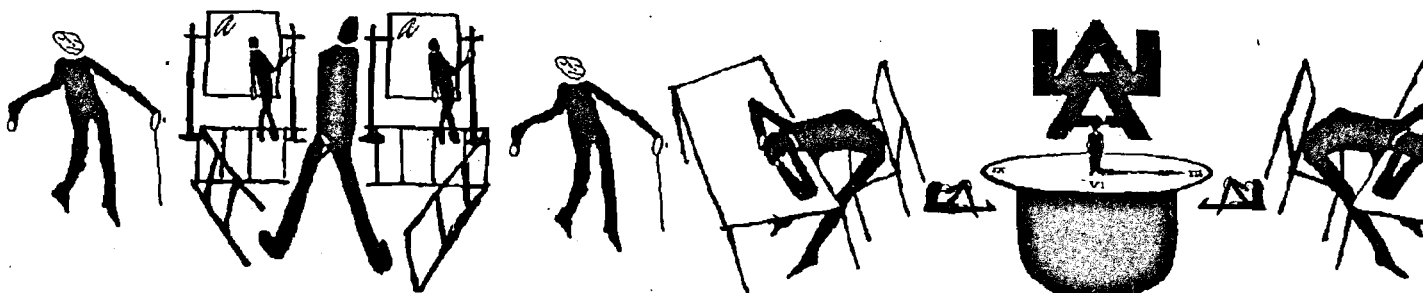
APARE
LUNAR

Cronici și comentarii:
Irina Petras, Sanda Cordos,
Catalin Ghita, Claudiu Groza,
Mircea Muthu, Mihai Vakulovski

Debut:
Goran și nașterea ca fatalitate
de Ioan Guset

Președintele Iliescu și guvernul Nastase
aproape au ajuns
la vorba lui Nicolae Balota
de Maria Petreu

10.000 lei

Revistă editată cu sprijinul financiar al MINISTERULUI CULTURII ȘI CULTELOR,
 PRIMĂRIEI ȘI CONSILIULUI LOCAL CLUJ-NAPOCA
 și al FUND FOR CENTRAL AND EAST EUROPEAN BOOK PROJECTS